

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2007

Šárka Štrosová

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
ZDRAVOTNĚ SOCIÁLNÍ FAKULTA

VLIV SOCIOKULTURNÍHO PROSTŘEDÍ NA VZNIK STRACHŮ A ÚZKOSTÍ
V DĚTSTVÍ, PSYCHOSOCIÁLNÍ PODPORA A EDUKACE

Bakalářská práce

Jméno vedoucího práce:
Mgr. Kateřina Šulěřová

Jméno autora:
Šárka Štrosová

14.5.2007

Anotace (abstrakt) v anglickém jazyce

We know about anxiety and fear that they are biologically varied and participate in surviving of the individual and hereby of the human kind. They enable our adaptation as well as contribute to the formation of the human personality. Their certain display is given by biological dispositions, experience gained from life and also by the influence of environment and learning. We can't say with certainty how much innateness influences given emotions including heredity and in what degree the environment influences them. Upbringing and individual experience cover inborn dispositions and determine the form and content of individual fears. Anxiety and varied forms of fear make children's life unpleasant and they often make it difficult to give the maximum at school which would agree with his abilities. They can also affect his personal development permanently. Especially interpersonal relations, particularly relations between parents are projected into dealing with children. That allows for a deeper understanding of the causes and mechanisms that contribute to the development of display of children's fear and anxiety. Children's experience is indispensable for later development of the human personality.

The chosen methodic is the questionnaire technique related to fear and anxiety with children at school of the first and second degree. For the collection of data a questionnaire has been made which is divided into two parts. The first part is made of 14 questions which refer to the social environment of the child and knowledge about fear and anxiety by the questioned group of children. The second part is made of 11 pictures. This is the authentic south-bohemian method from MUDr. Václav Morava which has a longstanding tradition and reflects his experience and professional knowledge in children's psychiatry. The picture part is based on the principles of the psychological projection diagnostic method, test TAT.

The asked respondents were children from Emy Destinové primary school in Czech Budweis who visit the first and second degree. It is the 3rd and 4th class and 8th

and 9th class. Tables and graphs have been used for the evaluation of both parts of the questionnaire and the results are shown in percentages or averages in graphs. I focused in this work on the basic definition of fear and anxiety in the childhood and on formation of this emotions and their overtaking. The aim of this work has been monitoring with focusing on appearance of children's fear and anxiety with the influence of social-cultural environment where they live (family, school, media, free time etc.).

The results of this bachelor work may help with revealing of risks and other factors which can cause fear and anxiety in the childhood. It may serve as a document for teachers and parents to a better understanding of children. On the base of appreciations of primary dates a hypothesis has been determined. The hypothesis has been confirmed. There is a more often appearance by children of the young school age.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Vliv sociokulturního prostředí na vznik strachů a úzkostí v dětství, psychosociální podpora a edukace vypracovala samostatně a použila jen pramenů, které cituji a uvádím v přiložené bibliografii.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v plném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách.

V Českých Budějovicích dne 14.5.2007

.....

Podpis studenta

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla v první řadě poděkovat paní Mgr. Kateřině Šulěřové za trpělivost, vedení a podporu při tvorbě mé bakalářské práce. Můj veliký dík patří také nestorovi dětské psychiatrie panu MUDr. Václavu Moravovi za nakreslenou obrázkovou část do výzkumného dotazníku. A v neposlední řadě bych ráda poděkovala paní Mgr. Světlaně Bláhové za možnost vyplnění dotazníku ve třídách Základní školy Emy Destinové v Českých Budějovicích, a též i dětem, které se dotazování zúčastnily.

OBSAH:

Úvod	8
1. Současný stav	9
1.1. Strach a úzkost	9
1.1.1. Etymologické rozlišení	9
1.1.2. Definice pojmů strach, úzkost a úzkostnost	9
1.2. Vznik úzkosti a strachu	11
1.3. Dynamika dějů vyvolávající u člověka aktuální úzkost a strach	12
1.3.1. Děje vyvolávající u člověka aktuální úzkost a strach	12
1.3.2. Obecný model dynamiky úzkosti a strachu	14
1.4. Dětství jako vývojové období	16
1.4.1. Základní potřeby dítěte	16
1.4.1.1. Základní biologické potřeby	17
1.4.1.2. Základní psychické potřeby	17
1.4.1.3. Základní sociální potřeby	18
1.4.1.3. Základní vývojové potřeby	18
1.4.2. Uspokojování potřeb dítěte a základní východiska péče o něj	20
1.4.3. Hlavní směry péče a výchovy	20
1.5. Socializační proces	22
1.5.1. Rodičovské postoje	22
1.5.2. Socializační proces v mladším školním věku	22
1.5.3. Socializační proces ve starším školním věku	23
1.6. Rodina	25
1.6.1. Definice rodiny	25
1.6.2. Funkce rodiny	25
1.6.3. Rodina a hledisko dítěte	26
1.6.4. Význam rodiny pro dítě	27
1.6.5. Výchova, která může produkovat strach	27
1.6.5.1. Výchova bez hranic	28

1.6.5.2.	Hrozba trestu a nedůstojnost	28
1.6.5.3.	Hyperprotektivní výchovný styl	29
1.6.5.4.	Přetěžování dětí	29
1.6.5.5.	Emocionální odmítání	29
1.6.5.6.	Pasivní překonávání strachu	30
1.6.6.	Náprava výchovných chyb	30
1.6.6.1.	Nové výchovné cíle	31
1.7.	Specifika úzkosti a strachu v dětství a dospívání	32
1.7.1.	Projevy úzkosti a strachu u dětí	32
1.7.2.	Období mladšího školního věku	32
1.7.3.	Období staršího školního věku	33
1.8.	Úzkostné poruchy	36
1.8.1.	Separáční úzkostná porucha v dětství	36
1.8.2.	Specifické fobie	37
1.8.3.	Agorafobie	38
1.8.4.	Sociální fobie	38
1.8.5.	Obsedantně kompulzivní porucha	40
1.8.6.	Jiné úzkostné poruchy	41
1.8.6.1.	Panická porucha	41
1.8.6.2.	Generalizovaná úzkostná porucha	41
1.8.6.3.	Smíšená úzkostně depresivní porucha	42
1.8.7.	Léčba úzkostných poruch	43
1.8.8.	Úzkostné poruchy a stigmatizace	44
1.9.	Předcházení a redukce nadměrné úzkosti a strachu u dětí	45
1.9.1.	Prevence dětských úzkostí a nadměrných obav	45
1.9.1.1.	Bezpečné prostředí a jistota vztahu	45
1.9.1.2.	Vnitřní a emoční stabilita	45
1.9.2.	Možnosti redukce úzkostných stavů a nadměrného strachu u dětí	46

2.	Cíle práce a hypotézy	48
2.1.	Cíl práce	48
2.2.	Hypotéza	48
3.	Metodika	49
3.1.	Použitá metodika	49
3.2.	Charakteristika zkoumaného souboru	50
4.	Výsledky	52
5.	Diskuse	140
6.	Závěr	145
7.	Seznam použitých zdrojů	146
8.	Klíčová slova	149
9.	Přílohy	

Úvod

Téma vliv sociokulturního prostředí na vznik strachů a úzkostí v dětství, psychosociální podpora a edukace jsem si zvolila z důvodu toho, že jde o širokou problematickou a zajímavou oblast, která má velkou možnost aplikace v praktické práci s dětmi. A vzhledem k tomu, že již několik let s dětmi pracuji. Bude jistě pro mě i veřejnost přínosem.

Teoretická část práce se zabývá vymezením pojmů strach, úzkost a úzkostnost. Dále se zabývá vznikem strachů a úzkostí a dynamikou vyvolávající tyto emoce u člověka. Vydefinováno zde i dětství jako vývojové období a jeho specifické potřeby. Zabývá se i rodinou jako základní stavební jednotkou společnosti a socializací dítěte ve straším a mladším školním věku. Též se dotkne výchovy a jejího vlivu na produkci zmiňovaných emocí. Zmíněny jsou i úzkostné poruchy v dětství a jejich léčba. V neposlední řadě se zabývá předcházením a redukcí nadměrné úzkosti a strachu u dětí, též i prevencí těchto emocí.

Výzkum je zaměřen na sociální prostředí dětí, v kterém se pohybují a na povědomí o strachu a úzkosti, včetně emocionálních projevů. A to v dotazovací a obrázkové formě. Obrázková část je unikátní jihočeskou metodou. Která má svou tradici a odvíjí se ze zkušeností a odborných znalostí v dětské psychiatrii jejího autora pana MUDr. Václava Moravy. Je sestavena na principech psychologické projektivní diagnostické metody, testu TAT (tematicko-apercepční test). V této práci byla tato metoda použita pouze pro výzkumné účely, nikoli ve smyslu psychodiagnostické metody v celkovém rozsahu.

Za cíl své bakalářské práce jsem si stanovila zmapovat výskyt dětských strachů a úzkostí v interakci se sociokulturním prostředím, ve kterém se děti pohybují. Dále je možno tuto bakalářskou práci využít k přispění odkrytí rizik a faktorů, které spoluúčinkují při vzniku strachů a úzkostí v dětství. A tím může sloužit i jako podklad pro učitele a rodiče k lepšímu pochopení dětí.

1. Současný stav

1.1. STRACH A ÚZKOST

1.1.1. Etymologické rozlišení

Staročeská „úzkost“ znamenala úžinu, rozsedlinu, propast, ale i sklíčenost, tíseň a nesnáz. Latinsky se řekne úzkost „angor“, a tento výraz má blízko k „angustus“ - těsný, úzký a také zde lze vidět blízkost k německému „Angst“ a anglickému „anxiety“, kde zároveň znamená i touhu. Řečtina tento výraz vyjadřuje slovem „thlipsis“. Hebrejsky úzkost se řekne „cára“ a slovo znamená nejen úzkost, nýbrž i úžinu, bídu a soužení. Úzkost znamená i soužení a nesnáz. **(26)**

Staročeské „strachování“ bylo užíváno ve významu obav o něco či z něčeho. Můžeme vidět blízkost se staroiránským „bháyaté“, což znamená báti se. Starý je i výraz „strašák“, ukrajinsky „strachopud“, tedy „strach budící“. Latina má pro strach výrazy „timur“, „metus“, „terror“, které jsou používány v souvislosti s objektem. Řecky se vyjádří slovem „fobos“ německy „Durchy“, anglicky „fear“, současně znamená i respekt, úctu. Německé slovo „Ehrfurcht“ znamená hlubokou, zbožnou úctu. Strach se hebrejsky řekne „pachad“ nebo „jira“. Výraz jira je dvojnásobný, vyjadřuje nejen obavu s negativním nábojem, ale také pozitivně vnímanou zbožnou úctu. Z předloženého textu je zřejmé, že emoce mohou být prožívány, hodnoceny a popsány dvojnásobně. Vždy záleží na jejich prožívání, intenzitě a kontextu. **(26)**

1.1.2. Definice pojmů strach, úzkost a úzkostnost

Strach

Strach je označován jako nelibá emoce, nepříjemný prožitek s pohotovostí k obraně či útěku. Jde o normální reakci na skutečné nebezpečí nebo ohrožení. Vyvíjí se s věkem, náklonnost ke strachu souvisí i s konstitučními vlastnostmi člověka a s emocionální stabilitou či labilitou. **(7)**

Z fyziologického hlediska se strach projevuje nespecificky a zasahuje téměř všechny funkční systémy a orgány. Ohrožení se může rozdělit na vnější a vnitřní, velmi často se tyto faktory prolínají. Někdy se může rozlišovat i mezi strachem reálným (pochopitelným, racionálním) a nereálným (nepochopitelným, iracionálním, nepřiměřeným). (28)

Úzkost

Pro úzkost je typické, že si jedinec neuvědomuje konkrétní objekt či situaci, které ji vyvolávají. Tudíž bývá kromě napětí doprovázena bezradností, někdy i panikou. Je reakcí na tušené a neznámé nebezpečí. A bývá většinou nepříjemnější než strach, jelikož očekávání nemilé události je obvykle horší než událost sama. (28)

Termín vnesl do psychologie S. Freud (1894), považoval ji za výsledek potlačení tělesných impulsů a signál pro blížící se nebezpečí. (7)

Úzkost a strach jsou řazeny mezi emoce, tedy psychické stavy a děje, které stále doprovázejí náš duševní život. Prožíváme a vnímáme je bezprostředně a jsou subjektivní. Silnější emoce cítíme v těle jako přechodné tělesné změny se specifickým výrazem v obličejí, který je srozumitelný. Také jejich prožívání, např. hněvu, strachu je specifické a nezměnitelné. (26)

Úzkost mnohdy přechází ve strach a naopak. A psychofyziologicky se strach a úzkost projevují shodně, pokaždé je to reakce na nebezpečí. (28)

Úzkost a strach tedy můžeme popisovat ve třech rovinách: na základě prožívání a myšlení – introspektivně, pomocí biologických ukazatelů – fyziologicky a vnějším pozorovatelným chováním a projevem – extrospektivně. Je zřejmé, že úzkost a strach od sebe nelze přesně oddělit, jelikož se vzájemně podmiňují a splývají spolu. Úzkost může člověk snášet hůř, protože přesně neví, čeho se obává. Každé vývojové období člověka má své specifické náročné situace, které doprovází typicky obavy a strach. (28)

Úzkostnost

Úzkostnost je stav bezpředmětného strachu, kdy jedinec cítí vnitřní napětí, neklid a obavy bez znalosti objektu, který je vyvolává. (7)

1.2. VZNIK ÚZKOSTI A STRACHU

O úzkosti a strachu víme, že jsou biologicky pestré a podílejí se na přežití jedince a tím i lidského druhu. Umožňují adaptaci jedince, stejně tak jako přispívají k formování osobnosti člověka. Jejich konkrétní projev je dán biologickými dispozicemi, zkušenostmi získanými během života a tím i vlivem prostředí a učním. S jistotou se nedá říci, jak velký vliv má na dané emoce vrozenost včetně dědičnosti a v jaké míře se na nich podílí prostředí. Výchova a individuální zkušenost překrývají vrozené dispozice a určují obsah i formu jednotlivých strachů. **(28)**

O strachu a úzkosti v pravém slova smyslu můžeme mluvit až zhruba od poloviny prvního roku života dítěte. Do té doby reaguje na nelibé podněty pouze odtažením, vyhýbáním se a křikem. V prvních dvou letech života mívá dítě strach z reálných situací a objektů. Později se k nim připojuje fantazie a ohrožení od nadpřirozených či pohádkových bytostí. Strach naučený od druhých lidí a obavy ve fantazii bývají silnější než strach vzniklý na základě reálné skutečnosti. Případné negativní zkušenosti se upevňují posilováním nebo naopak zeslabují neposilováním, případně navozením pozitivní zkušenosti, která je neslučitelná s úzkostí a strachem. Těchto mechanismů se bohatě využívá při psychoterapii.

Úzkost a strach se dostávají pokud jsme omezováni ve svých přirozených potřebách, které jsou u člověka bio-psycho-sociální i duchovní. **(28)**

1.3. DYNAMIKA DĚJŮ VYVOLÁVAJÍCÍCH U ČLOVĚKA AKTUÁLNÍ ÚZKOST A STRACH

1.3.1. Děje vyvolávající u člověka aktuální úzkost a strach

Lidské chování je ovlivňováno jak vnějšími tak vnitřními podněty, které vedou k bezprostřední odezvě jedince. Důležitým faktorem ovlivňující lidské chování je osobnost člověka, zejména jeho aktuální vyladěnost, biologické dispoziční proměnné, psychosociální dispoziční proměnné, kognitivní proměnné a vývojové období včetně věku. (26)

Dalším faktorem, který má vliv na chování člověka, je situace, a to bezprostředně i dlouhodobě působící. Situace bezprostředně působící může být, např. známé či neznámé prostředí, přítomnost signálu bezpečí, jako je blízkost důvěryhodné osoby apod. Mezi situace dlouhodobě působící je možno zařadit, například typ rodiny, v níž dítě vyrůstá, životní pohodu či naopak svízelnou životní situaci apod. (26)

Vlivy ze zmíněných oblastí jsou v interakci a výsledný efekt chování jedince je dán touto interakcí. Na jedince působí vnější nebo vnitřní podněty, které selektivně vnímá a interpretuje. Tento proces probíhá velmi často automaticky na nevědomé úrovni. (26)

Při vzniku a rozvoji úzkosti a strachu dochází nejprve ke zhodnocení stupně ohrožení. Jedinec se při posouzení intenzity nebezpečí řídí především dřívějšími zkušenostmi obou situací a podněty, dále záleží na jeho celkové osobnostní a celkovém aktuálním vyladění. Podněty a situace vnímáme a hodnotíme vždy celou osobností. Úzkost a strach tvoří v nepřiměřeném množství nejenom symptomy, ale zároveň působí i jako signály (podněty, spouštěče), které mohou sami o sobě vést k rozvoji dalších reakcí a dějů. Zvýšeně úzkostní lidé mají sklony interpretovat vnímané podněty, ať již přicházejí zevnitř organismu či z vnějšího prostředí, jako nebezpečné a ohrožující nejen pro sebe, ale i pro nejbližší osoby. V psychologii jsou známý tři modely, podle nichž se vysvětluje vyšší pohotovost reagovat nepřiměřenou úzkostí či strachem. Jsou to:

- Konfliktní model - zabývá se vnitřními konflikty člověka jak uvědomovanými, tak i probíhajícími mimo jeho vědomí.
- Model slabé struktury - rozvádí vnitřní „křehkost“ jedince jako důsledek jeho psychotraumatických zkušeností nebo nedostatku příznivých vývojových podmínek v dětství.
- Etologický model - dle tohoto modelu souvisí vznik úzkosti s vývojem vztahu mezi dítětem a jeho matkou v nejranějším dětství. **(26)**

Úzkosti a strachu je vlastní tendence ke generalizaci (rozšiřování strachu na obdobné situace a podněty), dále pak, že nastává jejich posilování další negativní zkušenosti a zeslabování neposilováním. Je zřejmé, že úzkostnost, úzkost a strach jsou jevy velmi složité, přičemž okolnosti, které k nim vedou jsou individuální povahy a mají různou váhu. Poznání těchto okolností a jejich významu v každém jednotlivém případě je podmínkou účinné pomoci. (příloha 1.) **(26)**

Snažíme-li se porozumět projevům a příčinám nadměrné úzkosti a strachu, musíme vyjít z jedincovy psychické odolnosti. Přihlédnout k vývojovému období a potřebám, jež s ním souvisejí. K jeho předchozím zkušenostem a k funkci psychických obranných mechanismů, jejichž úkolem je úzkost snižovat. Žádoucí je i poznání zvládajících strategií, pomocí nichž se člověk snaží čelit zátěži. Dále je nutno zvážit jeho aktuální zdravotní stav a celkovou kondici. Významné je i poznání meziosobních vztahů, důležitá je přítomnost, či absence subjektivně těsných a pozitivních vztahů a hlavně jak jedinec sám sebe vnímá a hodnotí. Úzkost a strach na jedné straně varují, že něco není v pořádku a mobilizují síly ke změně, a na druhé straně v nadměrném množství či při dlouhodobém působení ochromují a mohou působit patogenně. Problémem úzkostných dětí bývá rozpor mezi potřebou nezávislosti a potřebou závislosti na druhých. **(26)**

1.3.2. Obecný model dynamiky úzkosti a strachu

Úzkost a strach jsou psychickými stavy, které vznikají, trvají a končí, - odehrávají se v čase. Lze je nazvat odezvou projevující se v psychice člověka (v prožívání), v jeho těle (fyziologická úroveň) a chování (vyhýbání se, útěk, obrana). Jejich průběh, včetně kvality a intenzity lze vyjádřit následující rovnicí:

$$R = f_c(P-O-S)$$

- R = reakce (projev, odezva) – týkají se emocí úzkosti a strachu.
- f_c = funkce – vztahy vzájemného ovlivňování.
- P = podnět – to co jedinec subjektivně, bezprostředně a selektivně vnímá.
- O = osobnost – člověk jako psychologický celek.
- S = situace – okolnosti, v rámci kterých se uplatňují předchozí skutečnosti.

Z rovnice obecného modelu lze usoudit, že to jak se projevujeme co do úzkosti a strachu (R), závisí zejména na tom, jak konkrétní podněty (P), které jsou vždy součástí určité situace (S), vnímáme a hodnotíme. Jak je vnímáme a hodnotíme, záleží na osobnosti člověka, jeho předchozí zkušenosti i konstitučním rysu nazývaným úzkostností (O). Vnímáme a hodnotíme celou osobností (příloha 2.) **(28)**

Vztah mezi osobností, úzkostí a strachem dále ovlivňuje:

- Vývojové období - čím je dítě mladší, tím je citlivější, bezbrannější a zranitelnější, tím i náchylnější a méně odolné vůči daným emocím.
- Biologické dispoziční proměnné - genetická výbava člověka a jeho jedinečný centrální nervový systém. Tyto proměnné zakládají úzkostnost, která je trvalejší charakteristikou člověka.
- Psychosociální dispoziční proměnné - můžeme říci, že pokud jedinec v dřívější době prožil nějakou reakci, která se mu přihodila nyní, lze očekávat slabší emoční reakci. Pokud ji však zažívá nově, můžeme naopak předpokládat reakci silnější.

- Aktuální vyladěnost - je to celkový psychofyzický stav organismu. Projevující se schopností zvládat zátěž. **(28)**

V situaci (S) se uplatňují osobnostní charakteristiky, kdy člověk vždy reaguje v rámci konkrétní situace. Pokud mluvíme o emocích strachu a úzkosti, pak je vždy nejdůležitější znalost konkrétní situace. Například známé prostředí snižuje úzkostnost a naopak neznámé prostředí ji zvyšuje. **(28)**

Lidské reagování je vždy součástí celku, mezi jehož částmi probíhá vzájemné ovlivňování. (příloha 3.) Tudíž i to jak se chováme se přenáší zpět do naší osobnosti a vede ke změnám, které se při častějším opakování mohou stát trvalejší pro naši osobnost. **(28)**

Důležitá a neopomenutelná je též souvislost mezi odolností snášet tyto emoce a sociálním prostředím, které vnímáme jako bezpečné a podpůrné. Tím místem je dobře fungující rodina, skupina vrstevníků, třídní kolektiv či skupina volného času. Pokud děti mají tyto spolehlivé vztahy, jsou vůči strachu a úzkosti odolnější a dokonce je mohou využívat k osobnostnímu růstu. Takto můžeme pozitivně hodnotit duševní krize, které se nám podařilo překonat. **(28)**

1.4. DĚTSTVÍ JAKO VÝVOJOVÉ OBDOBÍ

Dětství je období vývoje dítěte a jeho příprava na dospělost. Poznání dětství poukazuje na složitost vývoje dítěte, na jeho závislost na okolí, rodině, i zákonitých procesech. Postupně se z této závislosti vymaňuje, aby dosáhlo vlastního místa ve společnosti i své sociální roli v ní. K tomu však dítě potřebuje, aby jeho potřeby i požadavky byly uspokojovány v pravé míře, prostoru a času. (6)

Z tohoto hlediska je nutno chápat dětství jako sociální jev, kdy jeho hodnota, pojetí, ale i trvání záleží na řadě společenských faktorů. Nikoli jen na faktorech biologických či psychických. Tento vývoj začíná u primitivních lidí a dlouhou dobu se opírá o prosté zákony přírody. Při postupném vývoji člověka a následně lidstva docházelo k postupnému uvědomování si své existence i poznávání svého dětství, jakožto úvodní fázi vstupu do života.

Dětství se začíná chápat jako přípravné období na začlenění člověka do života. Kdy si má osvojit a pochopit úkoly společnosti, které jsou a budou od něj očekávány. Dítě je chápáno jako pokračovatel rodu. Na samém začátku historie na nižších stupních vývoje společnosti byla reprodukce diktována přírodou. Byla živelná a necílená. Pouze vybrané rodiny či rody si vážily dětství a dítěte vůbec. (6)

1.4.1. Základní potřeby dítěte

Potřeby dítěte se v různých fázích vývoje mění. Základní potřeby jsou však trvalé a vyžadují své plné uspokojení, aby nebyl vývoj dítěte narušen. Frustrace či deprivace základních potřeb dítěte bývá spojena se silně prožívaným strachem a úzkostí. Základní potřeby dítěte lze z didaktických důvodů členit do několika hlavních okruhů s vědomím jejich vzájemného propojení. (6)

1.4.1.1. Základní biologické potřeby

K základním biologickým potřebám patří především uhrazení všech nároků metabolismu. Z nich nejvýznamnější je řádná výživa dítěte. V současné době se především v kojeneckém období klade důraz na kojení, které daleko přesahuje pouze biologické potřeby dítěte. Dalšími biologickými potřebami dítěte v jeho počátečním životním období, je uspokojování základních hygienických požadavků jako je například: dostatek tepla, čistoty i ochrany před negativními vlivy z bezprostředního životního prostředí. Patří sem i potřeba rozvoje obranyschopnosti, ať již přirozené, či uměle získané. Významnou biologickou potřebou dítěte je taktéž stimulace. Především v oblasti nervové soustavy, lokomočních aktivit a na ně bezprostředně navazujících aktivit psychických. Biologické potřeby výrazně přesahují do potřeb psychických i sociálních, kterými se budeme zabývat v dalších kapitolách. **(6)**

1.4.1.2. Základní psychické potřeby

Psychické potřeby dítěte souvisejí více méně s potřebami sociálními a navazují na potřeby biologické. Uspokojování právě těchto potřeb umožňuje dítěti nejenom přiměřený rozvoj v oblasti intelektu, citů a vůle, ale i v chování, interakci s okolím, chápání sebe sama a lidí. Společenských hodnot i celého prostředí, jehož součástí, ale i samostatným plnoprávným jedincem se dítě stává. A právě tento celoživotní proces závisí na uspokojování základních duševních potřeb. Mezi které patří:

- Potřeba náležitého přívodu podnětů - tato potřeba má význam biologický i psychický. Důležitá je stimulace v pravý čas, v dostatečné kvalitě a míře.
- Potřeba smysluplnosti světa - je potřeba, aby dítě mělo v poznacích a zkušenostech určitý řád a smysl.
- Potřeba jistoty - uspokojuje se především v citových vztazích dítěte k dospělým vychovatelům.

- Potřeba vědomí vlastní identity - vědomí vlastního společenského postavení, vlastního „já“.
- Potřeba otevřené budoucnosti - otevřená budoucnost nás udržuje aktivními, naproti tomu budoucnost uzavřená vede k ochabnutí, rezignaci, zoufalství či apatii. (6)

1.4.1.3. Základní sociální potřeby

Sociální potřeby dítěte jsou spjaty s potřebami psychickými, někdy dokonce i splývají. Jsou pak označovány jako potřeby psychosociální. Každopádně sociální vztah je pro člověka jakožto společenského tvora rozhodující. A to nejen v dětství, ale i v dospělosti. U dítěte však nabývá na důležitosti s požadavkem optimální socializace, která je právě bez uspokojení základních sociálních potřeb neuskutečnitelná. Nejvýznamnější sociální potřebou je potřeba lásky a bezpečí. (6)

1.4.1.4. Základní vývojové potřeby

Vývojové potřeby se v průběhu ontogeneze zvyšují. Základní vývojové znaky jsou tyto:

- Aktualizaci vývojových potřeb, které je závislá na řádném uspokojování všech základních potřeb.
- Uspokojování vývojových potřeb má dlouhodobý charakter a většinou není jednorázově ukončeno.
- Z vývojových potřeb plyne i to, že s rostoucím věkem dítěte roste i motivace k činnostem.
- Motivace vyvolaná vývojovými potřebami, je proměnlivá a plastická.
- Charakter vývojových potřeb se stále mění.
- Vývojové potřeby vedou jedince k vyhledávání nových a dosud nezvládnutých činností.

- Důležité jsou i aktivity vedoucí k získávání nových poznatků i nových dovedností. (6)

1.4.2. Uspokojování potřeb dítěte

Uspokojování potřeb dítěte patří k nejdůležitějším požadavkům péče o dítě poskytované kdekoli a kýmkoliv. Je třeba respektovat i daný stav a stupeň vývoje dítěte, situaci ve které se nachází, i prostředí ve kterém žije a jímž je obklopeno. Potřeby dítěte se stávají požadavky na péči o něj a tím určují nároky na toho, kdo péči poskytuje. (6)

Člověk je ve své počáteční vývojové fázi zcela závislý na péči matky a druhých lidí. Proto je péče o něho rozhodujícím faktorem, nejen pro přežití, ale pro přežití člověka jako druhu vůbec. I později je závislost na péči rodičů a společnosti důležitým vývojovým faktorem a provází dítě prakticky v celém vývojovém období, ač se tato potřeba s věkem postupně snižuje. To ovšem závisí i na tom, jak jedinec dokáže sám svou vlastní činností uspokojovat své potřeby. Je velmi důležité, aby prostředí, ve kterém dítě vyrůstá, bylo schopno a ochotno vnímat a citlivě rozumět základním potřebám a požadavkům dítěte na péči o ně. Zároveň musí být natolik schopné, aby tyto potřeby a požadavky mohlo a chtělo dítě samo uhrazovat. V případě nedostatků v této rovině, přichází do popředí problematika rodiny. Rodiče odpovídají za péči o dítě, za jeho ochranu a dobrý vývoj dítěte. Teprve pokud se rodiče neumí, nemohou či nechtějí o dítě postarat, přichází pomoc společnosti. (6)

1.4.3. Hlavní směry péče a výchovy

Úmluva o právech dítěte ve svém článku 29 definuje hlavní výchovné úkoly, které směřují k všestrannému rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání, rozumových i tělesných schopností. K úctě k lidským právům a svobodám, k úctě k rodičům, k jazyku, ke kulturním hodnotám národním i světovým. Úmluva však definuje jen práva dítěte, ale bohužel ne povinnosti dítěte. Náš zákon o rodině povinnosti dítěte i jejich plnění vyžaduje. A to s ohledem na jeho schopnosti a možnosti. Výslovně však na dítěti požaduje, aby se i ono podílelo na životě rodiny. (6)

Ač má rodina ve vývoji dítěte i jeho výchově a péči nezastupitelnou roli, neobejde se v nynější podobě bez účasti společenských institucí, zvláště předškolních a školních zařízení. A to i přes to, že rodina a škola na sebe ne vždy harmonicky navazuje a povětšinou se i vzájemně nedoplňují. Nároky ve školách neobyčejně rostou a tím často ohrožují i začleňování dětí do přirozené dětské skupiny, jejíž důležitost s věkem roste a to jak v pozitivním, tak v negativním směru. (6)

1.5. SOCIALIZAČNÍ PROCES

Socializační proces je velice důležitý a probíhá v určitém skupinovém prostředí. Nejvýznamnější ze skupin, které přetvářejí člověka v sociální bytost a které formují jeho osobnost, je rodina. Socializační proces je významným faktorem při vzniku strachu i při tvorbě mechanismů jeho zvládnání. **(16)**

1.5.1. Rodičovské postoje

Psychologické výzkumy prokázaly, že socializační vývoj dítěte je v podstatě předznamenán již v osobnostech jeho rodičů, dávno před jeho narozením. Vedle materiálních podmínek, do kterých se dítě rodí, jsou to především rodičovské postoje, jako jeho prvních vychovatelů, které určují míru a kvalitu emocionálního přijetí dítěte a tím i jeho sociální postavení ve společenském okruhu. Rodičovské postoje se vytváří složitým vývojovým procesem od dětství do dospělosti. **(6)**

1.5.2. Socializační proces v mladším školním věku

V mladším školním věku je vstup na základní školu mimořádně významným socializačním předělem. Dítě tímto vstupem získává statut školáka a tím skutečné první pracoviště. K primárním rodinným vychovatelům přistupuje nová autoritativní osoba učitelky, kterou dítě v tomto období přijímá bez jakéhokoli kritického hodnocení. Přijímá i bez potíží normy hodnocení svých znalostí, postojů a chování, které je vyjádřené známkami a školním vysvědčením. Škola bude nadále místem systematického vzdělávání dítěte a zároveň významným místem jeho výchovy a sociálního života. Aby dítě mohlo uspokojivě plnit školní úkoly, musí být pro nástup do školy dostatečně vyspělé, zralé a výchovně připravené. Toto období má charakteristiky přechodného období s velikými individuálními rozdíly mezi dětmi. **(6)**

1.5.3. Socializační proces ve starším školním věku

Starší školní věk, přibližně od jedenácti do patnácti let, bývá označován jako období dospívání neboli puberta. Vývoj socializace a citového života v tomto období velmi úzce souvisí s vývojem intelektuálním. Rozvíjí se především schopnost abstraktních rozumových operací – dítě dokáže myslet v obecných pojmech a kategoriích, umí zobecnit poznatky a své myšlenky dokáže obecně formulovat. Rozvíjí se schopnost introspekce, což znamená, že dítě dovede sledovat vlastní duševní pochody a uvědomovat si své činy a myšlenky. Také si umí dělat lepší představu o prožívání druhých lidí. Typické pro toto období je též tzv. krize vychovatelské autority. Vyspělé intelektové schopnosti jsou ovládány dosud nevyspělou a nevyzrálou osobností, tudíž soudy o druhých lidech jsou často ukvapené a nespolehlivé. Jsou závislé na citovém prožívání, ač právě v tomto období je citová rozkolísanost velmi typická. Dítě se nově orientuje ve společnosti a k vědomí vlastního „já“ přistupuje i s vědomím vlastní společenské hodnoty. Dítě se zabývá více samo sebou a začíná hodnotit své postavení v rodině, ve škole, v dětských skupinách. Potýká se s pocity méněcennosti v důsledku nedostatků v tělesném vývoji. Při jakémkoli chronickém onemocnění či postižení smyslových funkcí, ale i při nápadnostech v tělesném zjevu pocity méněcennosti vrcholí. Nově utvářené „já“ je velmi citlivé a zranitelné. (6)

Dospívající děti nesnášejí vtírání do své intimity a vtipy na svůj účet. Touží po tom, aby měly určité místo i určitý čas vyhrazen jen pro sebe. Důsledkem tohoto vývoje je postupné uvolňování závislosti na rodině. Dřívější oddělené chlapecké a dívčí skupiny postupně splývají. Děti mají větší tendence bavit se dohromady a sdělovat si své zážitky. Soutěží nejen v obratnosti a různých jiných dovednostech, ale i ve slovní pohotovosti, vtipu a originalitě nápadů. City přátelství se prohlubují, tvoří se přátelské dvojice, trojice a menší skupinky, které pak mohou přetrvávat i po celý následující život. V tomto vývojovém období se zvyšuje i sexuální zájem. Není dobře tento zájem zbytečně provokovat, avšak ani násilně potlačovat. Je třeba vychovávat a kultivovat ho do vyspělejších a společensky vhodných forem. (6)

Závažným krokem v socializačním vývoji dítěte je volba povolání. Neměla by být věcí náhlého rozhodnutí, ale systematické přípravy během celé školní docházky. V posledních dvou třídách základní školy by měla dozrát. Vývoj osobnosti však ve věku třinácti až čtrnácti let není zdaleka ukončen. Zájmy mnoha dětí jsou ještě zcela nevyhraněné, tudíž volba studijního nebo pracovního oboru je velmi problematická. Zvláště pak u dětí s různým postižením, či chronicky probíhajícím onemocněním. U těchto dětí je volba povolání mimořádně odpovědným úkolem. (6)

1.6. RODINA

1.6.1. Definice rodiny

Rodina je z hlediska socializace, spolu se skupinou předškolní, školní a pracovní a následně skupinou vrstevníků, skupinou nejdůležitější. Je nejvýznamnější součástí mikrostruktury, která člověka provází nebo se ho alespoň nějakým způsobem dotýká ve všech fázích jeho života.

Definovat rodinu přesně je velmi obtížné. Existuje mnoho jejích podob, variant i způsobů soužití v prostoru, času a formě. Proto je také v této souvislosti možno hledat jen ty nejdůležitější znaky, které by rodinu charakterizovaly ve vší její variabilitě. Můžeme rodinu chápat jako malou primární společenskou skupinu, založenou na svazku muže a ženy, na pokrevním vztahu rodičů a dětí či jejich osvojení, na společné domácnosti, jejíž členové plní společensky určené a uznané role vyplývající ze soužití, a na souhrnu funkcí, jež podmiňují existenci tohoto společenství a dávají mu vlastní význam ve vztahu k jedincům i celé společnosti. (6)

Rodina představuje biosociální systém, který hledá a zároveň nachází své místo ve společnosti. Přitom je právě společností ovlivňován a formován. Funguje v plném rozsahu a má své opodstatnění pouze tehdy, když uspokojuje požadavky a potřeby každého jejího člena. Aby rodina dostála všem náročným požadavkům a dala smysl své existenci, musí plnit alespoň základní úlohy a funkce, které zabezpečují život člověka ve společnosti a to ve všech etapách jeho existence. (6)

1.6.2. Funkce rodiny

V historii společnosti se řada funkcí rodiny měnila. Se změnami společenských podmínek některé ustupovaly do pozadí, jiné naopak vystupovaly do popředí. V současné době určuje místo rodiny ve společnosti několik funkcí.

- Biologicko-reprodukční funkce - měla by zabezpečovat udržení života počtím a porozením nového člověka.
- Ekonomicko-zabezpečovací funkce - vztahuje se na všechny členy rodiny nejen na dítě v rodině. Rodina je převážně spotřební jednotkou, která je závislá na výrobní činnosti společnosti. Zabezpečovací funkce přechází do oblasti sociální, duševní či duchovní.
- Funkce emocionální - emocionalita je jedním z nejdůležitějších faktorů rodiny. Emocionální funkce v rodině je vázána na plně rozvinutého člověka, zralého a odpovědného.
- Funkce socializačně-výchovná - je to funkce nejvýznamnější. Tato funkce spočívá především v opravdovém zájmu o dítě a kvalitní péči o ně. (6)

1.6.3. Rodina z hlediska dítěte

Na rodinu je důležité nahlížet z více různých perspektiv. Z hlediska společnosti, z hlediska domácnosti, z hlediska některého z dospělých partnerů. Hledisko dítěte zůstává často stranou. Z většiny statistik se dozvídáme kolik je úplných, či neúplných rodin, jaké mají příjmy, byt, kolik dětí a podobně. Z pohledu dítěte se ptáme: v jakém typu rodiny žijí současné děti, jaké typy rodičovských vztahů v těchto rodinách existují a kolika dětí se týká rozchod rodičů. Z pohledu dítěte ztrácí na významu také dimenze rodičovství, která je důležitá z hlediska společnosti a z hlediska dospělých. Kam zařazujeme dimenzi biologickou, kdy rodičem se stává ten kdo dítě počal a porodil. Stejně tak dimenze právní, kde rodičem je ten komu byla určena rodičovská práva a povinnosti. Pro dítě je naopak rozhodující dimenze psychosociální, kdy rodičem je pro dítě ten, kdo se k němu jako otec či matka chová. V optimálním případě jsou tyto tři dimenze spojeny a integrovány. (6)

1.6.4. Význam rodiny pro dítě

Rodina má pro dítě nezastupitelný význam. Dítě se do ní rodí a od svých rodičů dostává genetickou výbavu. Má rozhodující vliv na celkový rozvoj jeho osobnosti, a to především v nejranějším období jeho dětství. Jak v oblasti tělesné, duševní, tak sociální.

Prostřednictvím rodiny si dítě také uvědomuje své postavení a místo ve společnosti. Díky ní si osvojuje i základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou následně rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, a to především v interpersonálních vztazích. Rodina je pro dítě v podstatě mikrosvět, vzorová společnost. Způsob výchovy a sociální citění v rodině je následně velice důležité pro zázemí, ze kterého bude dítě vycházet, po založení své vlastní rodiny. (6)

1.6.5. Výchova, která může produkovat strach

Strach bývá často výsledkem výchovného snažení rodičů a vztahů ve výchově. Výchovně podmíněný strach často vyplývá ze sociálních vztahů mezi rodiči a dětmi, pedagogickými pracovníky a dospívajícími. Bývá také často označován, jako strach sociální. Sociální strach může vyplývat z výchovného stylu, který dítě odmítá, nebo z ústupu výchovných vztahů. Tento ústup v dětech zanechává pocit osamění. Sociální strach pracuje s obsahy vývojově podmíněného strachu. Zahrnuje:

- Strach z opuštěnosti.
- Strach z odloučení.
- Vrozený strach z hlasitých a náhlých zvuků.
- Dítě hledá oporu a orientaci. (20)

Výchovně podmíněné strachy často vznikají doma. Sociální strach nelze vyvozovat pouze z bezprostředního okolí dítěte. Děti jsou v současné době dříve konfrontovány s vnějším světem, a to především s jeho zápory, což může vzbuzovat citovou nejistotu. Sociální strach může vyplývat:

- Z citově prázdného prostředí.
- Z liberální výchovy.
- Z nedůsledného výchovného stylu, využívajícího metodu „cukr a bič“.
- Z výchovného postoje.
- Z očekávání.
- Z nadměrně ochraňujícího výchovného stylu. **(20)**

1.6.5.1. Výchova bez hranic

Bez opory a blízkosti se děti cítí opuštěné a odpoutané ze vztahu od blízkých osob. Pokud výchova přehlíží existenční potřeby dítěte (citová a sociální orientace), dostavuje se u dětí nejistota a strach:

- V emociální orientaci.
- V sociální orientaci.
- V touze po individualitě.
- V touze být.

Volná výchova nebuduje důvěru mezi dětmi a rodiči. Naopak rodiče dětem povolují věci, za něž je pak následně trestají. **(20)**

1.6.5.2. Hrozba trestu a nedůstojnost

Někteří dospělí čekají s vymezením hranic příliš dlouho. Jestliže k vymezení nedojde včas, může docházet k ukládání impulzivního trestu, který s sebou přináší fyzická i psychická zranění. Trest na nesprávném chování dítěte nezmění zhora nic. Pouze může krátkodobě ukončit situaci nebo uspíšit výsledek. Trest však dítěti neukazuje jak své nesprávné chování v budoucnu řešit jinak, především samostatněji. Nedůsledné chování s sebou přináší strach a nejistotu. Mocenský boj mezi rodiči a dětmi je tudíž následkem nedůsledného výchovného stylu. **(20)**

1.6.5.3. Hyperprotektivní výchovný styl

Dnes se setkáváme s přibývajícím množstvím dětí, které jsou zbaveny odvahy. Na nic si netroufají, lekají se nových úkolů a nepostaví se novým výzvám. Ochranitelský styl výchovy děti nenaučí přiměřeně hodnotit své schopnosti. Vede to k nejistotě, strachu z vymezených hranic i z jejich překročení. Tyto děti rychle rezignují, nesnášejí frustrace a jsou plačtivé. Tento styl výchovy pěstuje v dětech závislost na blízkých dospělých osobách. Prostřednictvím hranic a norem se nevytváří důvěra, ani stabilní vazby, ale váhavost a závislost. U těchto dětí dochází k zakrňování samostatné pohotovosti, vytváří strach z výkonů a selhání. Při hledání samostatného řešení problému dítě potřebuje podporu matky a otce. Důležité je naučit je, že prožitý neúspěch není osobním selháním. **(20)**

1.6.5.4. Přetěžování dětí

Přetěžování vede k tomu, že děti prožívají i málo zátěžové situace jako prvek nejistoty. Cítí se vydané napospas těmto situacím, jelikož jim chybí schopnost je sebevědomě řešit. Výchovně podmíněný strach a trvajících sociální úzkostlivost nejčastěji vzniká, když mají rodiče na děti příliš velká očekávání, nebo když nerespektují přiměřenou potřebu péče dětí.

Mnoho rodičů usiluje ve výchově o perfekcionismus. Děti touto výchovou trpí. Je po nich vyžadováno, že musí být za každé situace dokonalé a nemohou si dovolit žádný neúspěch. **(20)**

1.6.5.5. Emocionální odmítání

Mnohé děti trpí pocitem osamocení, nemilování a nepovšimnutí. Trpí lhostejností, kterou jim projevuje jejich okolí. Kvůli nedostatku lásky vypadají bázlivě a nejistě. Pokoušejí se zoufalými činy získat pro sebe alespoň na okamžik pozornost a okusit pocit, že jsou přijati okolím. **(20)**

Důsledkem emočního odmítání bývá sociální bázlivost, která se projevuje:

- Trvalou uzavřeností, kterou doprovází panický strach.
- Tichou a těžko srozumitelnou mluvou.
- Mimikou a gestikulací.
- Křečovitým držením těla a nejistou chůzí.
- Plačtivostí a kňouráním, které často přechází ve vzdorovité odmítání.
- Rezignováním na aktivity.
- Nedostatkem sociálních kontaktů.
- Psychosomatickými reakcemi, jako jsou bolesti břicha a hlavy. **(20)**

1.6.5.6. Pasivní překonávání strachu

Některé děti svůj strach potlačují a nechtějí ho brát na vědomí. V některých životních situacích (rozvod rodičů, setkání se smrtí) může potlačení představovat přiměřenou reakci. Dítě si vytváří ochranu, aby k němu nepronikly další bolestné zážitky. Trvá-li tato reakce delší dobu, dusí dítě strach v sobě, což může vést až k psychosomatickým onemocněním.

Psychosomatické reakce mohou být i důsledkem strachu ze selhání a neúspěchu. Řadíme sem pravidelné bolesti hlavy, břicha, horečku a zvracení. Dále nechutenství, poruchy spánku, roztřesený rukopis nebo nápadně tichý hlas. **(20)**

1.6.6. Náprava výchovných chyb

Rogge uvádí tři předpoklady pro konstruktivní překonání strachů:

- Dítě musí změnit svůj obraz k sobě.
- Dítě musí cítit zájem rodičů, respektování jeho autonomie a samostatnosti.
- Dítě potřebuje citovou stabilitu. **(20)**

Dále se Rogge zaměřil na způsoby, jak zacházet se sociálními strachy:

- Jednoznačnost a důslednost ve výchově.
- Volná výchova je dítětem pocíťována jako lhostejnost.
- Důležité je nezlehčovat schopnosti dítěte nadměrnou péčí, nepodkopávat jeho sebedůvěru.
- Citový základ je pro dítě z hlediska překonávání strachu tím nejcennějším. **(20)**

1.6.6.1. Nové výchovné cíle

Jedním z nových výchovných cílů je kritické myšlení, rozvoj zájmů, tolerance a porozumění pro druhého, tedy kvality humanitní. Důležitý požadavek je i duševní stabilita a odolnost člověka. Cílem je, aby jedinec byl aktivně přizpůsobivý a měnil svět ve kterém žije, sobě ku skutečnému prospěchu. Nežádoucí je tudíž, aby jedinec nebyl pasivně přizpůsobivý a schopný zvyknout si na cokoli. **(28)**

1.7. SPECIFIKA ÚZKOSTI A STRACHU V DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ

1.7.1. Projevy úzkosti a strachu u dětí

Základy osobnosti se vytvářejí v dětství a v dospívání. Ze zkušeností víme, že lidé jsou odlišní, a tak různě prožívají i úzkost a strach. Někdo v dětství trpěl úzkostnými poruchami a následně v dospělosti tomu tak není. A naopak. Na některé strachy a úzkosti dokonce dětství vliv nemá. Vznikají například jako průvodní jev psychického onemocnění, které vzniká v dospělosti. Zlatým pravidlem by ovšem měla být zásada, co nejméně děti vystavovat negativním zkušenostem, které doprovázejí, či vyvolávají strach a úzkost. Ani takto se nevyhneme těmto přirozeným emocím, ale děti se s nimi lépe vyrovnají a naučí se je zvládat. **(28)**

1.7.2. Období mladšího školního věku

Projevy úzkosti a strachu u školních dětí až do puberty nejčastěji souvisí se situací a s postavením ve škole, především školním kolektivem a v hrové skupině. Dále pak s nadměrnou ctižádostí rodičů, náročností učitele a menším nadáním dítěte. **(28)**

V dnešní době přicházejí děti na základní školu dobře připravené, protože většinou navštěvovaly mateřskou školu. Ve škole je pro dítě vše více neosobní, má více povinností, učitel vyžaduje jeho poslušnost, ukázněnost a soustředěnou pozornost. Zprvu je postoj dítěte ovlivněn postojem rodičů, většinou se do školy těší. Avšak při pozdějších rozhovorech s dětmi se setkáváme s rozporem, který je bude doprovázet i v dalších letech. Dítě by mělo do školy nastoupit teprve po dosažení školní zralosti, která zahrnuje složku intelektovou, osobnostní, sociální a emoční. **(28)**

Velký podíl na vzniku dětských strachů a úzkostí má též narůstající počet televizních pořadů, které mají násilný obsah. Děti napodobují násilné chování a současně s tím, část dětské populace zúskostňují. **(28)**

Nejčastější diagnostikovanou úzkostnou poruchou v tomto věku je separační úzkostná porucha. Další poměrně častou úzkostnou poruchou u školních dětí je sociální

úzkostná porucha. Mezi další úzkostné poruchy, se kterými se u dětí školního věku setkáváme, patří i obsedantně-kompulzivní porucha. Děti, které jsou školsky nezralé či jinak handicapované trpí sekundární neurotizací, tedy následně zvýšenou úzkostností. Nejčastěji jsou to děti s vývojovými poruchami učení (dyslexie, dysgrafie, dyskalkulie), děti s chronickým onemocněním (epilepsie) či děti s poruchou jako je hyperkinetický syndrom (lehká mozková dysfunkce). Učitel by měl dobře znát strukturu své třídy a postavení dětí v kolektivu, jelikož pro dítě je nejdůležitější začlenění v třídním kolektivu a právě postavení ve třídě. **(28)**

Pro školní věk, až do puberty, je hlavním rysem dětské psychiky podnikavost, snažení, potřeba rozšiřovat vlastní vliv a dosahovat uznání. Právě v tomto období se děti spolu srovnávají a může docházet k pocitům méněcennosti či zkreslenému a negativnímu sebehodnocení. U dětí se mohou projevovat i tiky, které vznikají dlouhodobým přetěžováním dítěte okolím. Projevují se především v obličejové části a to nejrůznějšími záškuby či pomrkáváním. Tiky většinou mizí pokud ustane tlak okolí na dítě. **(28)**

Pro osobnost dítěte je důležité i vytváření odolnosti vůči zátěži. Pro dítě mladšího školního věku je pro zvyšování odolnosti nesmírně důležitá skupina vrstevníků. Ať ze školního kolektivu, tak z volnočasových aktivit. Každé dítě bez výjimky potřebuje být v něčem úspěšné a cítit, že jej ostatní mají rádi, berou ho vážně i s jeho pocity a názory. Zkrátka, že jej přijímají takové jaké je. **(28)**

1.7.3. Období staršího školního věku

V období puberty nastává obrat v duševním a tělesném vývoji. Dětství jako relativně klidný a harmonický život definitivně končí. Puberta je první fází dospívání. Ohlašuje se tělesnými, biologickými změnami. Především změnami fyziologického a hormonálního charakteru v souvislosti s činností pohlavních žláz. Puberta nastupuje u děvčat již po jedenáctém roce života. U chlapců o jeden až dva roky později. Chlapci v tomto období začnou být hlučnější, rádi na sebe upozorňují a chovají se k sobě častěji agresivněji než předtím. Roste i zájem o sexuální oblast. Děvčata se spíše uzavírají do

sebe, jsou přecitlivělá, někdy též hlučná. Mají ráda tajemství a s oblibou mezi sebou pěstují nejrůznější jedovatosti. Dostavuje se první menstruace a autoerotické aktivity. Pro pubertu je typický nerovnoměrný psychický i tělesný vývoj. Průběh u chlapců je bouřlivější než u děvčat. Hlavní psychosociální vývojový úkol je hledání a formování sebe sama, vlastní identity a nových vztahů k lidem, především k druhému pohlaví. Pubescent se snaží začlenit mezi dospělé a najít mezi nimi místo. Puberta bývá někdy nazývána obdobím druhého vzdoru. Vyznačuje se tvrdohlavostí, negativismem, odmítnutím, vzdorovitostí a podobně. Je projevem pro osamostatnění a proti pocitům méněcennosti vůči dospělým. Pubescent objevuje své vlastní já. Může propadat dennímu snění, v němž je hrdinou. Noční sny naopak bývají často úzkostné. Zdává se jim, že padají do hloubky a nemohou se ničeho zachytit, nemohou utíkat před nebezpečím, zdřevění jim nohy, prožívají pocit bezmoci. Srovnávají se s vrstevníky. Zabývají se tím, jak je druzí posuzují, jaký dělají dojem na okolí. Mají sklon k extrémním závěrům a černobílému pohledu na svět. Druhé posuzují podle sebe a snaží se do nich vcítit, zajímají je i povahové vlastnosti druhých lidí. **(28)**

Toto období je tedy obdobím hledání, touhy, vnitřních nejistot a konfliktů. Děti v tomto období bývají velmi citlivé na ponížení ze strany rodičů. Například fyzické tresty by měli rodiče vynechat, aby nedošlo mezi nimi a dítětem k odcizení. Dítě vyžaduje rovnocenné vztahy. V tomto období se často uzavírají přátelství „na celý život“. **(28)**

V pubertě je důležité sebehodnocení. Při dlouhodobém snižování může dojít k pocitům méněcennosti. Důležité je hodnocení vlastního zjevu, tělesného schématu a především obličeje. Pocity méněcennosti pubescenta zúskostňují a následně brání v navazování vztahů k druhému pohlaví. Toto pravidelně doprovází antropofobie (nepřiměřený strach z lidí) a též ereutofobie (nepřiměřený strach z červenání). **(28)**

Strach a úzkost se v tomto období vyskytují především tam, kde je nejistota, rozpory a konflikty. Mohou se dostavovat i pocity marnosti a osamělosti, doprovázené depresí a úzkostí. Pokud by tato situace trvala moc dlouho, může se objevit i sebevražedné chování. To nebývá vzácností, protože mládež je v tomto období emočně labilní a má sklon ke zkratkovitému jednání. Deprese se může projevit zasmušilostí,

odmítáním mluvit s blízkými osobami, nechutenstvím a jinými psychosomatickými potížemi. V tomto případě je třeba vyhledat odbornou pomoc. **(28)**

I v tomto období se projevuje obsedantně-kompulzivní porucha. Často diagnostikované bývají také separační, fobické a sociální úzkostné poruchy. I generalizovaná úzkostná porucha, kdy dospívající jedinec trpí nereálnými obavami a je celkově náchylnější k prožitkům úzkosti a strachu. Dochází též k psychosomatickým (somatoformním) poruchám. **(28)**

Do puberty spadá často také první kontakt s drogami (alkohol, cigarety, drogy jako takové). Drogy mohou představovat pokus o únik před nepříjemnými úzkostnými symptomy. **(28)**

S chybnými výchovnými postupy jak ze strany rodičů, tak učitele může dojít k posílení pocitu méněcennosti a tím i posílení vztahovačnosti a zúskostnění dítěte. S blížícím se koncem povinné školní docházky a volbou povolání roste rodičovská tíže. To často vede k sekundární neurotizaci dítěte, která se projevuje bolestmi hlavy, zvýšenou unaveností a obtížnějším soustředěním pozornosti. **(28)**

Dospívající, ale i mladší děti jsou nesmírně citliví na konflikty mezi rodiči. V pubertě často mladí lidé hledají smysl života. Pokud však tento smysl života či perspektivy ztratí jedná se u nich o noogenní neurózy. Méně často se nyní setkáváme s projevy hysterickými, kdy se pubescent cítí ukřivděný, vystupuje teatrálně, chce být středem pozornosti, dělá scény a při tom vnitřně trpí a je úzkostný. Stále častěji však u dospívajících zjišťujeme psychosomatické (somatoformní) obtíže, které s velkou pravděpodobností souvisejí s úzkostí, strachem a neodreagovanou agresivitou. **(28)**

1.8. ÚZKOSTNÉ PORUCHY V DĚTSTVÍ A DOSPÍVÁNÍ

Úzkost a strach u dětí se projevuje podle toho, v jakém vývojovém období se dítě nachází. Každé vývojové období s sebou nese typické podněty, které úzkost a strach u dětí vyvolávají. Důležitým úkolem dítěte je se s těmito podněty vyrovnat. Úzkost v dětském věku se někdy může projevovat skrytě, jako psychosomatické potíže. Nebo se může projevovat v podobě neklidu a zvýšeného zlobení. Je několik typických projevů, jakými jsou poruchy v oblasti jídla, spánku nebo neurotické návyky (okusování nehtů, trhání vlasů). Úzkost a strach se projevují v závislosti na prostředí, ve kterém dítě žije. A na osobách jemu blízkých. K těmto emocím přispívá i fantazie dítěte. Typickými úzkostnými poruchami jsou následující kategorie. **(26)**

1.8.1. Separační úzkostná porucha v dětství

Separační úzkost je úzkostná reakce dítěte na skutečné či hrozící odloučení dítěte od matky či jiné důležité osoby. S přibývajícím věkem intenzita postupně klesá. Separace může být v dalším vývoji zpomalena, ale může být kdykoli v průběhu traumatickým zážitkem reaktivována. **(21)**

Začátek poruchy je obvyklý kolem sedmého až osmého roku. Vyskytuje se shodně u dívek i chlapců. U dítěte se vyskytují nereálné obavy, že se něco stane blízkým osobám. Strach z odloučení vede dítě k vyhýbání se cizímu prostředí a k odmítání docházet do školy, někdy i k odmítání jít spát, pokud není blízká osoba nablízku. Dítě má strach být doma samo a můžeme u něj pozorovat zvýšený výskyt somatických poruch. Úzkost se projevuje především nadměrným strachem, úzkostí, pláčem a výbuchy vzteku. **(26)**

Odmítání školy nebo strach ze školy podmíněný separační úzkostí je nutné odlišit do školní fobie. Ta se projevuje specifickým strachem dítěte z různých situací či konfliktů ve škole. A to například svého vlastního selhání, učitelů nebo kontaktů s druhými dětmi. Děti s touto poruchou podávají ve škole dobré výkony, ale trpí stálým

strachem z neúspěchu. Trpí perfekcionismem. Kdy hladina úzkosti i strachu bývá zvýšená. **(21)**

Etiologie

Uvádí se, že hrají roli genetické faktory, díky kterým je dítě náchylnější k úzkostnému prožívání. Například rodiče s výskytem agorafobie a panické poruchy mívají častěji děti s úzkostnou poruchou. Což se však může vysvětlit i úzkostným chováním rodičů. Začátek poruch je spojen se zátěžovými událostmi jako jsou například smrt v rodině, nemoc dítěte, změna prostředí či přestěhování. **(26)**

1.8.2. Specifické (izolované) fobie

Jedná se o přetrvávající a iracionální strach ze specifického objektu nebo situace. Kterým se postižený jedinec snaží vyhnout. Specifické fobie můžeme rozdělit do 3 hlavních skupin:

- Situační fobie (strach z uzavřených prostor, z výšek, létání apod.).
- Fobie ze zvířat (z pavouků, hadů, myši apod.). (příloha 4.)
- Fobie z poranění (pohled na krev, injekce, zubní ošetření apod.).

Jde o nejvíce zastoupenou úzkostnou poruchu, vyskytující se častěji u žen než u mužů, která začíná nejčastěji v dětském věku. **(26)**

Tyto fobie se váží na přítomnost (či očekávání) specifického objektu nebo situace. Vedou k vyhybavému chování nebo k výrazné úzkostné reakci. **(8)**

Epidemiologie

Výskyt fobií je častý, zejména u žen. Vyskytují se především v dětství. Čtyřicet procent matek předškolních dětí uvádí, že jejich dítě trpí různými strachy a úzkostmi. V předškolním věku je běžný strach z cizích lidí, strach ze tmy, zvířat, vody, bouřek, pohádkových bytostí. Kolem devátého roku se objevuje strach z krve, ze zranění. Strach ze zubních zákroků nastupuje kolem dvanáctého roku. V adolescenci se fobie stávají strukturovanějšími. **(8)**

Průběh

Dětské fobie obvykle časem ustupují. Kolísání se projevuje málo. U specifických fobií záleží především na okolnostech, které je mohou jak posilovat, tak oslabovat. Rizika, která specifické fobie přinášejí, jsou podobná těm, která přinášejí předchozí fobické poruchy. Je nutné odlišení od jiných úzkostných poruch. **(8)**

1.8.3. Agorafobie

Projevuje se jako úzkost pobývat mimo domov, ale někdy i být doma sám, dále sem patří úzkost z nakupování v obchodech, pobytu v uzavřených prostorech, z dopravní zácpy, čekání v řadě apod. (příloha 5.) **(26)**

Především pokud znamenají omezenou možnost úniku z dané situace. **(8)**

V nejtěžších případech poruchy není pacient prakticky schopen opustit domov. Agorafobie omezuje fungování v běžných sociálních i pracovních situacích. Úlevu přináší především vyhnutí se fobické situaci nebo přítomnost blízké osoby. Dochází k tomu, že fobická úzkost pacienta vrací do dětské závislé pozice, v níž si přítomnost blízké osoby vymůže. Agorafobie bývá často komplikovaná výskytem panických atak. **(26)**

Epidemiologie

Vyskytuje se nejčastěji v dospělosti, častěji jsou postižené ženy. U dětí je tato porucha nejméně rozšířenou fobickou poruchou. **(8)**

Kombinují se zde vlivy dědičné dispozice s faktory psychosociálními. **(26)**

Průběh

Probíhá většinou chronicky s nevyváženou intenzitou. Bývá často komplikována depresí, případně i suicidálními tendencemi. **(8)**

1.8.4. Sociální fobie

Porucha začíná obvykle v pubertě a vyskytuje se shodně u žen i u mužů. Sociální fobie je poruchou, v které převažuje strach ze zkoumavých pohledů jiných lidí

v různých sociálních situacích, případně obavy ze situací, v nichž je třeba podat výkon. Porucha může být generalizovaná (obavy se týkají téměř všech sociálních kontaktů) či izolovaná (vázaná pouze na některé situace). Typická situace, budící sociální úzkost, je vystupování na veřejnosti. Symptomy úzkosti mohou vést až do panických atak. V případě této fobie jedinci neulevuje ani přítomnost blízkých osob. V horších případech vede sociální úzkost k vyhýbavému chování. (příloha 6.) **(26)**

Děti se pak vyhýbají nebo až aktivně brání každému kontaktu s neznámými dětmi i dospělými, což brání normálnímu vývoji vztahů dítěte s vrstevníky i vývoji všech ostatních sociálních vztahů s osvojováním sociálních dovedností. Mezi blízkými osobami nemají děti žádné obtíže. **(21)**

U dětí se pak jejich vyhýbavé chování projevuje spíše stresem. Podle pocíťované závažnosti se u dětí setkáváme se sociální fobií v těchto případech:

Hlasitého čtení před třídou, hudebních nebo atletických výkonů, zapojení se do konverzace, mluvení s dospělými, zahájení konverzace, psaní na tabuli, objednání jídla v restauraci, návštěv tanečních či večerních programů, dělání testů, účasti na schůzkách, odpovídání na otázky ve třídě, požádání učitele o pomoc, tělovýchovných programů, fotografování, používání školního, veřejného WC, jedení ve školní jídelně, telefonování. **(8)**

V lehčích případech sociální úzkosti spojené s výkonem mluvíme často o trémě. Ta je vyjádřením snahy po výborném výkonu a současně obavy z neúspěchu čili strachu ze špatného výkonu. Mírná tréma stimuluje, aktivizuje a výkon zvyšuje. Naopak silná tréma výkon zhoršuje, může vést až k selhání. Trému zhoršuje autoritativní jednání učitele, atmosféra, vědomí, že jsme pozorováni. Často mají trému děti s perfekcionistickými rysy. **(28)**

Etiologie

Na poruchu mají vliv genetické faktory. Hovoříme především o zvýšeném výskytu poruchy u příbuzných prvního řádu. **(26)**

Nepochybný modelující význam mají psychosociální podmínky vývoje dítěte v rodinném i širším sociálním prostředí. K tomu všemu ještě přispívají osobnostní faktory jedince. **(8)**

Průběh

Je většinou chronický. V průběhu let se může původní ráz fobických a úzkostných projevů měnit. Může dokonce i slábnout v souvislosti s tím, jak se daří, či naopak nedaří nacházet cestu společenskými, partnerskými, pracovními a zájmovými situacemi tak, aby byla míra úzkosti únosná. Porucha omezuje jedince především v uplatnění ve škole, v zaměstnání, v sociálních a intimních vztazích. Často se setkáváme s depresivními potížemi, případně i suicidálními myšlenkami a rozvojem alkoholové závislosti. (8)

1.8.5. Obsedantně-kompulzivní porucha (OCD)

Charakteristické příznaky poruchy jsou obsese, kompulze (příloha 7.), úzkost a vyhýbavé chování. Obsese mohou přicházet jako vtíravé myšlenky, slova, hesla, domněnky, pochybnosti, obavy, přesvědčení, ale i představy, obrazy a impulsy. Tyto myšlenky jsou rušivé a nevítané, ale jejich nositel je považuje za produkt své vlastní mysli. Většinou způsobují tíseň a mnohdy jedince přímo děsí. Snaží se je tedy neutralizovat nebo vykompenzovat, což probíhá formou nutkavého aktu – kompulze. Kompulze jsou tedy opakované stereotypní úkony sloužící jako prevence před možnou katastrofou, a tudíž přinášejí dočasnou úlevu. (9)

Průběh

Začíná mezi 18-25 lety a do určitého stadia se zhoršuje. Pak nejčastěji přichází dlouhodobý chronický průběh s kolísáním. Porucha může začít postupně i náhle. Zhruba u 50% pacientů předchází stresující životní situaci. Dle literatury u této poruchy pozorujeme zvýšené riziko sebevražedných pokusů. (9)

Epidemiologie

Nejvyšší prevalence je u žen mezi 25 a 34 rokem, u mužů mezi 35 a 54 rokem. Celoživotní riziko pro rozvoj této poruchy se odhaduje na 5,4%. (4)

1.8.6. Jiné úzkostné poruchy

Jde o kategorii úzkostných poruch, u kterých není zřetelná žádná specifická spouštěcí situace, která by úzkost vyprovokovala. Do této kategorie patří panická porucha, generalizovaná úzkostná porucha a smíšená úzkostně depresivní porucha. **(26)**

1.8.6.1. Panická porucha (epizodická paroxysmální úzkost)

Základním rysem této poruchy jsou náhle vznikající, opakované a nepředvídané ataky těžké úzkosti (paniky). (příloha 8.) Nejsou omezeny na žádnou specifickou situaci. Symptomy a projevy úzkosti jsou různé. Pro panickou poruchu je typický náhlý začátek záchvatu, palpitace, pocení, třes, sucho v ústech, obtížné dýchání, bolesti na hrudi a pocity nevolnosti. Dalšími příznaky mohou být pocity závratě a neklidu, strach ze ztráty kontroly, smrti, ze zešlání. Projevy jsou závislé na osobnosti pacienta. Jednotlivé panické ataky trvají většinou několik minut a vyskytují se v proměnlivé frekvenci. Ačkoli se panická porucha může vyskytovat samostatně nebo s další přidruženou poruchou. Může se vyskytnout v různých věkových obdobích. Především se projevuje v pozdní adolescenci nebo rané dospělosti. Častější je výskyt u žen než u mužů. **(26)**

1.8.6.2. Generalizovaná úzkostná porucha

O této poruše hovoříme, pokud zvýšená hladina úzkosti přetrvává či se patologicky stupňuje. U dětí se projevuje tím, že jsou trvale v napětí, pohybově neklidné. Často mají přechodné somatické obtíže (bolesti hlavy, bušení srdce, dechové obtíže). Trpí množstvím nejrůznějších strachů. Mývají nízké sebehodnocení, obávají se budoucích událostí a vlastního selhání, jsou perfekcionistické. Z obavy ze selhání často dlouho odkládají své povinnosti a následně propadají panice. **(21)**

To, že se dítě zaobírá nereálnými obavami vede k rozvoji úzkostnosti a podrážděnosti se zvýšeným svalovým napětím a vegetativními příznaky úzkosti, dále ke

zhoršení soustředění a poruše usínání, únavě a nepříjemným tělesným pocitům (svalové napětí, roztřesenost, závratě, nevolnost, bolesti hlavy, bušení srdce, nadměrné pocení). Obtíže se projevují po většinu dne a provází je tíseň. **(8)**

Není vyvolána žádnou specifickou vnější okolností nebo vyvolávajícím podnětem. Převládajícími symptomy jsou projevy úzkostného očekávání, předtucha hrozícího neštěstí, neschopnost se rozhodnout. **(26)**

Průběh

Začátek bývá v dospívání, kdy dochází k porovnávání se s vrstevníky. Menší počet případů je ve věku mladším. Porucha má většinou dlouhodobý charakter, intenzita kolísá v závislosti na stresové zátěži. Špatná prognóza vyplývá z dlouhého trvání obtíží, komorbidity s jinou duševní poruchou nebo poruchou osobnosti, dlouhodobého tělesného onemocnění. Dochází ke špatné sociální adaptaci a narušeným rodinným vztahům. **(8)**

Etiologie

Dědičné vlivy - u dětí s touto poruchou se vyskytuje v rodině alkoholismus, poruchy nálady, a úzkostné poruchy. Vliv výchovy je také velký - zvýšený výskyt poruchy je u rodin, které mají zvýšené očekávání a nepřiměřené požadavky na dítě bez stanovených hranic. **(8)**

1.8.6.3. Smíšená úzkostně depresivní porucha

U této poruchy nacházíme symptomy jak úzkosti, tak deprese. Ale žádný z těchto symptomů nepřevládá natolik, abychom mohli diagnostikovat úzkostnou nebo depresivní poruchu. Jedině tyto potíže výrazně oslabují v některých významných životních oblastech.

Porucha je v současnosti předmětem výzkumu. **(26)**

1.8.7. Léčba úzkostných poruch

Léčba úzkostných poruch se provádí nejčastěji kombinací psychoterapie a psychofarmakologie. V psychoterapii se používá především kognitivně behaviorální (KBT), podpůrná, interpersonální a rodinná forma psychoterapie. (4)

Behaviorální léčba

Základním předpokladem je přesvědčení, že změny nežádoucího chování lze dosáhnout bez rozluštění jeho příčin. Cílem je odstranění příznaků poruchy, např. odpojení úzkosti od situace, oslabení úhybného a úzkostného chování.

Mezi behaviorální techniky patří:

- Metoda žetonů (pozitivní posilování odměnami – žetony).
- Averzivní léčba (spřažení nepříjemných podnětů s nežádoucím chováním).
- Desenzibilizace (technikou, kdy pacient s určitým úhybným chováním je postupně trénován k toleranci fobické situace).
- Zahlcení (flooding) – technika, kdy je pacient exponován okamžitě tomu strašnému úzkost vyvolávajícímu podnětu. (4)

Kognitivní léčba

Nahlíží na chování zejména jako důsledek způsobu, jakým jedinec hodnotí sebe a svou roli ve světě. (4)

Rodinná terapie

Je založena na předpokladu, že rodina představuje systém, který se snaží udržet rovnováhu. Úkolem je změna maladaptivních pravidel ovládajících rodinu, zvýšení náhledu členů rodiny na generační dynamiku, vyvážení individuality na jedné straně a soudržnosti rodiny na straně druhé, zlepšení vzájemné komunikace mezi členy rodiny a odstranění obviňování a hledání obětních beránků. (4)

Interpersonální léčba

Neřeší intrapsychické konflikty, ale klade důraz na současné mezilidské vztahy a na strategie, kterými by se pacientův interpersonální život mohl zlepšit. (4)

Farmakoterapie s preferencí antidepresiv, výjimečně benzodiazepinů. (4)

1.8.8. Úzkostné poruchy a stigmatizace

U úzkostných poruch nebývá ani tolik problémem stigmatizace okolím, jako strach pacienta z ní. Ten mu často brání vyhledat pomoc u psychiatra. Identifikace vlastní osoby coby psychiatrického pacienta je velmi obtížné. Obranné mechanismy popření a potlačení zde výrazně fungují. Jedinec psychickou stránku problémů často potlačuje, popírá a snaží se najít pro své potíže somatické vysvětlení a vyhledává především somatické odborníky nebo čeká, zda potíže neodezní spontánně. Právě díky obavě ze stigmatizace se řada lidí raději naučí poruše přizpůsobit svůj život i život rodiny, než by vyhledala pomoc a léčbu. U dětí bývají tyto obavy vlastní spíše rodičům, než samotným dětem. Bohužel ale i zde často vedou k podceňování problému a nevyhledání včasné odborné pomoci. **(18)**

Stigmatizace psychiatrických pacientů je vážným problémem a je důležitá podpora destigmatizace. Důležitou roli v tomto procesu má zdravotnická osvěta a výchova. Informovanost laické, ale bohužel často i odborné lékařské populace o současné problematice neuróz a úzkostných poruch, je poměrně malá. A tím udržuje nepříznivý stigmatizovaný stereotyp. Další možností, jak pomoci destigmatizaci, jsou svépomocné skupiny. Svépomocné skupiny pomáhají vyrovnat se s psychickými problémy i se stigmatizovaným postavením ve společnosti. Svépomocná skupina využívá téměř všechny terapeutické faktory skupinové psychoterapie. Zvláště altruismus, soudržnost, univerzalitu, chování nápodobou, dodávání naděje i katarzi. Téměř však chybí interpretace a konfrontace. **(18)**

1.9. PŘEDCHÁZENÍ A REDUKCE NADMĚRNÉ ÚZKOSTI A STRACHU U DĚTÍ

1.9.1. Prevence dětských úzkostí a nadměrných obav

Projevy dětské úzkosti a strachu se rodí z dětské úzkostnosti a z nároků světa, na které dítě nestačí. Úzkostnost je trvalejším rysem osobnosti, proto je také konstituční povahy a především vrozená. Avšak konkrétní projevy úzkosti jsou také do značné míry naučeny. Zvláště způsob, jak určitou situaci vnímáme a hodnotíme, zda jako bezpečnou či naopak ohrožující. **(28)**

1.9.1.1. Bezpečné prostředí a jistota vztahu

Z potřeb dítěte nás v této práci zajímají potřeby psychosociální, jež jsou vázané na bezpečné zázemí a jistotu vztahu s rodiči či osobami rodiče zastupující. Základní a univerzální psychosociální potřebou je potřeba bezpodmínečné akceptace ze strany nejbližších lidí, tedy naprosté přijetí dítěte a pozitivní vztah těchto osob k dítěti, které musí tyto kvality projevovat tak, aby je dítě skutečně zřetelně vnímalo. Pokud se jedná o vznik nadměrné úzkosti a strachu, mohou k nim přispívat zvláště rodiče s ambivalentními postoji k dítěti. Uspokojení psychosociálních potřeb dává nejmenším i starším dětem pocit jistoty, jenž se stává postojem k sobě i ke světu. Prevencí proti vzniku nadměrné úzkosti a strachu je bezpečný domov čili místo jisté a dítě přijímací. **(28)**

1.9.1.2. Vnitřní a emoční stabilita

Děti vnitřně stabilní si věří, jsou přiměřeně sebevědomé a odvážné. Na druhou stranu děti vnitřně nestabilní bývají emočně labilnější a úzkostné. Prevencí nadměrné úzkosti a strachu z pohledu vnitřní, tedy emoční stability znamená vytvoření takového sebepojetí, které obsahuje vědomí vlastní hodnoty a zdravé sebevědomí. Děti a mládež

bývají úzkostní, protože trpí nedostatkem rodičovského porozumění, vřelosti a lásky, jichž nejsou rodiče z nějakého důvodu schopni. (28)

1.9.2. Možnosti redukce úzkostných stavů a nadměrného strachu u dětí

Pokud chceme pomoci dětem překonávat úzkostné stavy a nadměrný strach musíme vycházet z jeho vývojové úrovně. Řídíme se dvěma principy: poznání a konání. Princip poznání znamená, že spolu s dítětem zjistíme, co úzkost a obavy zvyšuje a vyvolává. Již samotná identifikace příčin může emoce zeslabit, protože jejich pojmenováním je do určité míry dostáváme pod kontrolu. Poznání strachů nebývá obtížné na rozdíl od úzkosti, bývá neurčitá a má blízko k racionalitě. Princip konání je aktivitou především dítěte. Vyhybání a odkládání úzkost zvyšuje a upevňuje strach, přičemž dítě právě tímto způsobem jedná. Při překonávání úzkosti a nadměrného strachu se dá řídit těmito zásadami:

- Dítěti dáme pocit bezpečí a jistoty.
- Zvýšíme mu sebedůvěru a sebevědomí.
- Přímé překonávání úzkosti a nadměrného strachu.
- Zhodnocení výsledků a snahy dítěte - s překonáváním strachu a úzkosti je to u dětí obdobné, jako s jinými činnostmi. Je proto důležité, na závěr vyhodnotit dosažený výsledek v překonání těchto emocí. Dítě pochválit. A v případě neúspěchu, hledat nové cesty řešení. (28)

Vymětal uvádí různé strategie, kterými se lze se zmíněnými emocemi vyrovnávat:

- Přímá konfrontace – zejména u menších obav a strachů, dítě vystavíme obavám bez větších příprav.
- Konfrontace po malých krocích – pokud jsou obavy silnější a závažnější.

- Nápodoba – osvojení si způsobu chování, napodobením způsobu chování jiných dětí vyrovnávající se se stejnou či podobnou obavou.
- Dětská hra – volná a fantazijní hra, v níž své pocity odreagovává a posiluje vlastní sebevědomí. **(28)**

2. Cíl práce a hypotézy

2.1. Cíl práce

Cílem práce je zmapovat výskyt dětských strachů a úzkostí vlivem sociokulturního prostředí, ve kterém se děti pohybují. U dětí ve školských zařízeních prvního a druhého stupně v Českých Budějovicích.

2.2. Hypotéza

Úzkost a strach se více projevuje u dětí mladšího školního věku, než u dětí staršího školního věku, tudíž se s věkem snižuje.

3. Metodika

3.1. Použitá metodika

Výzkum byl proveden za využití metody dotazování, techniky sběru dat dotazníku.

Pro sběr dat byl vytvořen dotazník skládající se ze dvou částí. A to z části čtrnácti otázek, které se týkaly sociálního prostředí dítěte a subjektivního vnímání strachů a úzkostí u dotazované skupiny dětí. Dále pak druhá část obsahovala jedenáct obrázků. Tato část je původní jihočeskou metodou MUDr. Václava Moravy, mající dlouholetou tradici. Obrázková část je sestavena na principech psychologické projektivní diagnostické metody, testu TAT (tematicko-apercepční test).

Dotazovací část obsahovala tři základní demografické údaje a to věk, pohlaví, navštěvovanou třídu. Následovaly další otázky a srovnávací škála týkajících se sociálního prostředí dětí a subjektivního hodnocení, prožívání strachu a úzkosti, včetně emocionálních projevů. Z toho byly čtyři otázky uzavřené, pět otázek otevřených a jedna srovnávací škála. Čtvrtá otázka zjišťovala povolání rodičů (matky i otce). U páté otázky respondenti vyplňovali, zda mají sourozence. U otázky šesté pak, kolik sourozenců mají. Sedmá otázka se ptala, zda-li mají respondenti rozvedené rodiče. Osmá otázka zjišťovala, zda mají respondenti vlastní pokoj. Devátá otázka byla zaměřena na nejčastěji dostávané známky u respondenta. Desátá byla srovnávací škála, ve které bylo úkolem respondentů vytvořit stupnici uvedených strachů od nejmenšího k největšímu. Jedenáctá otázka se týkala největšího strachu daného respondenta. Dvanáctá otázka zjišťovala čeho se nejvíce bojí vrstevníci respondenta. U třinácté otázky respondenti vyplňovali, jaké používají obrany proti strachu a úzkosti. Čtrnáctá otázka se ptala jak prožívají respondenti svůj největší strach, co s nimi dělá. (příloha 9)

Obrázková část se skládala z jedenácti obrázků namalovaných nestorem dětské psychiatrie panem MUDr. Václavem Moravou.

Tuto originální metodu vytvořil v letech 2000 až 2004 MUDr. V. Morava. Při její konstrukci vycházel z principů psychodiagnostické metody TAT. Původní Moravův test obsahuje 200 obrázků, zaměřených na diagnostiku specifických dětských strachů a úzkostí. Tato originální diagnostická metoda nebyla bohužel nikdy standardizována, i když v odkaze autora se dochovalo mnoho popsaných klinických zkušeností s ní a řada kazuistik. Pro děti představuje nenásilnou a mnohdy i zábavnou a zajímavou formu diagnostiky strachů a úzkostí, která přináší mnoho užitečných informací nejen o prožívaných emocích dítěte, ale také o specifických obranných strategiích proti úzkostem a strachům. Její výhodou je také zásadní nemožnost její výsledky vědomě ovlivnit či výrazně zkreslit.

Pro potřeby této práce byly z baterie vybráno 11 obrázků se specifickým vyzývacím charakterem odpovídajícím nejčastějším dětským strachům a úzkostem, tak jak byly popsány v teoretické části práce.

Obrázky byly v práci použity nikoli jako diagnostická metoda, ale pouze jako součást tohoto úzce zaměřeného výzkumného šetření.

Respondenti měli za úkol na obrázky se podívat a zkusit vymyslet příběh k nim a dále napsat odpovědi na čtyři otázky. První otázka se ptala, o čem příběh je. Druhá zjišťovala, jak příběh dopadne. U třetí respondenti vyplňovali název obrázku. A u čtvrté otázky odpovídali, co cítí hlavní hrdina na obrázku. Z těchto otázek se dalo vyvodit, zda respondenti v daných obrázcích vidí strach či úzkost a dále jejich reakce (obranné mechanismy) na tyto emoce. (příloha 10)

Respondenti zaznamenávali své odpovědi přímo k obrázkům. Jejich odpovědi pak byly pomocí metody kvalitativní obsahové analýzy roztříděny do kategorií a použity přímo do tabulek (vždy zvlášť starší a mladší školní věk) a grafů (spojení staršího a mladšího školního věku). Kde byly tyto údaje zpracovány procentuálně a graficky.

3.2. Charakteristika zkoumaného souboru

Respondenty dotazníků byly děti navštěvující základní školu Emy Destinové v Českých Budějovicích prvního a druhého stupně. Přesněji třetí a čtvrtou třídu a třídu

osmou a devátou. Bylo rozdáno šedesát pět dotazníků a padesát šest jich bylo použitelných ke kompletnímu výzkumu. Tudíž zpětná vazba byla 86%. Pro vyhodnocení obou částí dotazníku byly použity tabulky a grafy a výsledky jsou uvedeny v procentech či v průměru, graficky.

4. Výsledky

Odpovědi respondentů byly použity přímo do tabulek (vždy zvlášť starší a mladší školní věk) a grafů (spojení staršího a mladšího školního věku). Kde byly tyto údaje zpracovány procentuálně, průměrem a graficky. (příloha dotazník)

4.1. Výsledky dotazovací části

Otázka č. 1 – Jsi chlapec – dívka?

Tabulka č. 1 (k otázce č. 1)

8. a 9. třída

pohlaví	počet	procento
Chlapci	10	36%
Dívky	18	64%

Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru 36% chlapců a 64% dívek.

Tabulka č. 2 (k otázce č. 1)

3. a 4. třída

pohlaví	počet	procento
Chlapci	9	32%
Dívky	19	68%

Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru 32% chlapců a 68% dívek.

Otázka č. 2 – Napiš svůj věk.

Tabulka č. 3 (k otázce č. 2)

8. a 9. třída

věk	počet	procento
15	15	54%
14	12	43,20%
13	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru je 54% patnáctiletých, 43,20% čtrnáctiletých a 3,60% třináctiletých dětí.

Tabulka č. 4 (k otázce č. 2)

3. a 4. třída

věk	počet	procento
10	15	53,20%
9	13	46,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru je 53,20% desetiletých a 46,80% devítiletých dětí.

Otázka č. 3 – Do kolikáté třídy chodíš?

Tabulka č. 5 (k otázce č. 3)

Třídy	počet
3.	14
4.	14
8.	14
9.	14

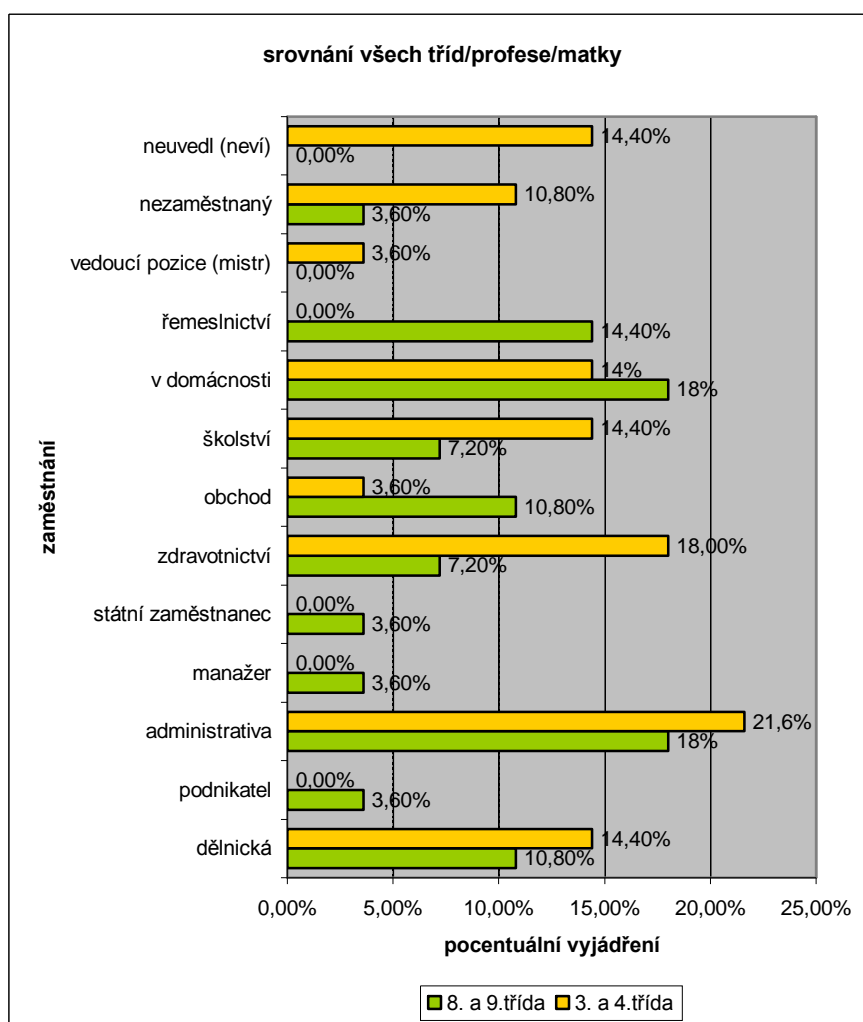
Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru je 28 dětí staršího školního věku a 28 dětí mladšího školního věku.

Otázka č. 4 – Jaké je povolání tvých rodičů?

- Matka:

Graf č. 1 (k otázce č. 4)

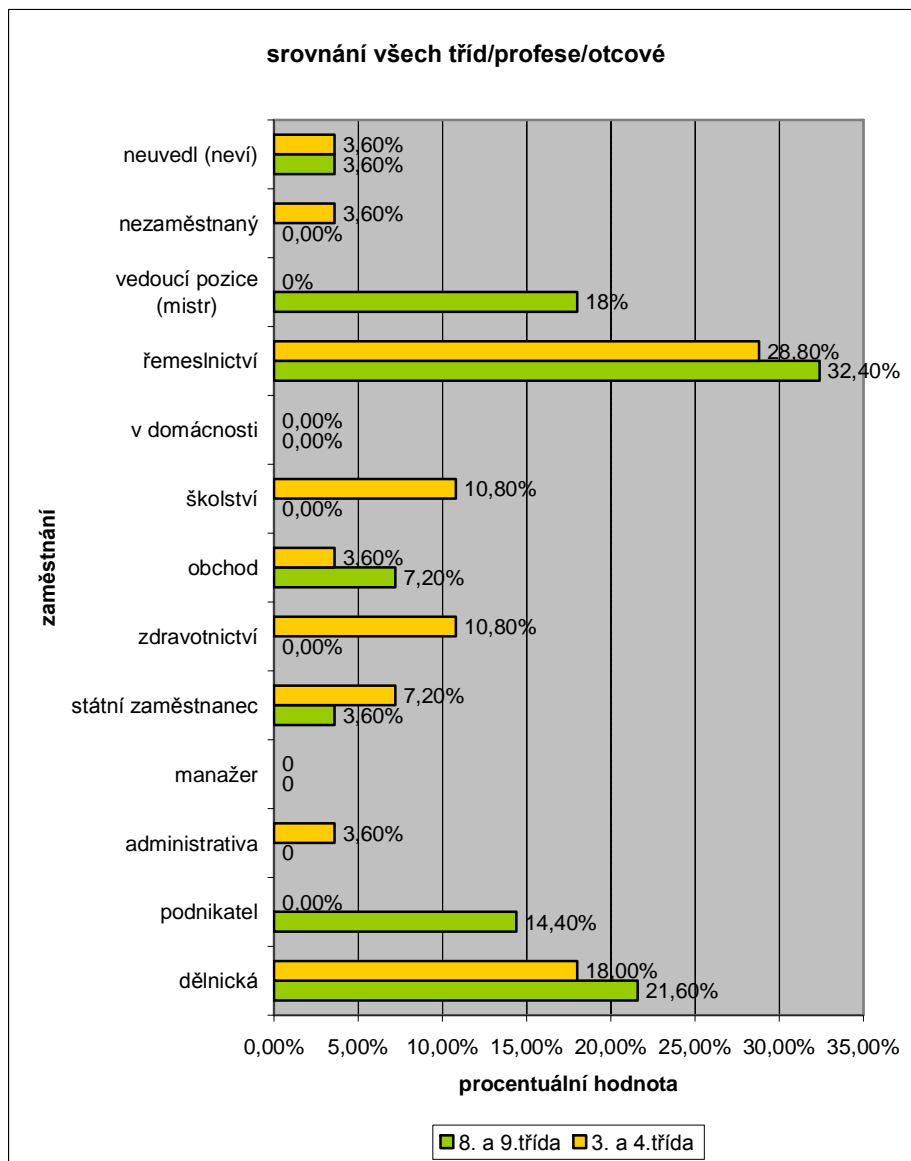

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto grafu vyplývá, že u dětí starších je největší procentuální zastoupení matek v domácnosti a pracujících v administrativní sféře 18%. U dětí mladších je 21,60 % pracujících matek v administrativě a následně pak 18% ve zdravotnictví.

- Otec:

Graf č. 2 (k otázce č. 4)

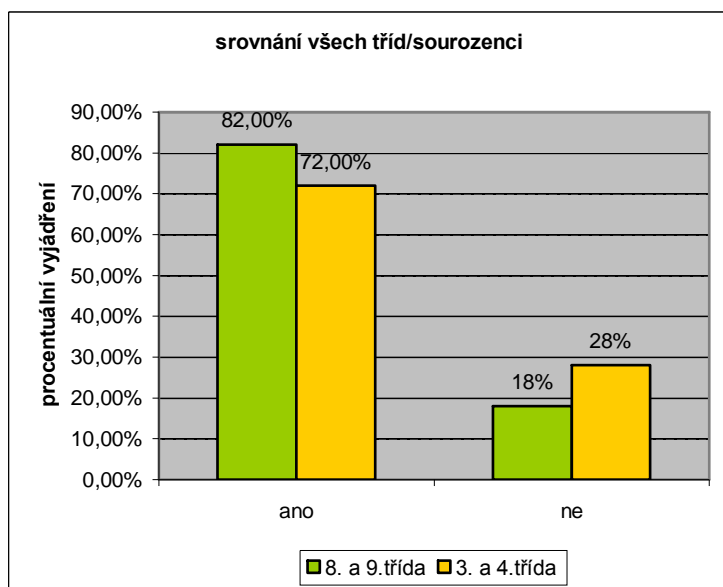

Zdroj: Vlastní výzkum

Z toho grafu je zřejmé, že v obou zkoumaných skupinách otcové nejčastěji pracují v řemeslné sféře (tj. 32,40% a 28,80%).

Otázka č. 5 – Máš sourozence?

Graf č. 3 (k otázce č. 5)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto grafu je zřejmé, že 82% dětí staršího školního věku a 72% dětí mladšího školního věku má sourozence.

Otázka č. 6 – Pokud jsi odpověděl ano, napiš kolik sourozenců máš.

Tabulka č. 6 (k otázce č. 6)

8. a 9. třída

sourozenci	počet	1	2	3	5
ano	23	86%	4,30%	4,30%	4,30%

Zdroj: Vlastní výzkum

V souboru má 86% dotazovaných jednoho sourozence.

Tabulka č. 7 (k otázce č. 6)

3. a 4.třída

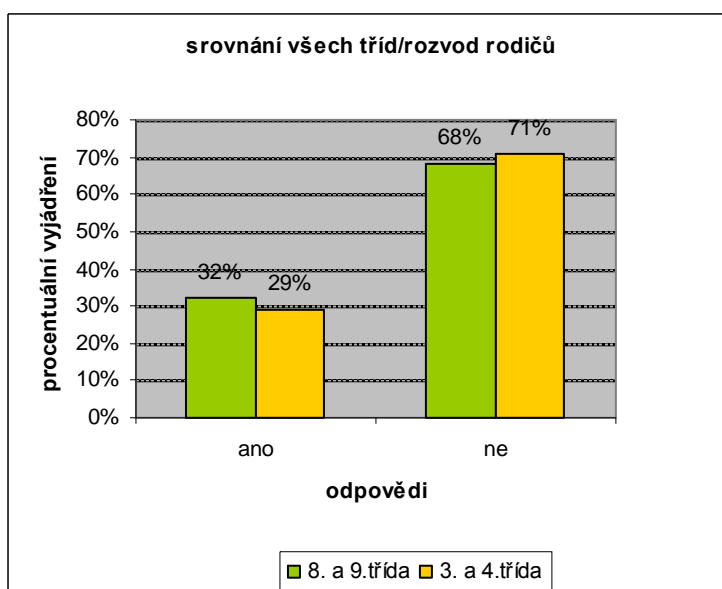
sourozenci	počet	1	2	3
ano	20	50%	14,40%	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je rozdělení počtu sourozenců u dětí mladšího školního věku. V souboru má 50% dotazovaných jednoho sourozence. Zde se z větší části objevili i dva sourozenci a to ze 14,40%.

Otázka č. 7 – Máš rozvedené rodiče?

Graf č. 4 (k otázce č. 7)

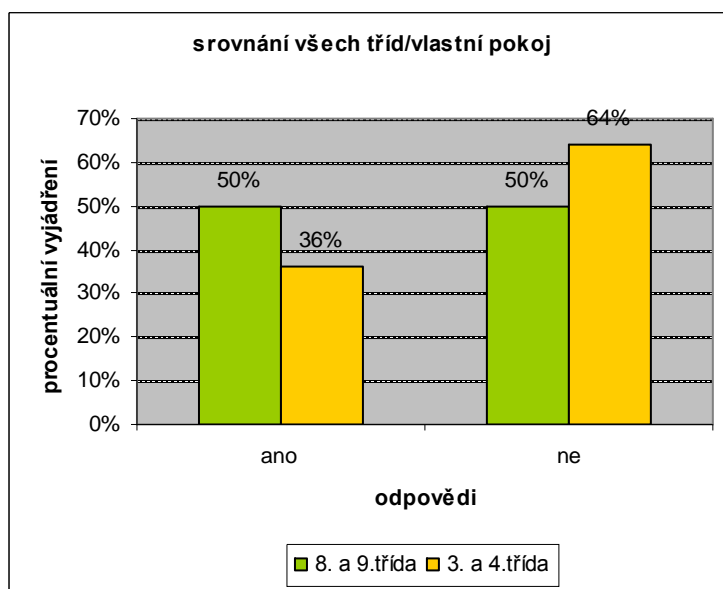

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto grafu vyplývá, že u obou zkoumaných skupin je téměř 1/3 rodin rozvedených (tj. 32% a 29%)

Otázka č. 8 – Máš vlastní pokoj?

Graf č. 5 (k otázce č. 8)

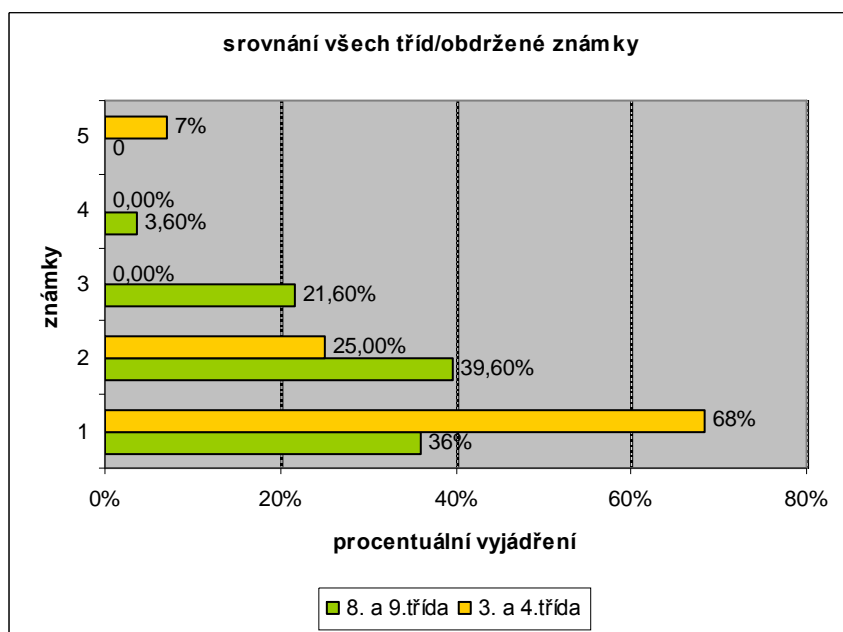

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto grafu je zřejmé, že 50% dětí staršího školního věku a 36% dětí mladšího školního věku má svůj vlastní pokoj.

Otázka č. 9 – Kterých známek dostáváš nejvíce?

Graf č. 6 (k otázce č. 9)

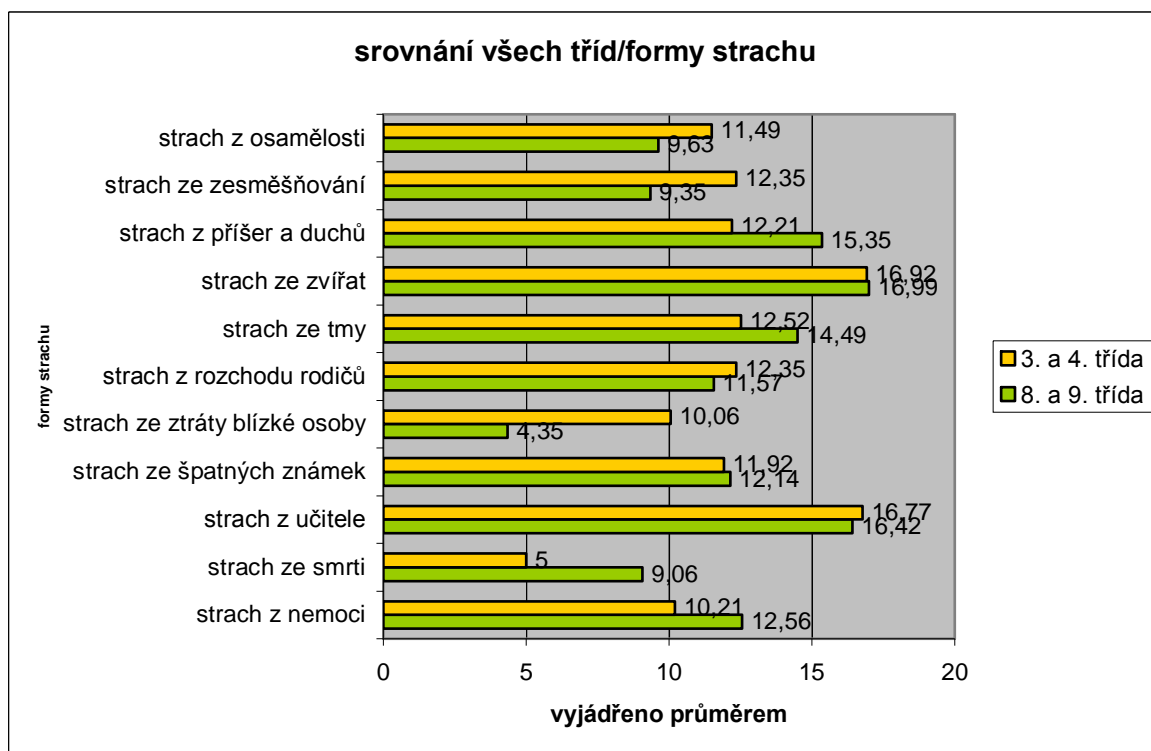

Zdroj: Vlastní výzkum

Na tomto grafu je zřejmé, že 39,60% dětí staršího školního věku dostává nejvíce dvojek. Zatímco 68% dětí mladšího školního věku dostává nejvíce jeniček.

Otázka č. 10 – Vytvoř stupnici strachu od nejmenšího k největšímu.

Graf č. 7 (k otázce č. 10)

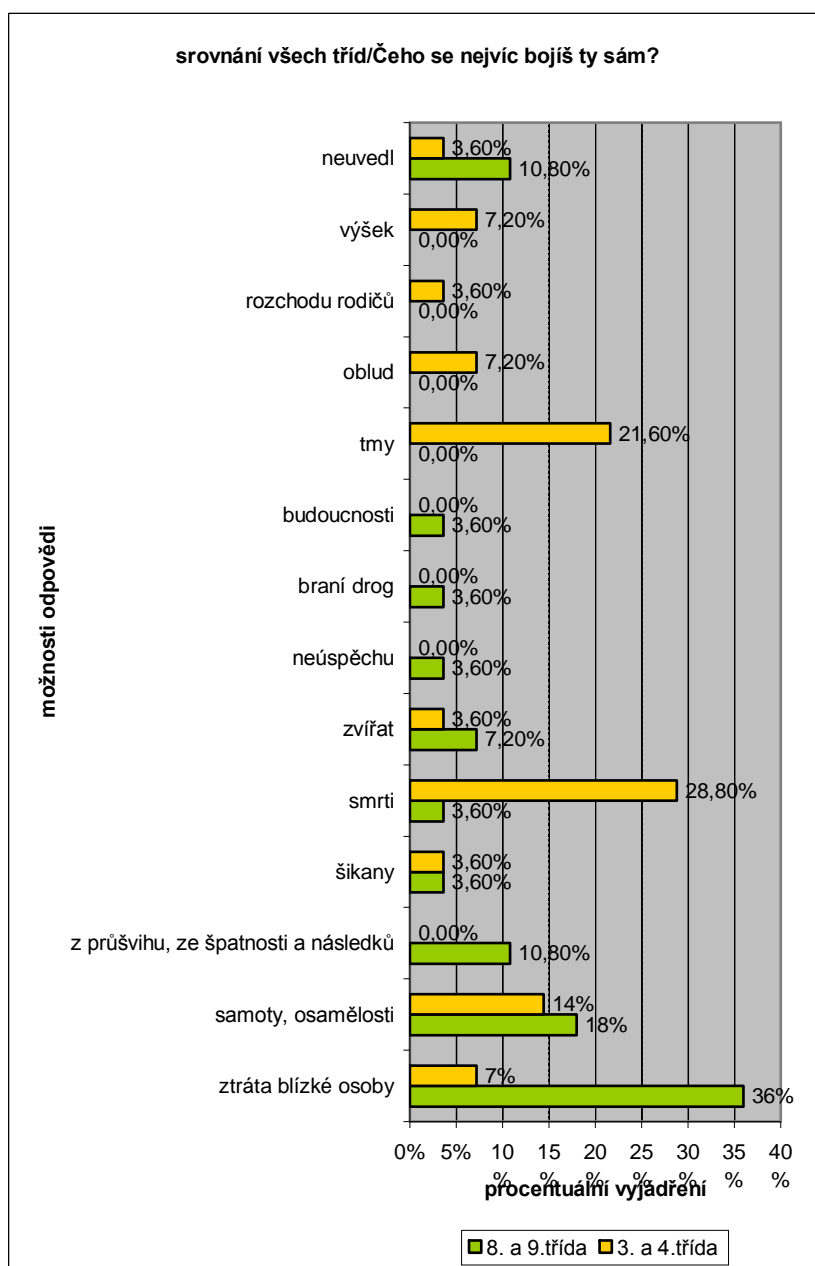

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že v průměru 16,99 dětí vyššího stupně se nejvíce bojí zvířat následně pak v průměru 16,42 má strach z učitele. U dětí nižšího stupně pozoruje v průměru 16,92 též strach ze zvířat a následně v průměru u 16,77 dětí strach z učitele.

Otázka č. 11 – Napiš, čeho se nejvíc bojíš ty sám?

Graf č. 8 (k otázce č. 11)

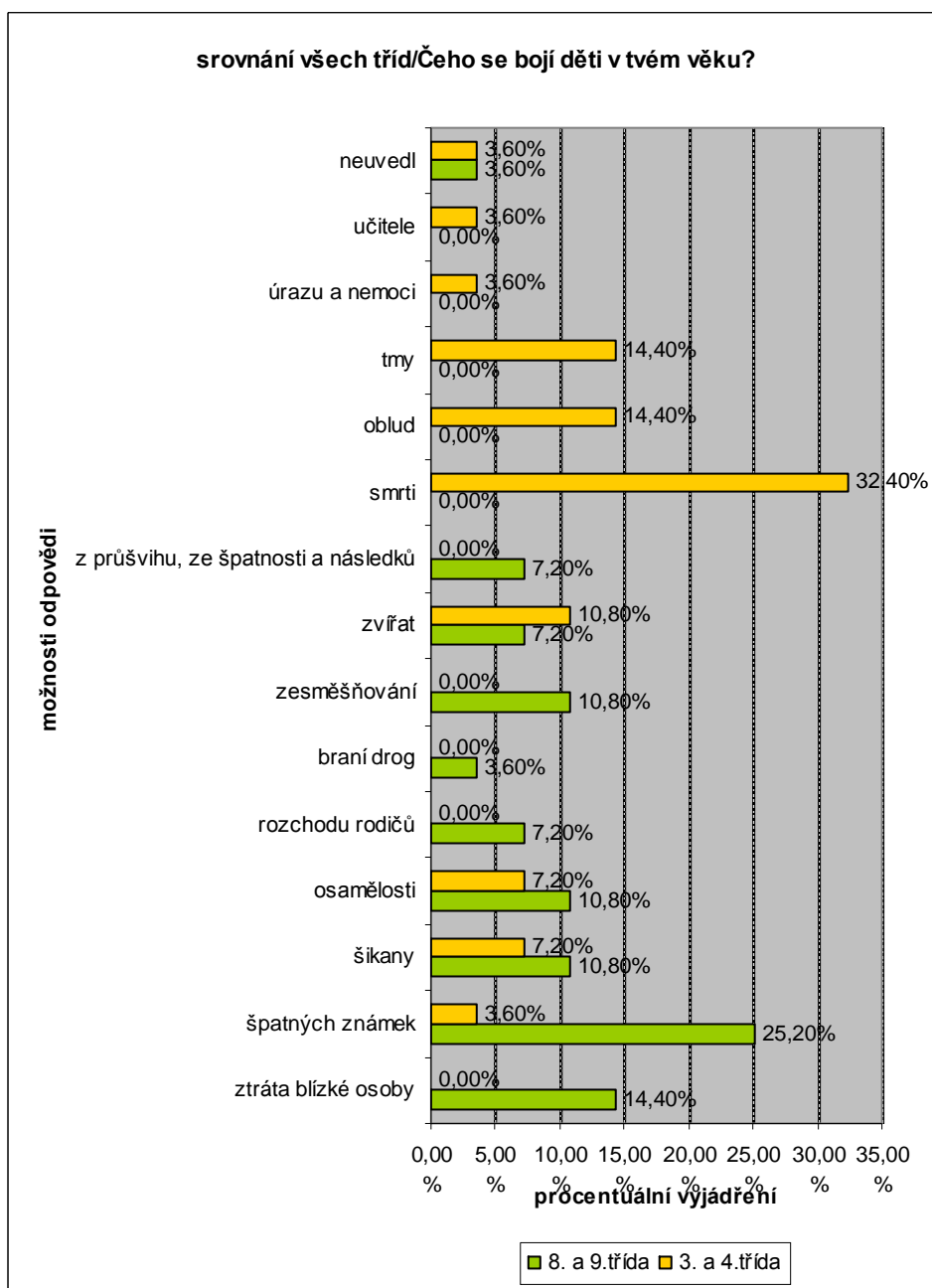

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že děti staršího školního věku se z 36% bojí ztráty blízké osoby, zatím co děti mladšího školního věku z 28,80% smrti.

Otázka č. 12 – Napiš, čeho si myslíš, že se nejvíce bojí děti ve tvém věku?

Graf č. 9 (k otázce č. 12)

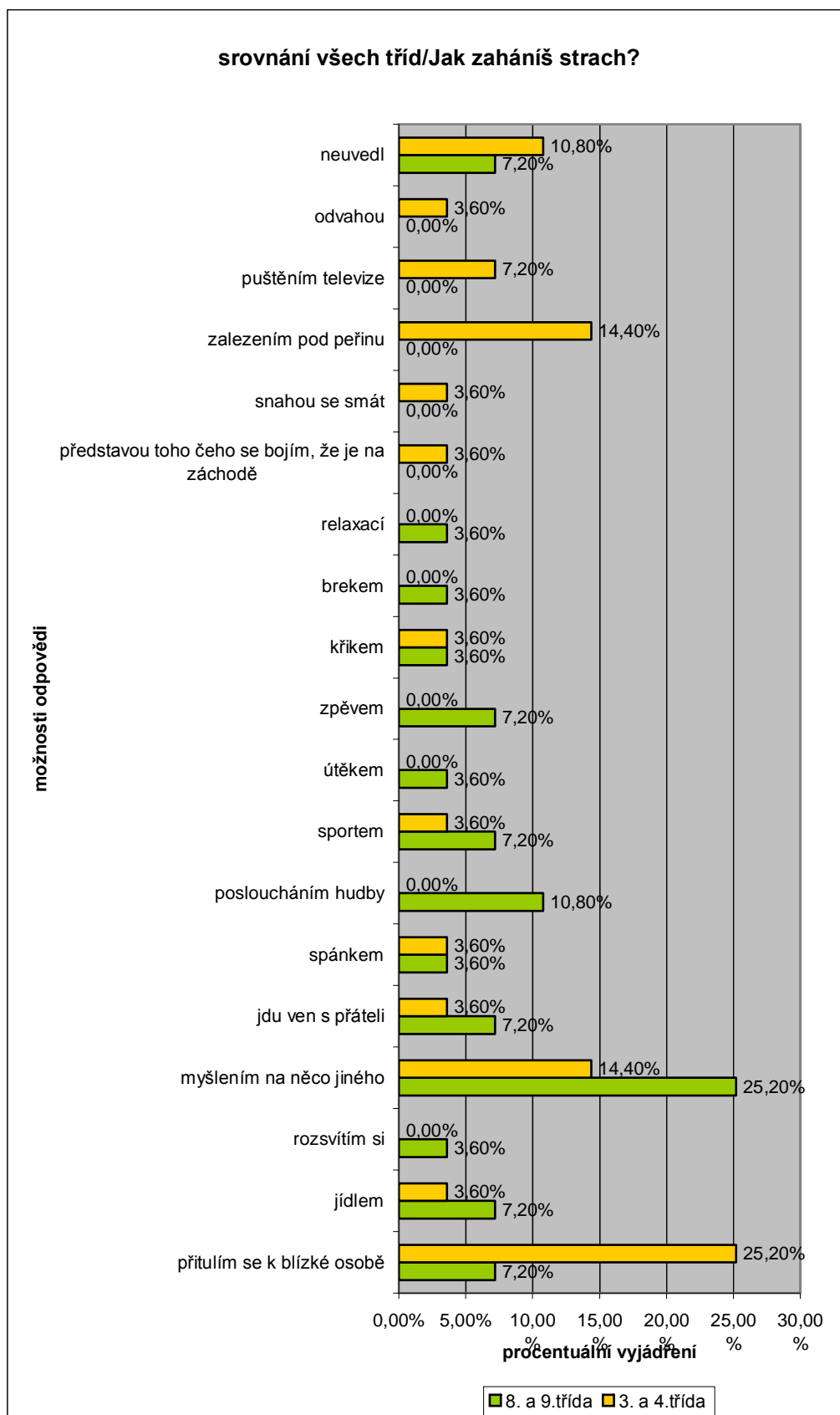

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tohoto grafu je zřejmé, že si děti staršího školního věku myslí, že se jejich vrstevníci z 25,20% bojí špatných známek, naopak u dětí mladšího školního věku převládá z 32,40% strach ze smrti.

Otázka č. 13 – Jak zaháníš strach?

Graf č. 10 (k otázce č. 13)

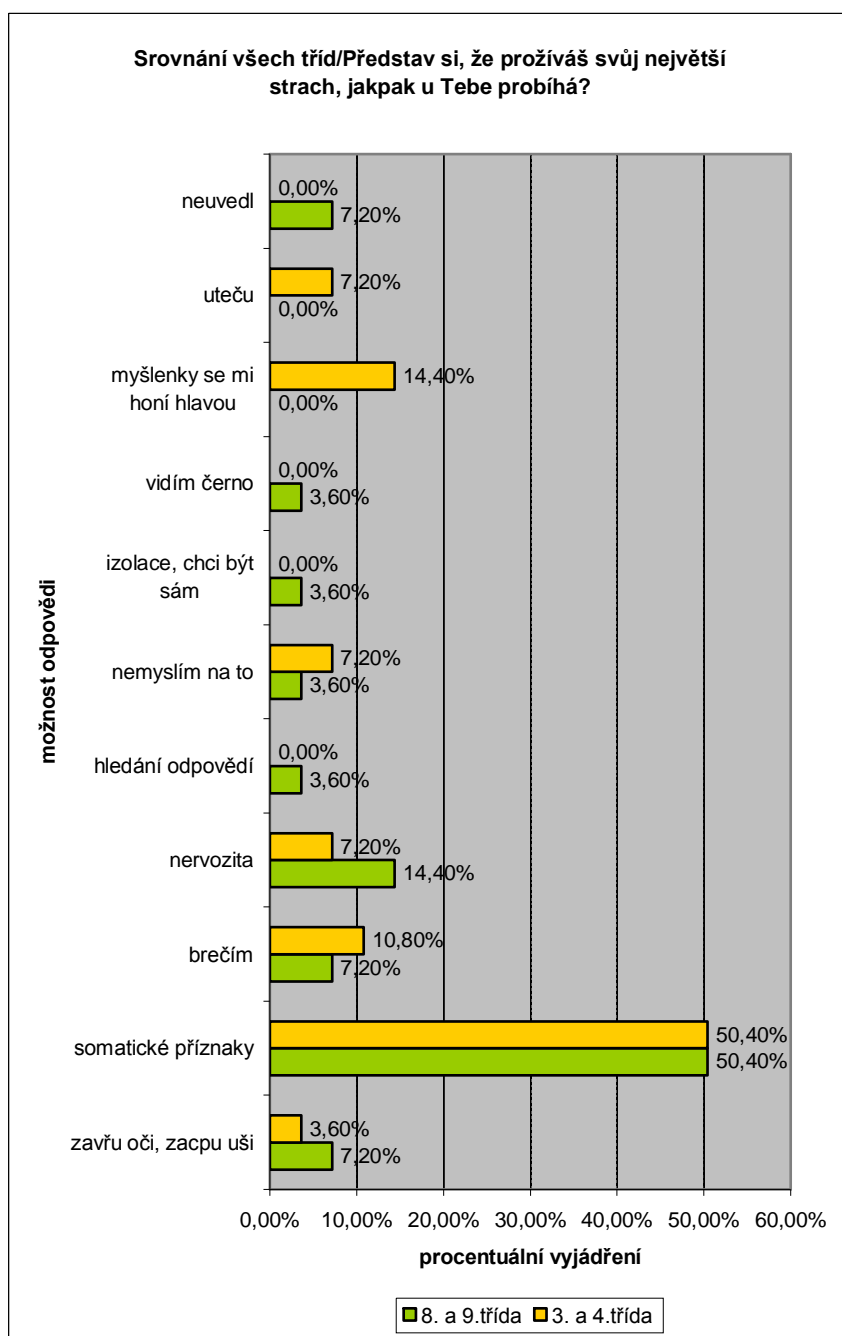

Zdroj: Vlastní výzkum

U tohoto grafu vyplývá, že děti vyššího stupně z 25,20% zahánějí strach tím, že jdou ven s přáteli. Naopak u dětí mladšího školního věku z 25,20% je strach zaháněn přitulením se k blízké osobě.

Otázka č. 14 – Představ si, že prožíváš svůj největší strach, jak u tebe probíhá?

Graf č. 11 (k otázce č. 14)

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto grafu je zřejmé, že strach u dětí z 8. a 9. tříd má z 50,40% fyziologické příznaky. Totéž platí u dětí ze 3. a 4. tříd.

4.2. Výsledky obrázkové části

Obrázek č. 1

Na tomto obrázku jsou vyobrazeni dva chlapci, venčící velkého psa, stromová alej a dívka, která je připravená k útěku. Obrázek by měl v dětech evokovat strach ze zvířat.

Tabulka č. 8 (k obrázku č. 1)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z velkého psa	24	86,40%
o strachu z útoku psa	3	10%
o psu a slečně	1	3,60%
o chlapcích na procházce se psem	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že celkem 24 dětí odpovědělo, že obrázek je o strachu z velkého psa, což znamená 86,40%. Dále pak 3 děti odpověděly, že příběh na obrázku je o strachu z útoku ze psa, což je 10% dětí.

Tabulka č. 9 (k obrázku č. 1)

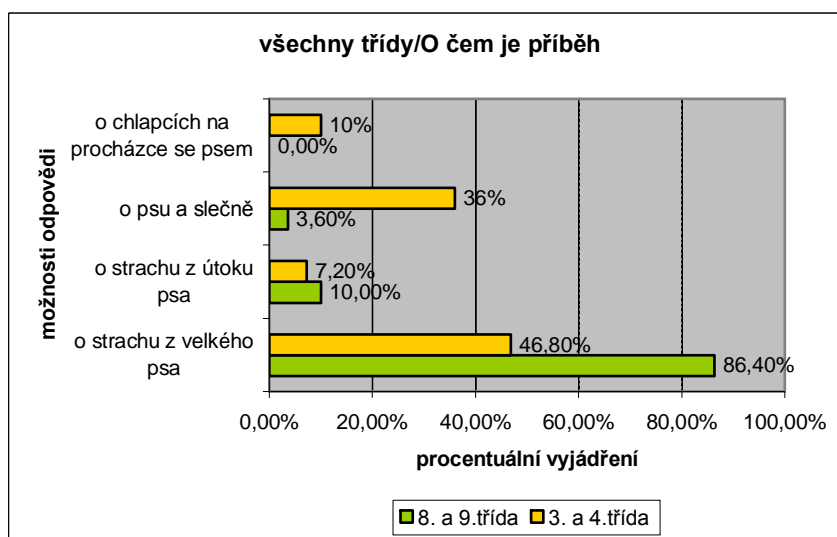
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z velkého psa	13	46,80%
o strachu z útoku psa	2	7,20%
o psu a slečně	10	36%
o chlapcích na procházce se psem	3	10%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je uvedeno, že příběh je o strachu z velkého psa jen ze 46,80%. Strach ze psa, zde uvedlo jen 7,20%. Ovšem 36% dětí uvedlo, že příběh je o psu a slečně.

Graf č. 12 (k obrázku č.1)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 86,40% dětí staršího školního věku a 46,80% dětí mladšího školního věku má největší strach z velkého psa.

Tabulka č. 10 (k obrázku č.1)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
útek dívky	14	50,40%
pes přestane útočit	0	0%
chlapci psa nepustí	0	0%
útok psa	8	28%
pes se stane kamarádem	6	21,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že příběh dopadne útekem dívky v 50,40%, dále pak z 28%, že dopadne útokem psa na dívku a z 21,60%, že příběh dopadne tím, že se pes stane kamarádem dívky.

Tabulka č. 11 (k obrázku č.1)

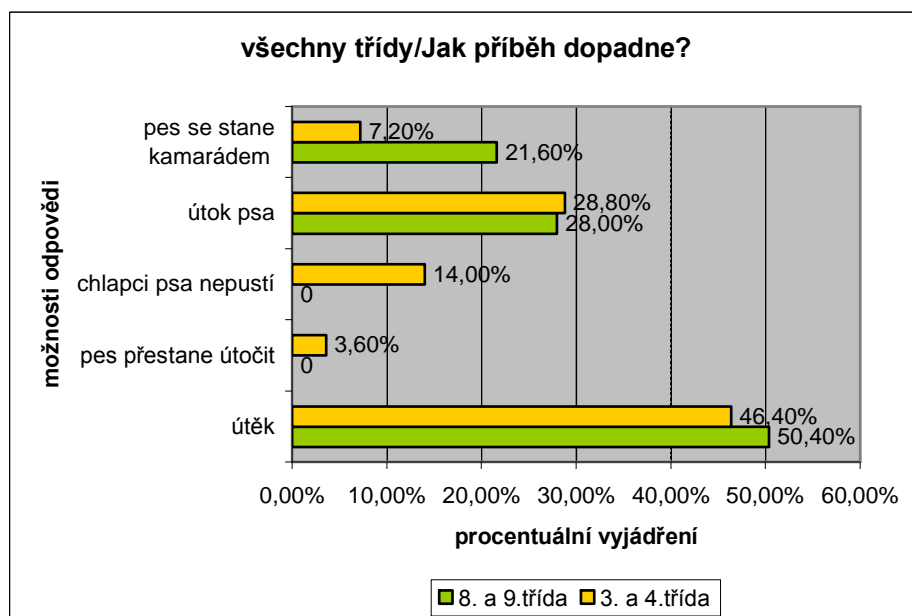
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
útek dívky	13	46,40%
pes přestane útočit	1	3,60%
chlapci psa nepustí	4	14%
útok psa	8	28,80%
pes se stane kamarádem	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že příběh dopadne útekem dívky ze 46,40%, déle pak útokem psa ze 28,80% a následně, že chlapci psa ne dívku nepustí odpovědělo 14% dotazovaných.

Graf č. 13 (k obrázku č.1)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 50,40% dětí staršího školního věku a 46,40% dětí mladšího školního věku dokončilo příběh útekem dívky..

Tabulka č. 12 (k obrázku č.1)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	8	28,80%
pozitivní konec	20	71,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce ze 71,20% děti uvedly pozitivní konec příběhu.

Tabulka č. 13 (k obrázku č.1)

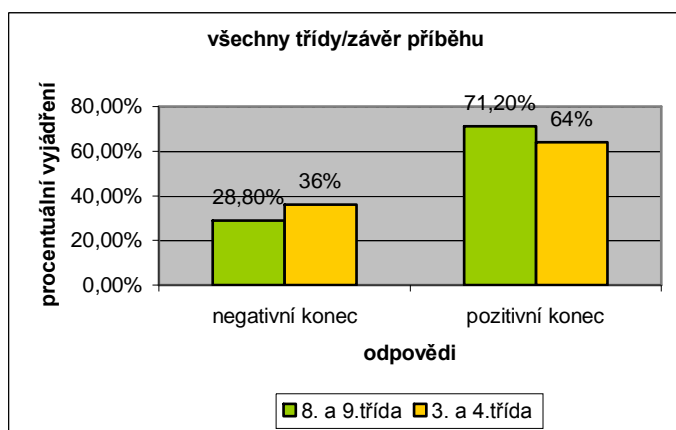
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	10	36%
pozitivní konec	18	64%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce ze 64% děti uvedly pozitivní konec příběhu.

Graf č. 14 (k obrázku č.1)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 71,20% dětí staršího školního věku a 64% dětí mladšího školního věku uvedlo konec příběhu jako pozitivní.

Tabulka č. 14 (k obrázku č.1)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	14	50%
nepřítomnost strachu	14	50%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je zřejmé, že 50% dotazovaných dětí uvedlo do názvu strach a 50% jej neuvedla.

Tabulka č. 15 (k obrázku č.1)

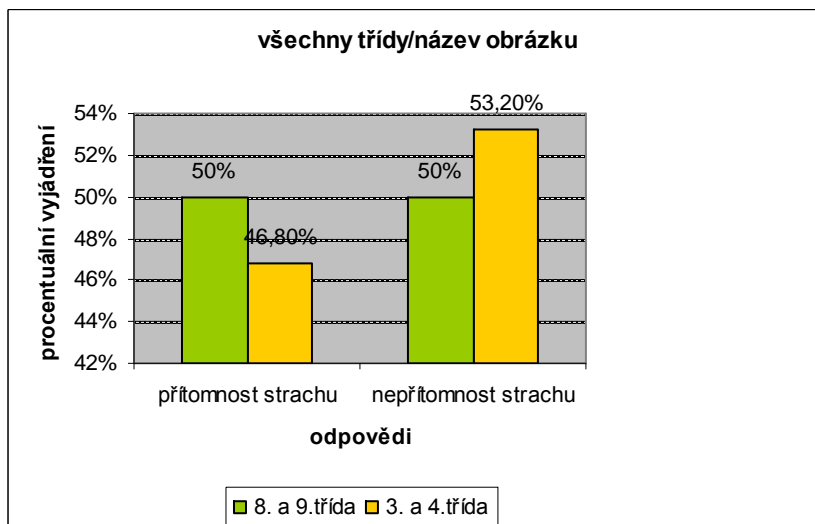
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	13	46,80%
nepřítomnost strachu	15	53,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je zřejmé, že 46,80% dětí strach v názvu obrázku uvedlo a 53,20% dětí strach v názvu neuvedlo.

Graf č. 15 (k obrázku č.1)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo u staršího školního věku 50%, ale v mladším školním věku jej uvedlo pouze 46,80% dotazovaných.

Tabulka č. 16 (k obrázku č.1)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze zvířat	17	61,20%
strach, že se nebude moci hnout	3	10,80%
úzkost	2	7,20%
vyděšenost	1	3,60%
napětí	1	3,60%
bezradně, osaměle	2	7,20%
radostně	1	3,60%
pouze myšlenky na útěk	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce uvedlo 61,20% dětí strach ze zvířat jako pocity hlavního hrdiny, následně pak 10,80% byl uveden pocit hrdiny, jako strach z toho, že se nebude moci hnout.

Tabulka č. 17 (k obrázku č.1)

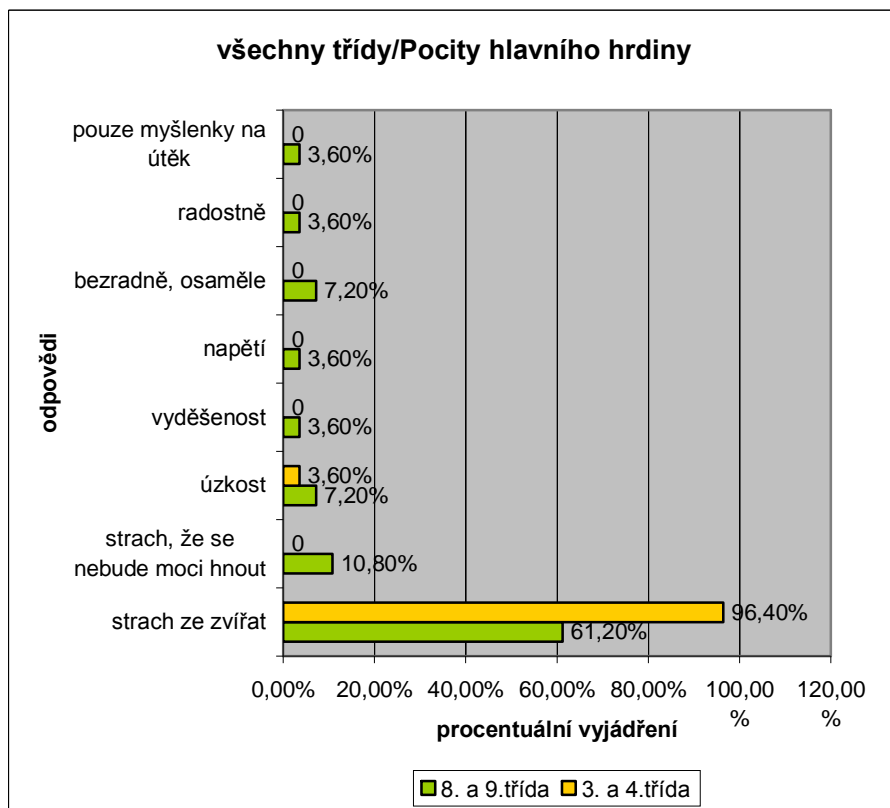
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze zvířat	27	96,40%
strach, že se nebude moci hnout	0	0%
úzkost	1	3,60%
vyděšenost	0	0%
napětí	0	0%
bezradně, osaměle	0	0%
radostně	0	0%
pouze myšlenky na útěk	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce uvedlo 96,40% dotazovaných, pocity hlavního hrdiny jako strach ze zvířat. a následně pak pouze 3,60% dětí uvedlo pocit hlavního hrdiny jako úzkost.

Graf č. 16 (k obrázku č.1)

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto grafu je zřejmé, že mladší školní věk zde z 96,40% uvedl pocity hlavního hrdiny jako strach ze zvířat a starší školní věk jej uvedl jen z 61,20%.

Obrázek č. 2

Na tomto obrázku je nakreslena postava ležící v posteli a příšery. Tento obrázek by měl v dětech evokovat strach příšer a nadpřirozených bytostí vůbec.

Tabulka č. 18 (k obrázku č. 2)

8. a 9. třída

O čem je příběh??	počet	procento
o zlých snech	12	43,20%
o strachu z nočních můr	4	14,40%
o strachu z příšer a duchů	11	39,60%
o strašení lidí	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle této tabulky 43,20% dětí odpovědělo, že příběh je o zlých snech, 39,60% odpovědělo, že je o strachu z příšer a duchů.

Tabulka č. 19 (k obrázku č. 2)

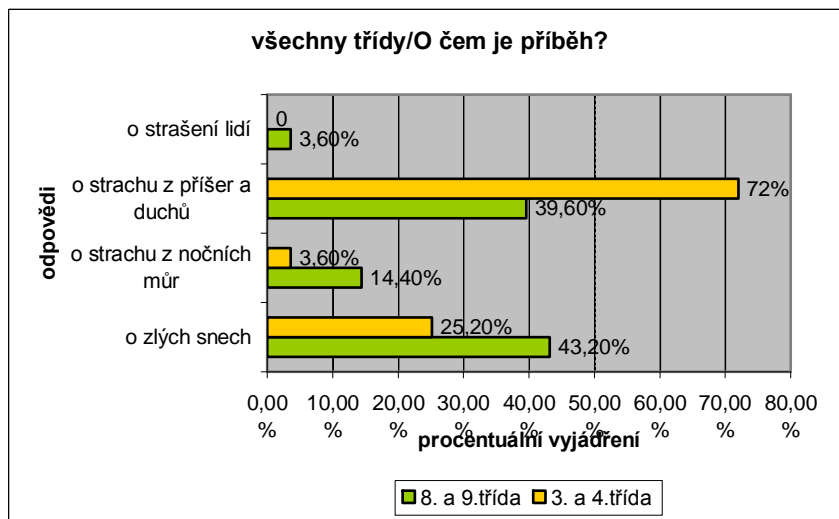
3. a 4. třída

O čem je příběh??	počet	procento
o zlých snech	7	25,20%
o strachu z nočních můr	1	3,60%
o strachu z příšer a duchů	20	72%
o strašení lidí	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle této tabulky 72% dětí odpovědělo, že příběh je o strachu z příšer a duchů, a dále 25,20% odpovědělo, že je o zlých snech.

Graf č. 17 (k obrázku č. 2)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 43,20% dětí staršího školního věku uvedlo, že příběh je o zlých snech a 72% dětí mladšího školního věku uvedlo, že příběh je o strachu z duchů a příšer.

Tabulka č. 20 (k obrázku č. 2)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
jen sen	12	43,20%
vyspí se z toho	3	10,80%
půjde se léčit	1	3,60%
nebude se bát	1	3,60%
útěk	2	7,20%
umře	6	21,60%
omdlí	1	3,60%
vzbudí někoho z rodiny	1	3,60%
bytosti a strašidla neexistují	1	3,60%
schová se pod peřinu	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je, že 43,20% dětí odpovědělo, že příběh dopadne tak, že se to osobě na obrázku jen zdálo, dále pak 21,60% odpovědělo, že hlavní hrdina z úleku zemře.

Tabulka č. 21 (k obrázku č. 2)

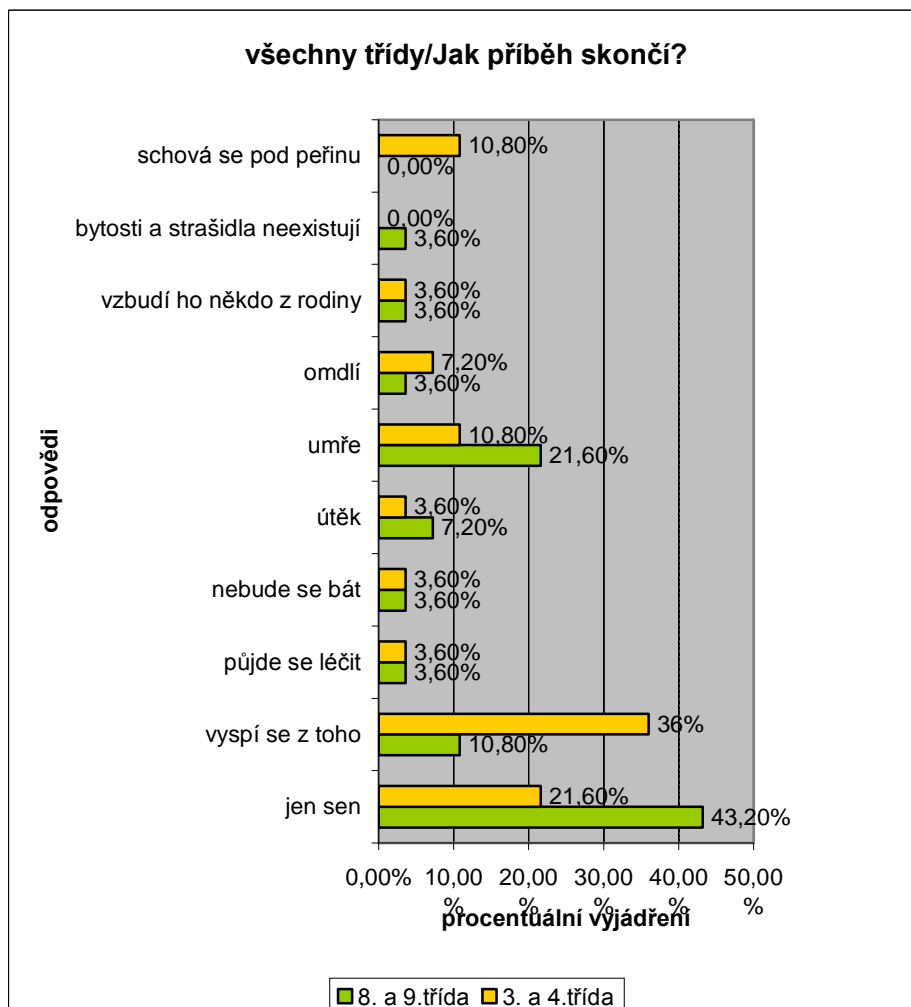
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
jen sen	6	21,60%
vyspí se z toho	10	36%
půjde se léčit	1	3,60%
nebude se bát	1	3,60%
útěk	1	3,60%
umře	3	10,80%
omdlí	2	7,20%
vzbudí někoho z rodiny	1	3,60%
bytosti a strašidla neexistují	0	0%
schová se pod peřinu	3	10,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky plyne, že u dětí mladšího školního věku z 36% příběh dopadne, tím, že se ze strachu hlavní hrdina vyspí, dále pak 21,60% odpovědělo, že se to hrdinovi jen zdálo. Následně pak shodně 10,80% dětí odpovědělo, že hrdina z úleku zemře a také, že se schová pod peřinu, aby neměl takový strach.

Graf č. 18 (k obrázku č. 2)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 43,20% dětí staršího školního věku uvádí konec příběhu „byl to jen sen“ a 36% dětí mladšího školního věku uvádí „vyspí se z toho“.

Tabulka č. 22 (k obrázku č. 2)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	7	25,20%
pozitivní konec	21	74,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že děti staršího školního věku ze 74,80% uvádějí, že příběh dopadne dobře. Bude mít tedy pozitivní konec.

Tabulka č. 23 (k obrázku č. 2)

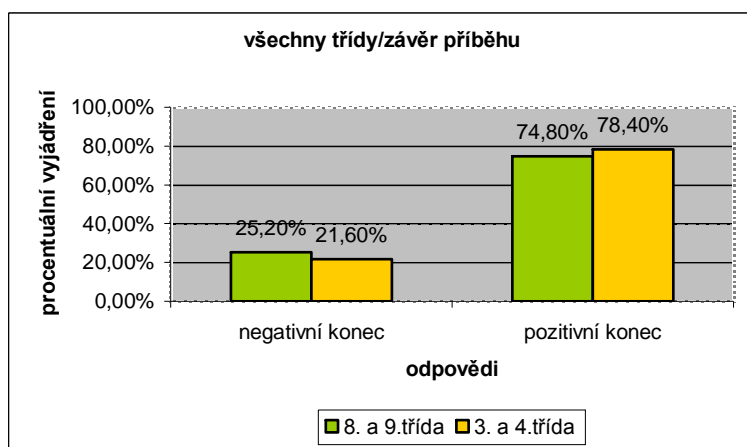
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	6	21,60%
pozitivní konec	22	78,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že u mladšího školního věku bude mít příběh pozitivní konec u 78,40% dětí.

Graf č. 19 (k obrázku č. 2)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 74,80% dětí staršího školního věku a 78,40% dětí mladšího školního věku uvedlo konec příběhu jako pozitivní.

Tabulka č. 24 (k obrázku č. 2)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	13	46,80%
nepřítomnost strachu	15	53,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že strach v názvu uvedla menšina dětí a to 46,80%.

Tabulka č. 25 (k obrázku č. 2)

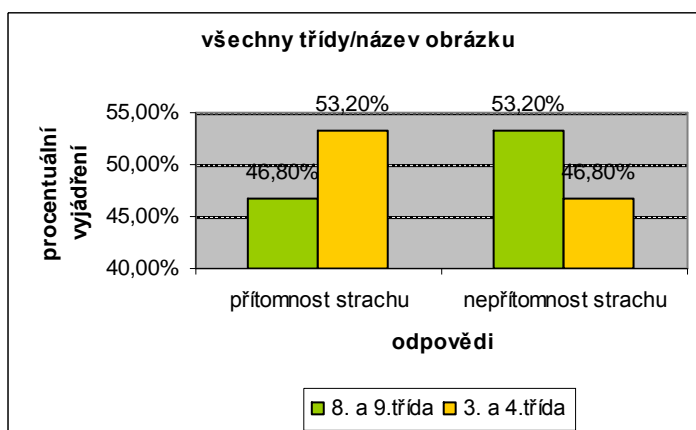
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	15	53,20%
nepřítomnost strachu	13	46,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce strach v názvu uvedlo 53,20% dotazovaných.

Graf č. 20 (k obrázku č. 2)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo u staršího školního věku 46,80%, a v mladším školním věku jej uvedlo 53,20% dotazovaných.

Tabulka č. 26 (k obrázku č. 2)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach z nočních můr	9	32,40%
bojácnost	1	3,60%
vyděšeně, nervózně	3	10,80%
strach ze strašidel	11	39,60%
osamělost	1	3,60%
radost	2	7,20%
utrpení	1	3,60%
somatické projevy	0	0%
zlost	0	0%
statečnost	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky je zřejmé, že podle 39,60% dětí měl hlavní hrdina strach ze strašidel. Dále pak 32,40% dětí uvádí, že měl hlavní hrdina strach z nočních můr.

Tabulka č. 27 (k obrázku č. 2)

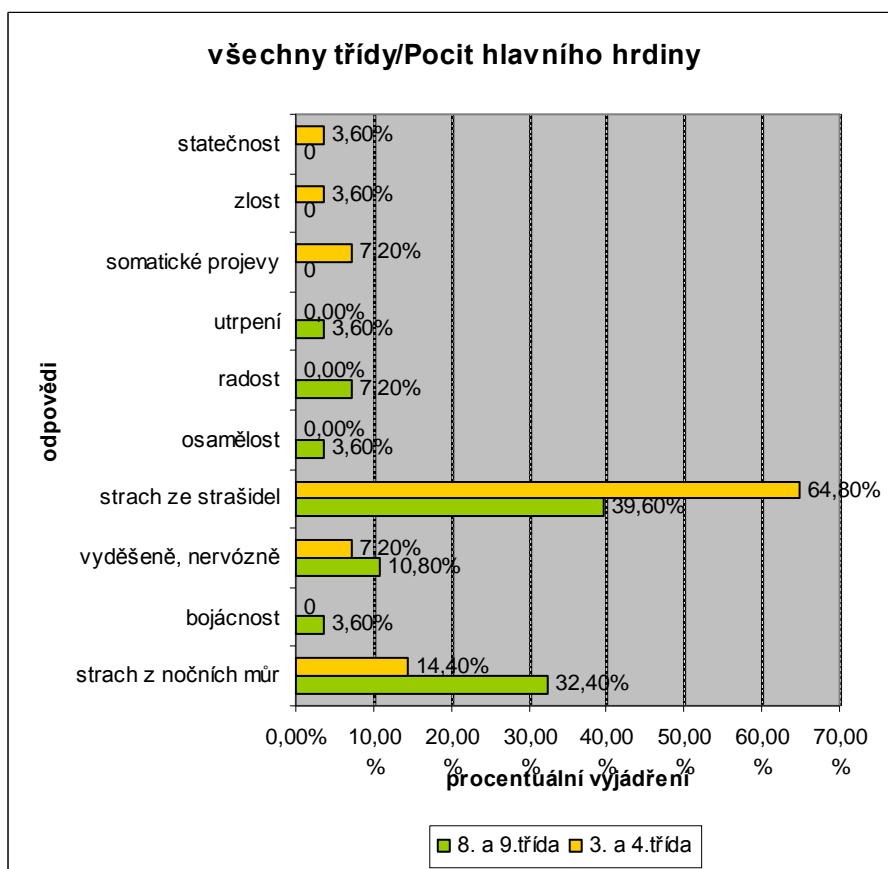
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach z nočních můr	4	14,40%
bojácnost	0	0%
vyděšeně, nervózně	2	7,20%
strach ze strašidel	18	64,80%
osamělost	0	0%
radost	0	0%
utrpení	0	0%
somatické projevy	2	7,20%
zlost	1	3,60%
statečnost	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce děti z 64,80% uvedly, že hlavní hrdina má největší strach ze strašidel a následně pak 14,40% uvedlo strach z nočních můr.

Graf č. 21 (k obrázku č. 2)

Zdroj: Vlastní výzkum

V tomto grafu je zřejmé, že mladší školní věk zde z 64,80% uvedl pocity hlavního hrdiny jako strach ze strašidel a starší školní věk jej uvedl jen z 39,60%.

Obrázek č. 3

Na tomto obrázku je vyobrazený nemocný chlapec, který se dívá z okna ven. A venku svítí sluníčko. U dětí by tento obrázek měl vyvolat strach z nemoci.

Tabulka č. 28 (k obrázku č. 3)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o nemocném chlapci	16	57,60%
o strachu z nemoci	12	43,20%
o tom, že chlapec nemůže jít ven	0	0%
o strachu ze tmy	0	0%
o strachu z osamělosti	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že 57,60% dětí odpovědělo, že příběh je o nemocném chlapci, následně pak 43,20% uvedlo, že je o strachu z nemoci.

Tabulka č. 29 (k obrázku č. 3)

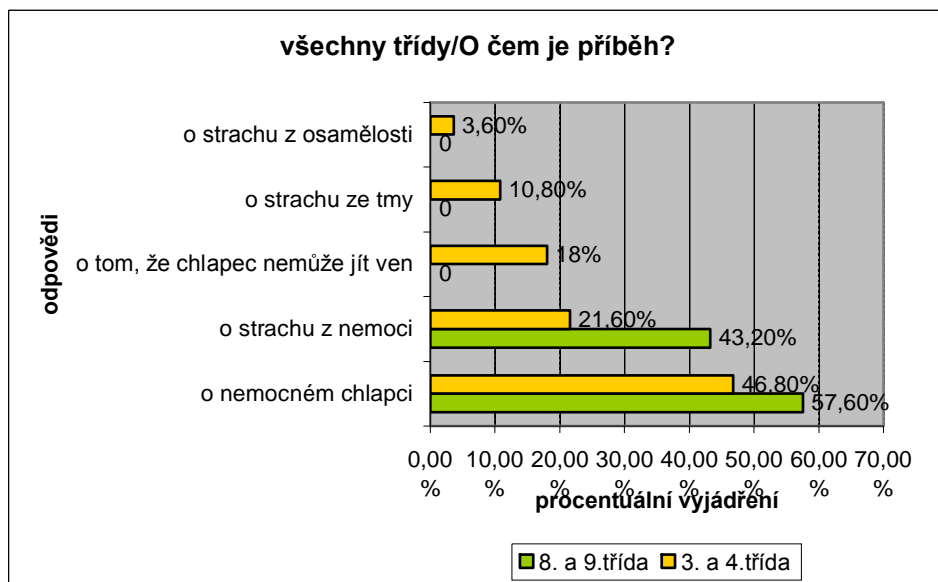
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o nemocném chlapci	13	46,80%
o strachu z nemoci	6	21,60%
o tom, že chlapec nemůže jít ven	5	18%
o strachu ze tmy	3	10,80%
o strachu z osamělosti	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 46,80% dětí uvedlo, že příběh je o nemocném chlapci a dále 21,60% odpovědělo, že je příběh o strachu z nemoci. Též je zde ještě jeden strach a to strach ze tmy u 10,80% dětí.

Graf č. 22 (k obrázku č. 3)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že starší školní věk zde z 57,60% a mladší školní věk z 46,80% uvedl, že příběh je o nemocném chlapci.

Tabulka č. 30 (k obrázku č. 3)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
uzdraví se	23	82,80%
bude si číst	1	3,60%
půjde ven, uteče	3	10,80%
umře	1	3,60%
nemoc se mu zhorší	0	0%
přijdou rodiče a chlapec nebude sám	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce, jak příběh dopadne, uvedlo 82,80% dětí, že se hlavní hrdina uzdraví. Dále pak 10,80% uvedlo, že půjde ven, uteče z domova, aby si mohl hrát a nemusel ležet.

Tabulka č. 31 (k obrázku č. 3)

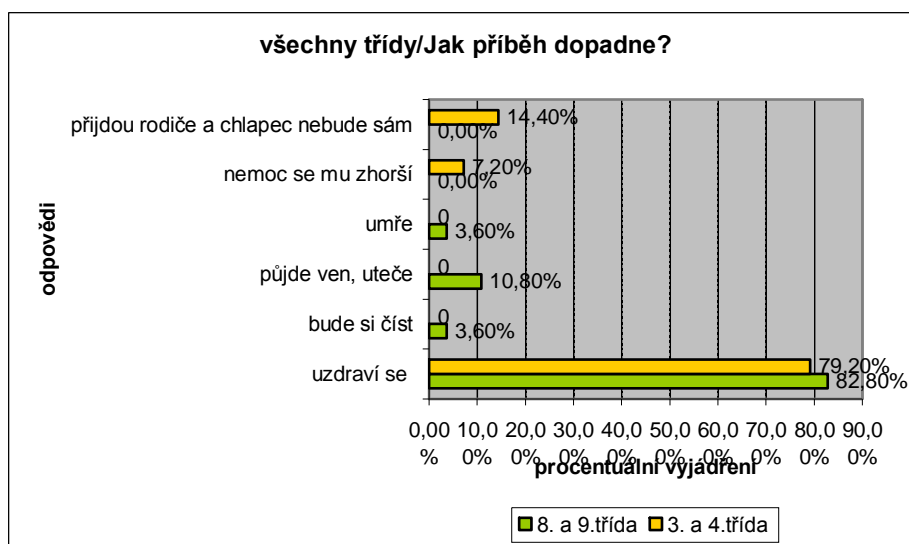
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
uzdraví se	22	79,20%
bude si číst	0	0%
půjde ven, uteče	0	0%
umře	0	0%
nemoc se mu zhorší	2	7,20%
přijdou rodiče a chlapec nebude sám	4	14,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 79,20% dětí uvedlo, že příběh dopadne uzdravením hlavního hrdiny a dále pak, že 14,40% dětí uvedly, že strach ze tmy zažene tím, že přijdou rodiče a on už nebude sám doma.

Graf č. 23 (k obrázku č. 3)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 82,80% dětí staršího školního a 36% dětí mladšího školního věku uvádí konec příběhu, že se hlavní hrdina uzdraví.

Tabulka č. 32 (k obrázku č. 3)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	4	14,40%
pozitivní konec	24	85,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 85,60% dětí uvedlo pozitivní konec.

Tabulka č. 33 (k obrázku č. 3)

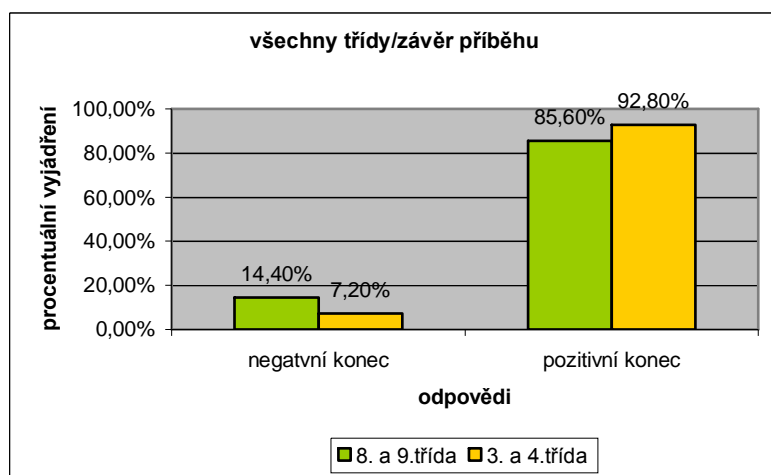
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	2	7,20%
pozitivní konec	26	92,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 92,80% dětí uvedlo pozitivní konec.

Graf č. 24 (k obrázku č. 3)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu většina dotazovaných z obou skupin uvedlo konec příběhu jako pozitivní (tj. 85,60% a 92,80%).

Tabulka č. 34 (k obrázku č. 3)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	3	10,80%
nepřítomnost strachu	15	89,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu obrázku uvedlo pouze 10,80% dětí.

Tabulka č. 35 (k obrázku č. 3)

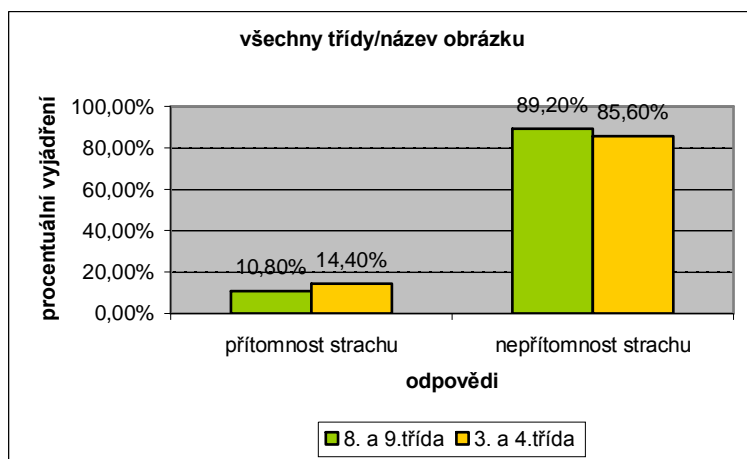
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	4	14,40%
nepřítomnost strachu	24	85,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce přítomnost strachu v názvu obrázku uvedlo pouze 14,40% dětí.

Graf č. 25 (k obrázku č. 3)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu je uvedeno, že děti obou dotazovaných skupin přítomnost strachu v názvu tohoto obrázku téměř neuváděly (tj. v 10,80% a 14,40%).

Tabulka č. 36 (k obrázku č. 3)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
smutný, že nemůže jít ven	6	21,60%
cítí se oslabený	7	25,20%
strach z nemoci	3	10,80%
osaměle	11	39,60%
závist	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že dotazovaní pocity hlavního hrdiny definovaly z 39,60%, že se cítí osaměle. Dále pak 25,20% uvedlo, že se cítí oslabený a pouze 10,80% uvedlo pocity jako strach z nemoci.

Tabulka č. 37 (k obrázku č. 3)

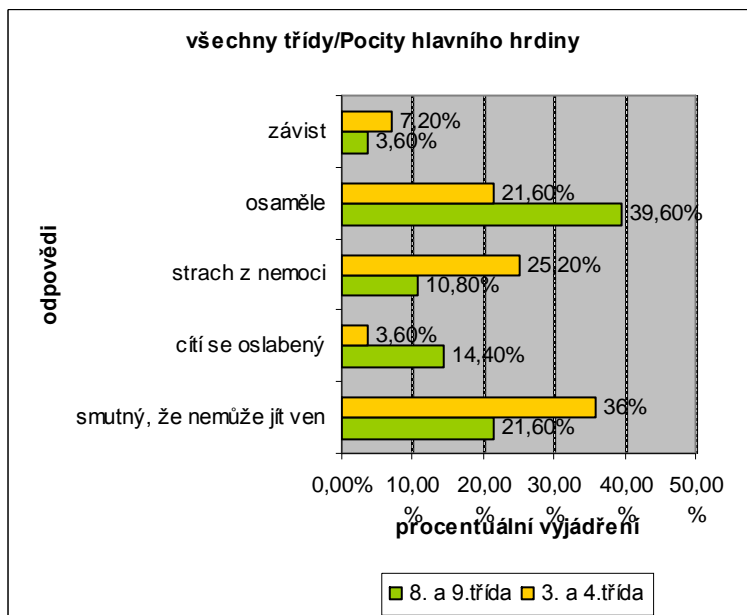
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
smutný, že nemůže jít ven	10	36%
cítí se oslabený	3	10,80%
strach z nemoci	7	25,20%
osaměle	6	21,60%
závist	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 36% dětí uvedlo, že se hlavní hrdina cítí smutný z důvodu, že nemůže jít ven. Dále pak 25,20% dětí uvedlo pocity hrdiny jako strach z nemoci.

Graf č. 26 (k obrázku č. 3)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že u starších dětí se z 39,60% projevuje strach z osamění. Naproti tomu u dětí mladších se projevuje z 36% strach z nemoci a tím pádem smutek, že si nemohou hrát venku.

Obrázek č. 4

Na tomto obrázku, je vyobrazená osoba ležící na posteli. Kolem ní jsou rozházené tuby od léků a papír s perem. Další osoba, která je v pozadí, právě vchází do dveří. U dětí by tento obrázek měl vyvolat strach o blízkou osobu, nebo strach ze smrti.

Tabulka č. 38 (k obrázku č. 4)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu ze ztráty blízké osoby	11	39,60%
o strachu ze smrti	9	32,40%
o předávkování prášky	8	28,80%
o nemocné ženě	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky vyplývá, že 39,60% dotazovaných odpovědělo, že příběh je o strachu o blízkou osobu, dále pak 32,40% dětí uvedlo, že příběh je o strach ze smrti.

Tabulka č. 39 (k obrázku č. 4)

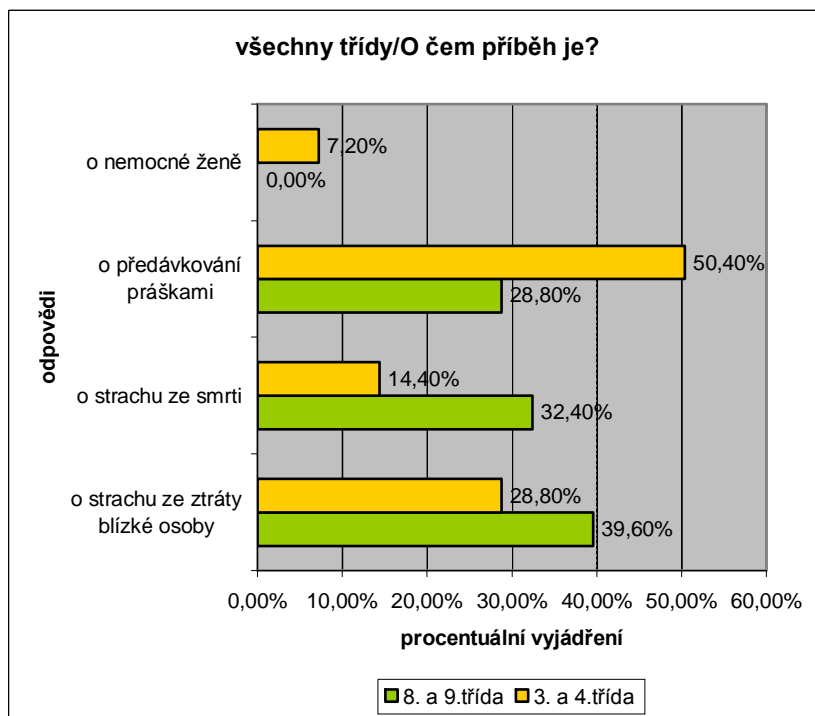
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu ze ztráty blízké osoby	8	28,80%
o strachu ze smrti	4	14,40%
o předávkování prášky	14	50,40%
o nemocné ženě	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je uvedeno, že 50,40% dětí uvedlo, že příběh je o předávkování prášky. A následně 28,80% napsalo, že příběh je o strachu, ze ztráty blízké osoby.

Graf č. 27 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že 39,60% dětí staršího školního věku odpovědělo, že příběh je o strachu ze ztráty blízké osoby. A děti mladšího školního věku z 50,40% uvedly, že jde o předávkování prášky.

Tabulka č. 40 (k obrázku č. 4)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
odvoz sanitkou k lékaři	5	18%
vyléčí se	4	14,40%
osoba se na posteli - umře	16	57,60%
osoba se na posteli - probudí se	3	10,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

Podle této tabulky odpovědělo 57,60% dětí, že osoba na posteli umře, dále pak 18% odpovědělo, že osobu odveze sanitka k lékaři.

Tabulka č. 41 (k obrázku č. 4)

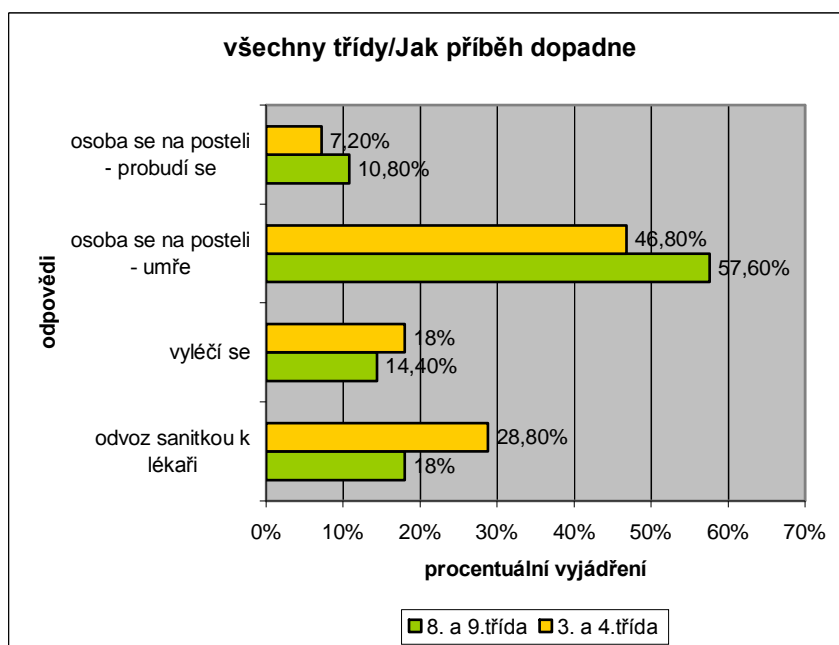
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
odvoz sanitkou k lékaři	8	28,80%
vyléčí se	5	18%
osoba se na posteli - umře	13	46,80%
osoba se na posteli - probudí se	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že i zde děti většinou a to 46,80% odpověděly, že osoba na posteli zemře. Následně pak 28,80% odpovědělo, že osobu na posteli odveze sanitka k lékaři.

Graf č. 28 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že děti z obou skupin shodně nejvíce odpověděly, že osoba na posteli zemře (tj. v 57,60% a v 46,80%) a následně druhé nejvyšší procentuální zastoupení je u obou skupin u odvozu sanitkou k lékaři (tj. 18% a 28,80%)

Tabulka č. 42 (k obrázku č. 4)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	15	54%
pozitivní konec	13	46%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce uvedlo 46% respondentů pozitivní konec.

Tabulka č. 43 (k obrázku č. 4)

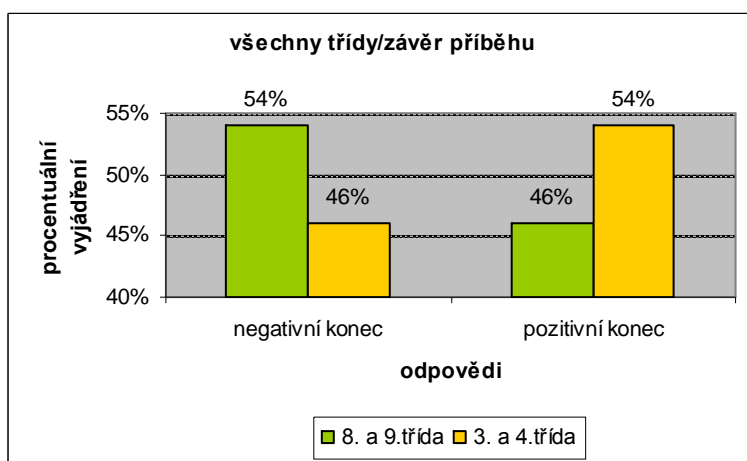
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	13	46%
pozitivní konec	15	54%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je tomu naopak oproti tabulce předchozí. Tudíž pozitivní konec zde uvedlo 54% dětí.

Graf č. 29 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z uvedeného grafu vyplývá, že 46% dětí staršího školního věku a 54% dětí mladšího školního věku uvedlo konec příběhu jako pozitivní.

Tabulka č. 44 (k obrázku č. 4)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	6	21,60%
nepřítomnost strachu	22	78,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce pouze 21,60% dětí uvedlo v názvu strach.

Tabulka č. 45 (k obrázku č. 4)

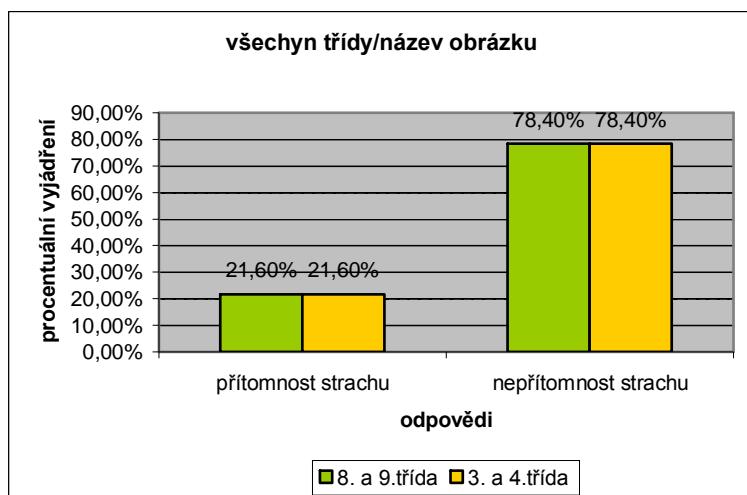
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	6	21,60%
nepřítomnost strachu	22	78,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce pouze 21,60% dětí uvedlo v názvu strach.

Graf č. 30 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu je uvedeno, že obě dotazované skupiny shodně uvedly strach v názvu pouze v menšině, a to z 21,60%.

Tabulka č. 46 (k obrázku č. 4)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze ztráty blízké osoby	8	28,80%
strach ze smrti	9	32,40%
bezmoc, beznaděj	7	25,20%
vyděšení, paniku	4	14,40%
zlost	0	0%
osamělost	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je uvedeno, že 32,40% dětí uvedlo strach ze smrti, jako pocity hrdiny. A dále 28,80% odpovědělo, že hlavní hrdina cítí strach ze ztráty blízké osoby.

Tabulka č. 47 (k obrázku č. 4)

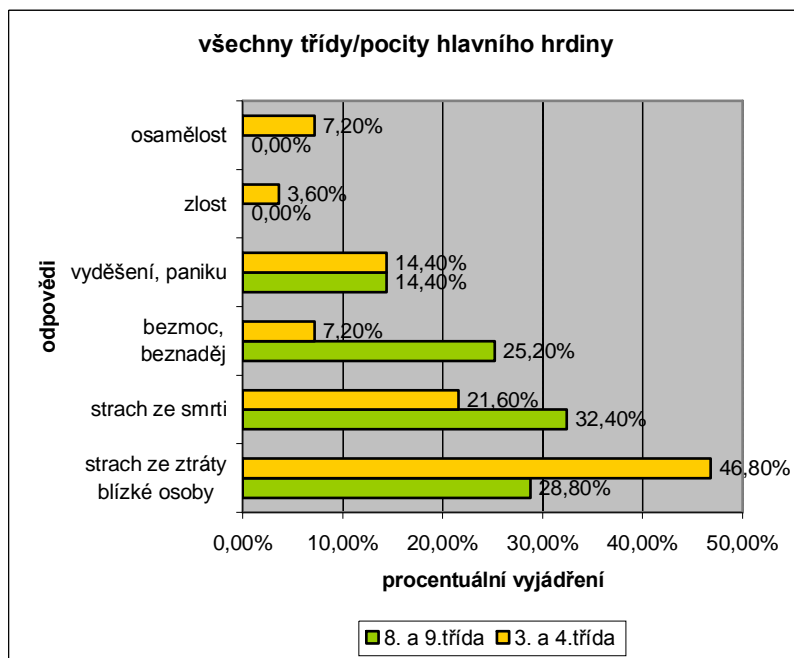
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze ztráty blízké osoby	13	46,80%
strach ze smrti	6	21,60%
bezmoc, beznaděj	2	7,20%
vyděšení, paniku	4	14,40%
zlost	1	3,60%
osamělost	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 46,80% dětí uvedlo strach ze ztráty blízké osoby. Dále se pak z 28,80% objevuje u hlavního hrdiny strach ze smrti.

Graf č. 31 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že u starších dětí se z 32,40% projevuje strach ze smrti. Naproti tomu u dětí mladších se projevuje z 46,80% strach ze ztráty blízké osoby.

Obrázek č. 5

Na obrázku je vyobrazena situace v rodině. Těhotná matka, plačící dítě, kolem kterého je plno hraček a odpočívající otec. Tento obrázek by v dětech měl evokovat strach z osamělosti, z toho, že se narodí do rodiny nový potomek.

Tabulka č. 48 (k obrázku č. 5)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o rozbité hračce	5	18%
o strachu z osamělosti (narození sourozence)	12	43,20%
o nevěnování chlapci dostatečné pozornosti	11	39,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky je evidentní, že u starších dětí v příběhu převažuje z 43,20% strach z osamělosti, z narození nového sourozence. Avšak 39,60% dotazovaných odpovědělo, že příběh je o nevěnování dostatečné pozornosti brečícímu chlapci.

Tabulka č. 49 (k obrázku č. 5)

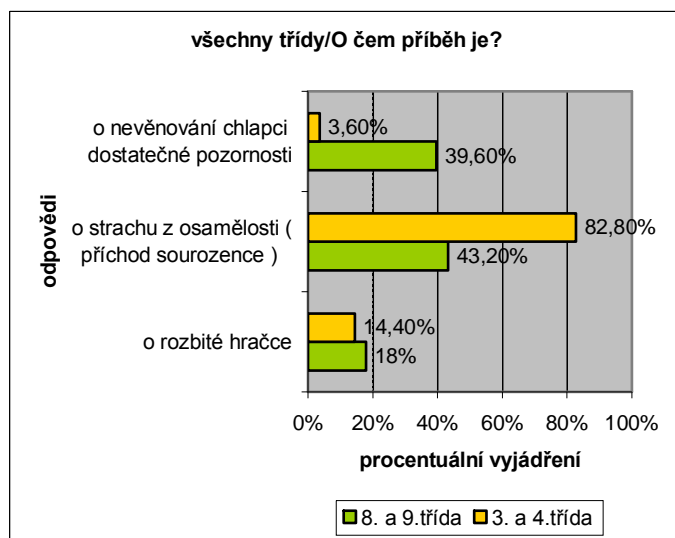
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o rozbité hračce	4	14,40%
o strachu z osamělosti (narození sourozence)	23	82,80%
o nevěnování chlapci dostatečné pozornosti	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 82,80% dotazovaných dětí odpovědělo, že příběh je o strachu z osamělosti, z příchodu nového potomka. Dále se však u dětí mladšího školního věku objevilo i 14,40% dětí, jejichž příběh byl o rozbité hračce.

Graf č. 32 (k obrázku č. 5)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že u každé věkové skupiny vévodí strach z osamělosti, z příchodu nového potomka. (tj. 82,80% a 43,20%)

Tabulka č. 50 (k obrázku č. 5)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
rodiče nebudou pozornost prvorozenému	4	14,40%
koupí mu novou hračku	4	14,40%
rodiče budou mít rádi obě děti stejně	9	32,40%
rodiče si půjdou hrát s chlapcem	9	32,40%
s narozeným sourozencem bude kamarád	1	3,60%
chlapce odveze sociální pracovník	1	3,60%
nemusí zpět do dětského domova	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce je, ve shodném procentuálním zastoupení 32,40%, že příběh dopadne, tak, že rodiče budou mít oba potomky stejně rádi a též, že si jeden z rodičů půjde s dítětem hrát.

Tabulka č. 51 (k obrázku č. 5)

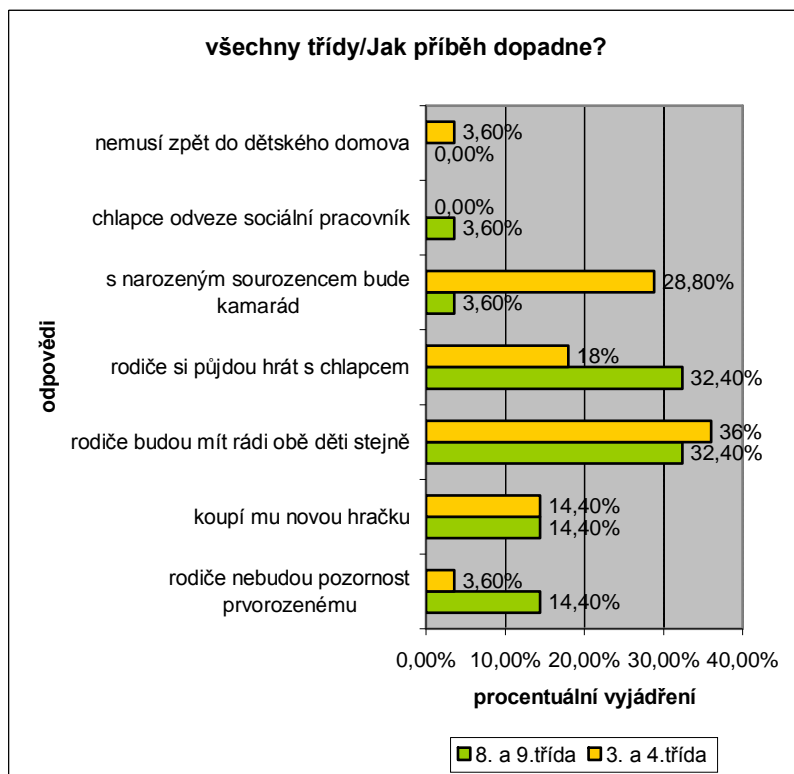
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
rodiče nebudou pozornost prvorozenému	1	3,60%
koupí mu novou hračku	4	14,40%
rodiče budou mít rádi obě děti stejně	10	36%
rodiče si půjdou hrát s chlapcem	5	18%
s narozeným sourozencem bude kamarád	8	28,80%
chlapce odveze sociální pracovník	0	0%
nemusí zpět do dětského domova	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 36% dětí odpovědělo, že rodiče budou mít obě děti stejně rádi a 28,80% dětí, že s narozeným sourozencem se budou mít rádi.

Graf č. 33 (k obrázku č. 5)

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle grafu v obou skupinách příběh skončí tím, že rodiče budou mít obě děti stejně rádi (tj. 36% a 32,40%). Následně pak, u starších, že si s dítětem bude nějaký z rodičů hrát (tj. 32,40%) a u mladších se vyskytuje ve velkém zastoupení skutečnost, že s narozeným potomkem bude vyobrazený chlapec kamarád (tj. 28,80%).

Tabulka č. 52 (k obrázku č. 5)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	5	18%
pozitivní konec	23	82%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že příběh bude mít pozitivní konec u 82% dotazovaných dětí.

Tabulka č. 53 (k obrázku č. 5)

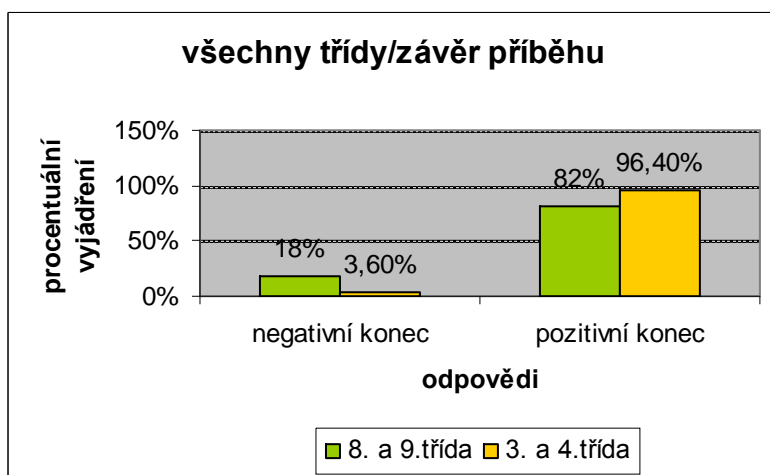
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	1	3,60%
pozitivní konec	27	96,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že příběh bude mít pozitivní konec u 96,40% dotazovaných dětí.

Graf č. 34 (k obrázku č. 4)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že pozitivní konec uvedla naprostá většina dotazovaných dětí, v obou skupinách.

Tabulka č. 54 (k obrázku č. 5)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	8	28,80%
nepřítomnost strachu	20	71,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že přítomnost strachu v názvu uvedlo pouze 28,80% dětí.

Tabulka č. 55 (k obrázku č. 5)

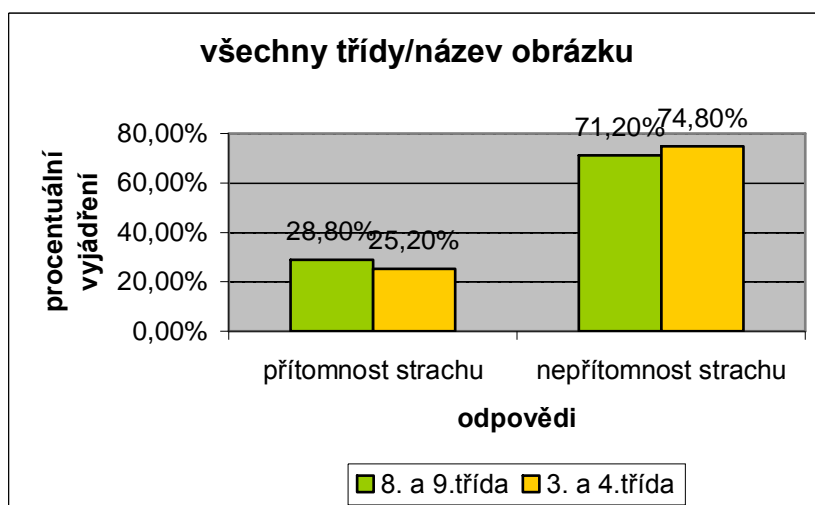
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	7	25,20%
nepřítomnost strachu	21	74,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky vyplývá, že přítomnost strachu v názvu uvedlo pouze 25,20% dětí.

Graf č. 35 (k obrázku č. 5)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedla necelá třetina dotazovaných dětí v obou skupinách (tj. 71,20% a 74,80%).

Tabulka č. 56 (k obrázku č. 5)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
smutek z rozbité věci	6	21,60%
smutek z nevšímavosti, osamělosti, odstrčení	22	79,20%
strach z návratu do dětského domova	0	0%
strach, že se bratříček nenarodí	0	0%
strach z narození sourozence	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 79,20% definovalo pocity hlavního hrdiny jako smutek z nevšímavosti, osamělosti a odstrčení. 21,60% pak uvedlo pocity jako smutek z rozbité věci.

Tabulka č. 57 (k obrázku č. 5)

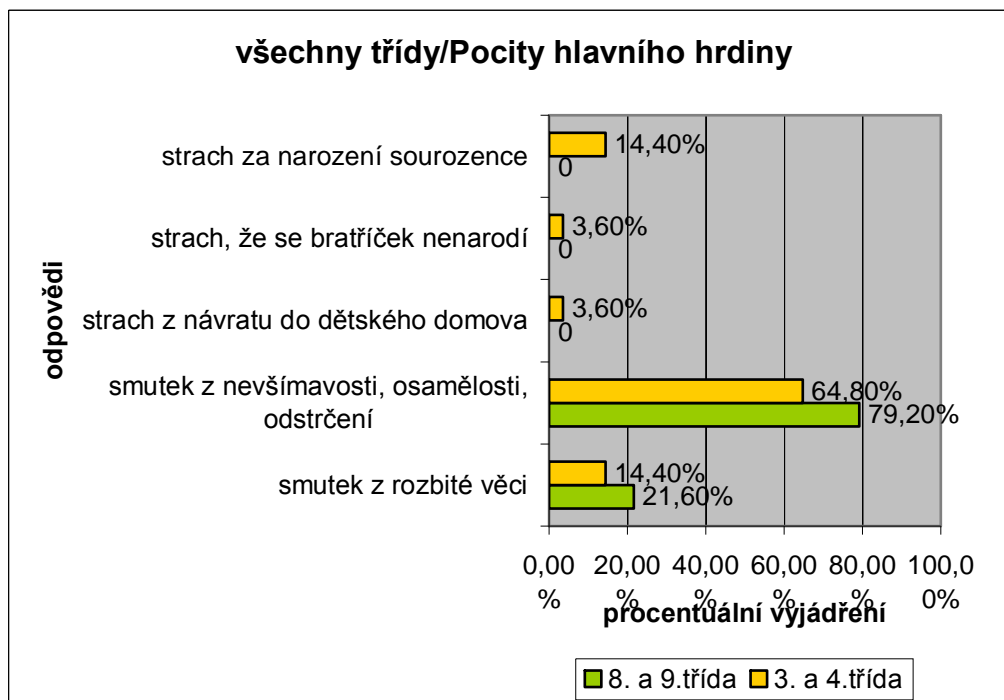
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
smutek z rozbité věci	4	14,40%
smutek z nevšímavosti, osamělosti, odstrčení	18	64,80%
strach z návratu do dětského domova	1	3,60%
strach, že se bratříček nenarodí	1	3,60%
strach z narození sourozence	4	14,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 64,80% definovalo pocity hlavního hrdiny jako smutek z nevšímavosti, osamělosti a odstrčení. Následně pak shodně 14,40% dětí uvedlo pocity jako smutek z rozbité věci a strach z narození sourozence.

Graf č. 36 (k obrázku č. 5)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že pocity hlavního hrdiny, u obou dotazovaných skupin, jsou smutek z nevšimavosti, osamělosti a odstrčení (tj. 79,20% a 64,80%).

Obrázek č. 6

Na obrázku jsou vyobrazeni dva dospělí lidé. Každý z nich má na sobě napsanou část slova rozvod a mezi nimi je chlapec. Oba dospělí, mají v rukách plno papírů. Tento obrázek by měl v dětech evokovat strach z rozvodu rodičů.

Tabulka č. 58 (k obrázku č. 6)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z rozvodu rodičů	28	100%
o strachu, ke komu z rodičů má jít	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky je zřejmé, že děti odpovídaly jednoznačně. 100% uvedlo, že příběh je o strachu z rozvodu rodičů.

Tabulka č. 59 (k obrázku č. 6)

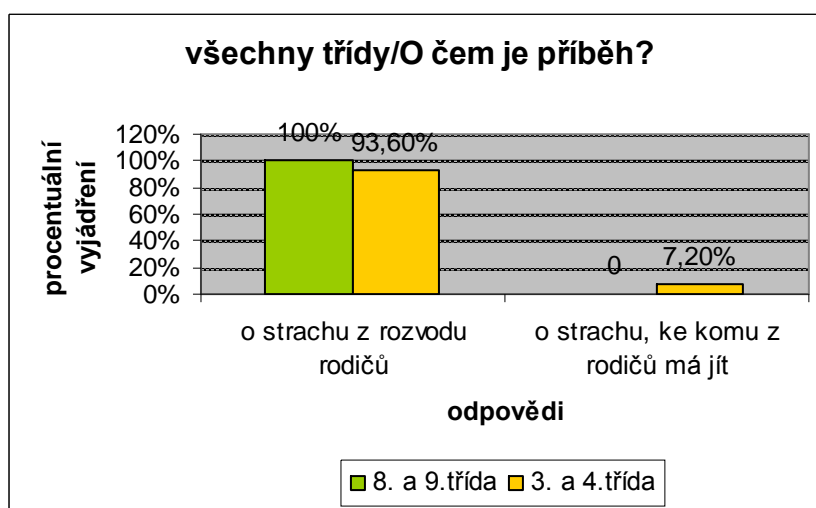
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z rozvodu rodičů	26	93,60%
o strachu, ke komu z rodičů má jít	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky je zřejmé, že děti odpovídaly jednoznačně. 93,60% uvedlo, že příběh je o strachu z rozvodu rodičů.

Graf č. 37 (k obrázku č. 6)

Zdroj: Vlastní výzkum

U grafu je zřejmé, že děti vyšších tříd ze 100% a děti nižších tříd z 93,60% odpověděly, že příběh je o strachu z rozvodu rodičů.

Tabulka č. 60 (k obrázku č. 6)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
rozvedou se	12	43,20%
nerozvedou se	9	32,40%
dítě zůstane u jedno z rodičů	7	25,20%
dítě se smíří z rozvodem svých rodičů	0	0%
dítě půjde do dětského domova	0	0%
dítě uteče z domova	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 43,20% dětí odpovědělo, že příběh dopadne rozvodem rodičů. Dále pak 32,40% odpovědělo, že se rodiče nerozvedou.

Tabulka č. 61 (k obrázku č. 6)

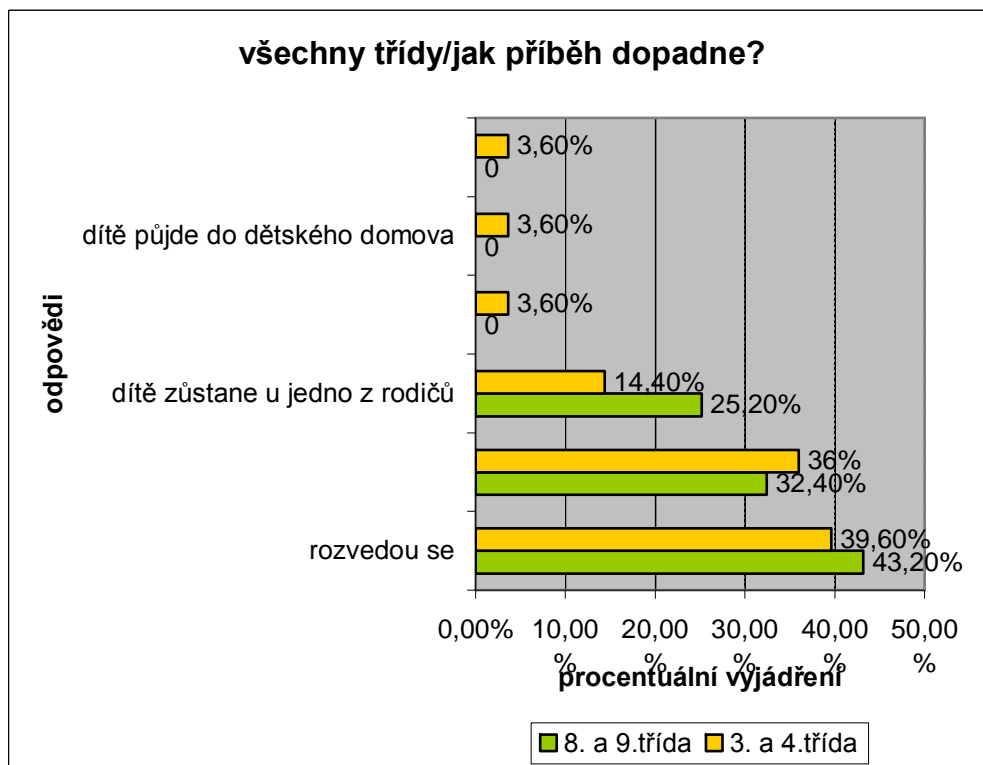
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
rozvedou se	11	39,60%
nerozvedou se	10	36%
dítě zůstane u jedno z rodičů	4	14,40%
dítě se smíří z rozvodem svých rodičů	1	3,60%
dítě půjde do dětského domova	1	3,60%
dítě uteče z domova	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce děti odpovídaly, že se rodiče rozvedou a to v 39,60% a následně v 36%, že se rodiče nerozvedou.

Graf č. 38 (k obrázku č. 6)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že děti nejvíce odpovídaly, že příběh dopadne rozvodem rodičů (tj. 43,20% a 39,60%).

Tabulka č. 62 (k obrázku č. 6)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	19	68,40%
pozitivní konec	9	31,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že pozitivní konec děti uvedly pouze v 31,60%.

Tabulka č. 63 (k obrázku č. 6)

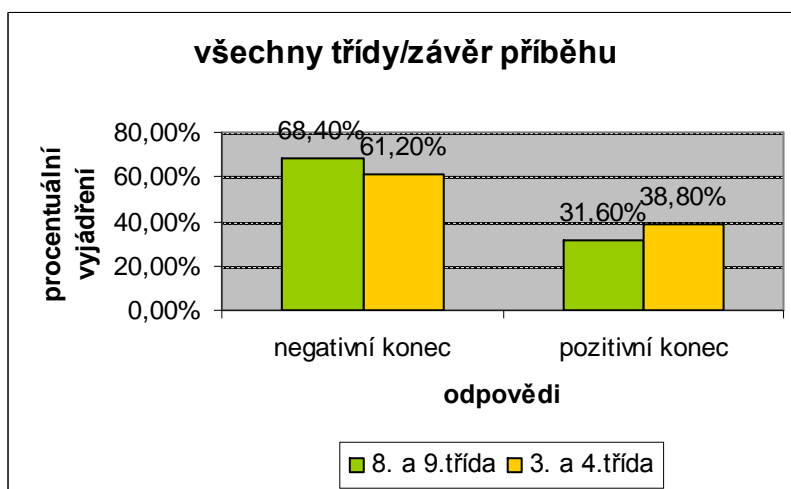
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	17	61,20%
pozitivní konec	11	38,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že pozitivní konec děti uvedly pouze v 38,80%.

Graf č. 39 (k obrázku č. 6)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 1/3 dětí odpověděla (tj. 31,60% a 38,80%), že příběh dopadne dobře, bude mít tedy pozitivní konec.

Tabulka č. 64 (k obrázku č. 6)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	3	10,80%
nepřítomnost strachu	25	89,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce pouze 10,80% dětí v názvu obrázku použilo strach.

Tabulka č. 65 (k obrázku č. 6)

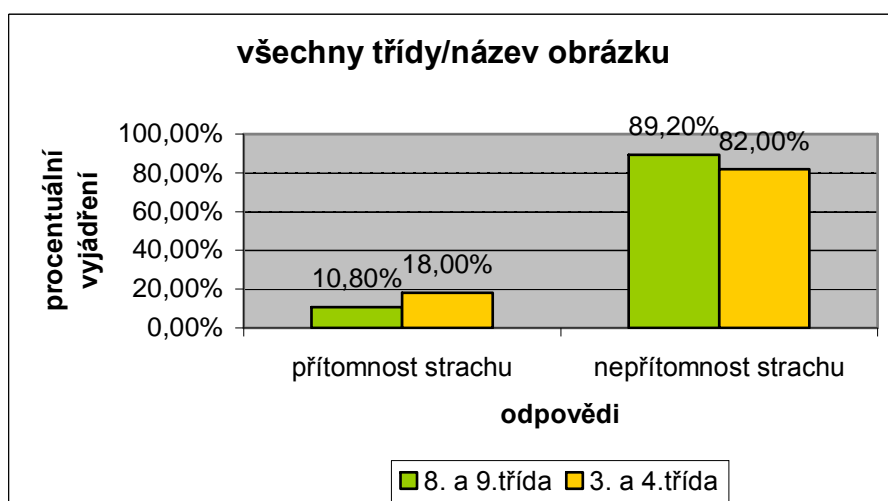
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	5	18%
nepřítomnost strachu	23	82%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce pouze 18% dětí v názvu obrázku použilo strach.

Graf č. 40 (k obrázku č. 6)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že strach v názvu použilo velmi málo respondentů (tj. 10,80% a 18%). Většina uváděla název obrázku jako „rozvod“.

Tabulka č. 66 (k obrázku č. 6)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach z rozvodu	9	32,40%
strach z odtržení od jednoho z rodičů	11	39,60%
strach, že jejich rozvod způsobil on	1	3,60%
zmatek, neví co se děje	7	25,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce děti uvedly pocity hlavního hrdiny, z 39,60% jako strach z odtržení od jednoho z rodičů. Dále pak 32,40% uvedla pocity jako strach z rozvodu.

Tabulka č. 67 (k obrázku č. 6)

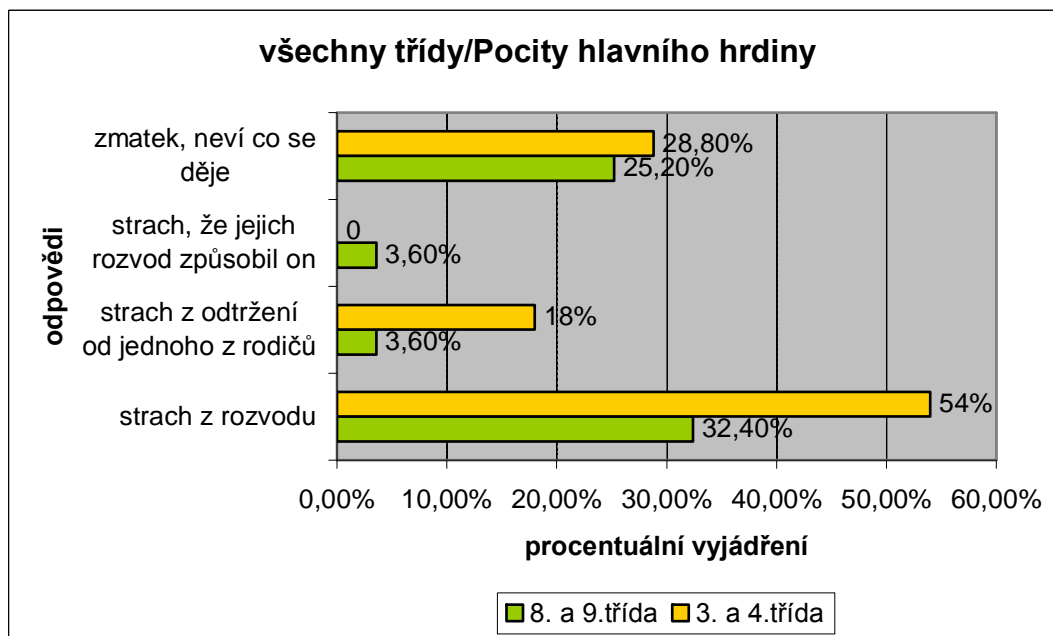
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach z rozvodu	15	54%
strach z odtržení od jednoho z rodičů	5	18%
strach, že jejich rozvod způsobil on	0	0%
zmatek, neví co se děje	8	28,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce 54% dětí uvedlo strach z rozvodu jako hlavní pocity hrdiny, dále pak 28,80% uvedlo, že hlavní hrdina se cítí zmatený v dané situaci a neví co se děje.

Graf č. 41 (k obrázku č. 6)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že děti staršího školního věku nejvíce odpovídali, že hlavní hrdina cítí strach z rozvodu rodičů (tj. 32,40%). To samé ve většině odpovídaly i děti mladšího školního věku (54%), avšak u těchto dětí je i velké procentuální zastoupení odpovědi, že hlavní hrdina je zmatený z rozvodu rodičů (tj. 28,80%).

Obrázek č. 7

Na obrázku vidíme dva chlapce v čepicích s kšiltem, bránící průchodu chlapci, který je zde vyobrazen zády k nám. Tento obrázek by v dětech měl vyvolat strach ze šikany (strach ze zesměšňování).

Tabulka č. 68 (k obrázku č. 7)

8. a 9. třída

O čem je příběh??	počet	procento
o strachu ze šikany	28	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že děti ze 100% odpověděli, že příběh pojednává o šikaně.

Tabulka č. 69 (k obrázku č. 7)

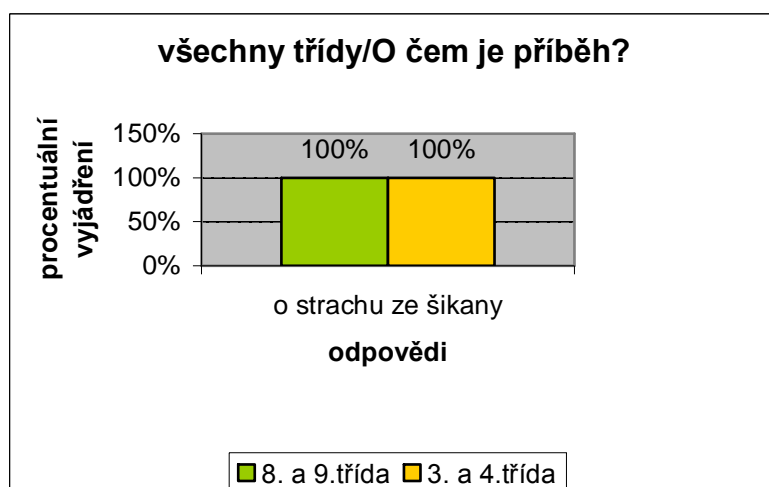
3. a 4. třída

O čem je příběh??	počet	procento
o strachu ze šikany	28	100%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že děti ze 100% odpověděli, že příběh pojednává o šikaně.

Graf č. 42 (k obrázku č. 7)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z je zřejmé, že děti jednohlasně odpověděly, že příběh pojednává o strachu ze šikany.

Tabulka č. 70 (k obrázku č. 7)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
chlapce zbijí	11	39,60%
chlapec uteče	3	10,80%
chlapce okradou	1	3,60%
chlapec přejde na jinou školu	2	7,20%
chlapec se ubrání	2	7,20%
chlapec si jich nebude všimát a v pořádku dojde domů	2	7,20%
chlapec se zhroutí	2	7,20%
chlapce utěší maminka	1	3,60%
chlapec si najde kamarády	1	3,60%
chlapci se omluví a usmívá se s ním	0	0 %

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že 39,60% dětí odpovídalo, že chlapec bude zbit. Dále pak 10,80% odpovědělo, že chlapec uteče.

Tabulka č. 71 (k obrázku č. 7)

3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
chlapce zbijí	8	28,80%
chlapec uteče	12	43,20%
chlapce okradou	1	3,60%
chlapec přejde na jinou školu	1	3,60%
chlapec se ubrání	2	7,20%
chlapec si jich nebude všimát a v pořádku dojde domů	1	3,60%
chlapec se zhroutí	0	0%
chlapce utěší maminka	0	0%
chlapec si najde kamarády	1	3,60%
chlapci se omluví a usmívá se s ním	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že 43,20% dětí odpovídalo, že chlapec uteče. Dále pak 28,80% odpovědělo, že chlapec bude zbit.

Tabulka č. 72 (k obrázku č. 7)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	15	54%
pozitivní konec	13	46%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce pouze 46% dotazovaných napsalo pozitivní konec příběhu.

Tabulka č. 73 (k obrázku č. 7)

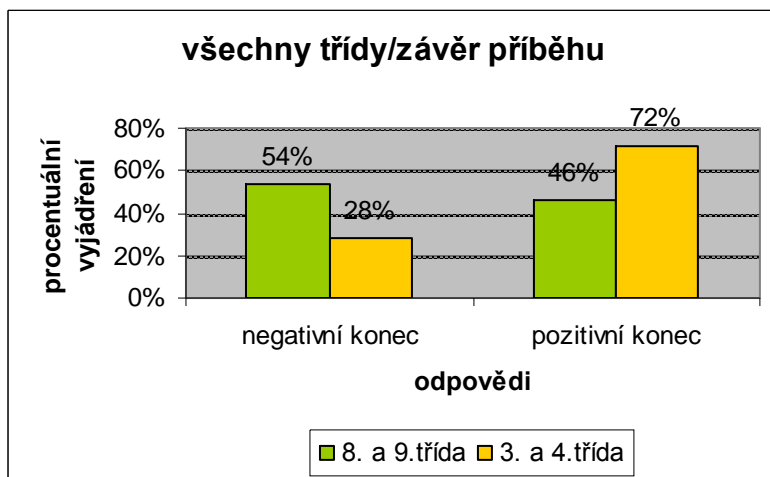
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	8	28%
pozitivní konec	20	72%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce pozitivní konec příběhu uvedlo 72% dotazovaných.

Graf č. 44 (k obrázku č. 7)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že u dětí staršího školního věku převládá negativní konec příběhu (tj. 54%). Oproti tomu u dětí mladšího školního věku převládá pozitivní konec příběhu (tj. 72%).

Tabulka č. 74 (k obrázku č. 7)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	9	31,60%
nepřítomnost strachu	19	68,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo pouze 31,60% dotazovaných dětí.

Tabulka č. 75 (k obrázku č. 7)

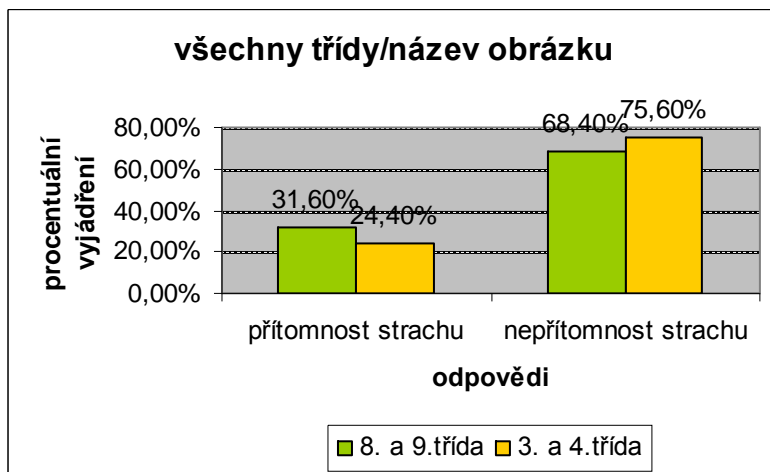
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	7	24,40%
nepřítomnost strachu	21	75,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo pouze 24,40% dotazovaných dětí.

Graf č. 45 (k obrázku č. 7)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že dotazované děti strach v názvu uváděli méně (zhruba 1/3) (tj. 31,60% a 24,40%).

Tabulka č. 76 (k obrázku č. 7)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach o svůj život	12	43,20%
strach ze zesměšňování	11	39,60%
vyděšenost, bezmocnost	4	14,40%
osamělost a slabost	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je ze 43,20% uveden, jako pocit hlavního hrdiny, strach o jeho život. Dále pak 39,60% definovalo pocit hlavního hrdiny jako strach ze zesměšnění.

Tabulka č. 77 (k obrázku č. 7)

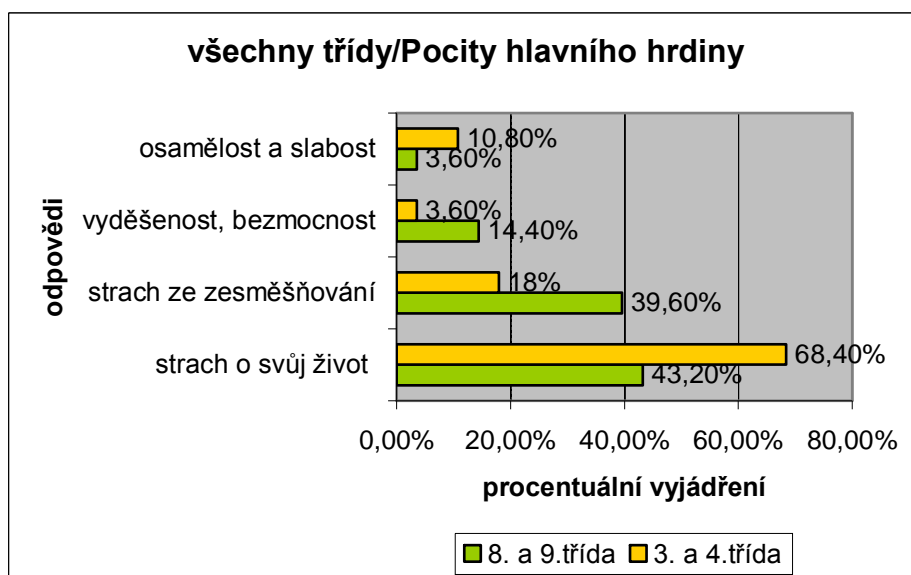
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach o svůj život	19	68,40%
strach ze zesměšňování	5	18%
vyděšenost, bezmocnost	1	3,60%
osamělost a slabost	3	10,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je ze 68,40% uveden, jako pocit hlavního hrdiny, strach o jeho život. Dále pak 18% definovalo pocit hlavního hrdiny jako strach ze zesměšnění.

Graf č. 46 (k obrázku č. 7)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že děti obou dotazovaných skupin uvedly jako hlavní pocit hrdiny strach o vlastní život (tj. 43,20% a 68,40%) . Dále pak nejvyšší procentuální zastoupení získal strach ze zesměšnění (tj.39,60% a 18%).

Obrázek č. 8

Na tomto obrázku vidíme dva dovádějící chlapce na skateboardu a třetího chlapce, který sedí mimo dění a pozoruje ostatní. Tento obrázek by v dětech mohl evokovat strach z osamělosti či strach z posměchu a ponižování.

Tabulka č. 78 (k obrázku č. 8)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu, že nemá kamarády a nikdo ho nechce	21	75,60%
o strachu z ponižování, z posměchu	6	21,60%
o strachu z úrazu	0	0%
o ukradeném skateboardu	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že děti vyšších tříd odpovídaly ze 75,60%, že příběh je o strachu žití bez kamarádů.

Tabulka č. 79 (k obrázku č. 8)

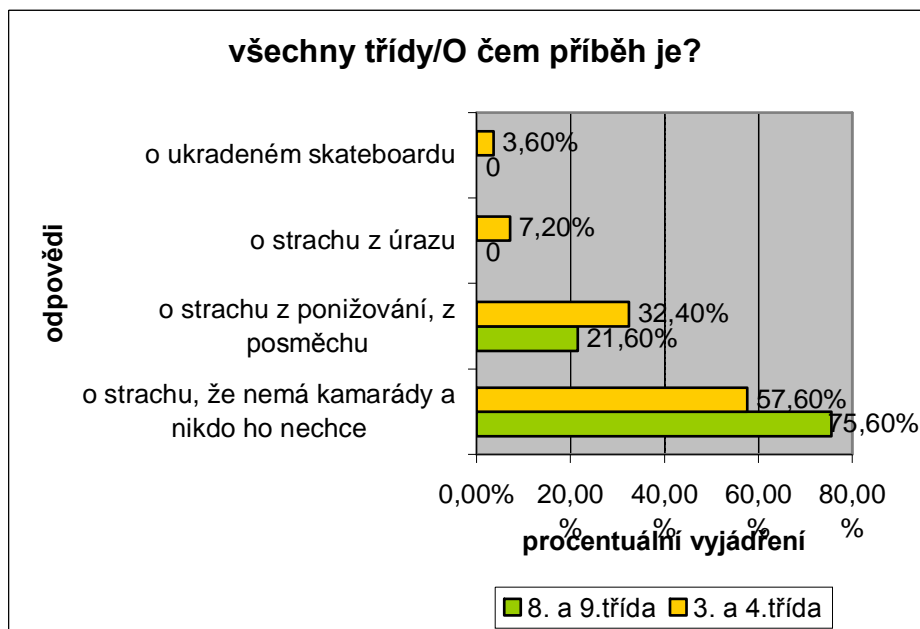
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu, že nemá kamarády a nikdo ho nechce	16	57,60%
o strachu z ponižování, z posměchu	9	32,40%
o strachu z úrazu	2	7,20%
o ukradeném skateboardu	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že děti vyšších tříd odpovídaly ze 57,60%, že příběh je o strachu žití bez kamarádů.

Graf č.47 (k obrázku č. 8)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že děti obou dotazovaných skupin odpovídaly v největším procentuálním zastoupení, že příběh pojednává o strachu nemít kamarády a být na všechno sám (tj. 75,60% a 57,60%).

Tabulka č. 80 (k obrázku č. 8)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
pořídí si skateboard	3	7,20%
začne se bavit s chlapci	8	28,80%
najde si jiné kamarády	8	28,80%
překoná strach z úrazu	1	3,60%
nevezmou ho mezi sebe, odejde pryč	3	10,80%
vrátí mu skateboard	0	0%
půjčí mu skateboard a naučí ho jezdit	5	18%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce podle 28,80% dotazovaných dětí příběh dopadne tak, že se chlapec začne bavit s ostatními, a nebo si najde jiné kamarády.

Tabulka č. 81 (k obrázku č. 8)

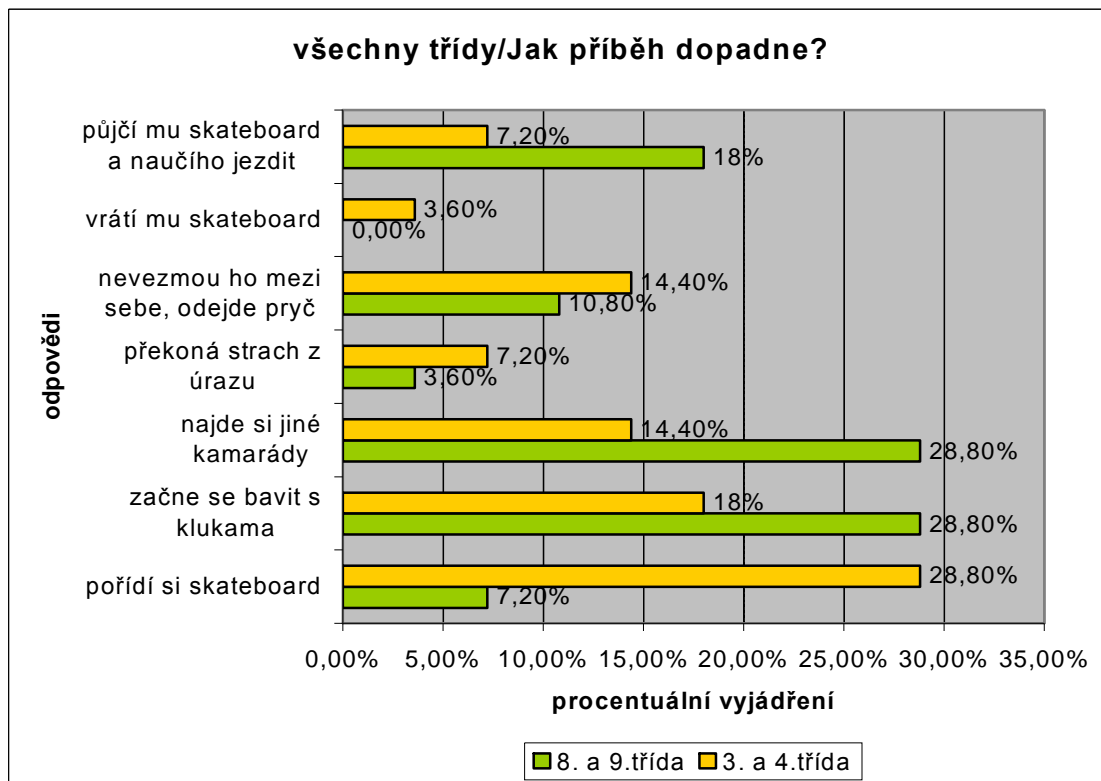
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
pořídí si skateboard	8	28,80%
začne se bavit s chlapci	5	18%
najde si jiné kamarády	4	14,40%
překoná strach z úrazu	2	7,20%
nevezmou ho mezi sebe, odejde pryč	4	14,40%
vrátí mu skateboard	1	3,60%
půjčí mu skateboard a naučí ho jezdit	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce podle 28,80% dotazovaných dětí příběh dopadne tak, že si chlapec pořídí skateboard. A dále ze 14,40% si chlapec najde jiné kamarády, nebo odejde pryč, jelikož ho chlapci nevezmou mezi sebe.

Graf č. 48 (k obrázku č. 8)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu je zřejmé, že nejvíce dětí uvedlo skončení příběhu tím, že si chlapec pořídí skateboard, najde si nové kamarády nebo se s chlapci skamarádí.

Tabulka č. 82 (k obrázku č. 8)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	2	6,40%
pozitivní konec	26	93,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 93,60% dotazovaných dětí uvedlo pozitivní konec.

Tabulka č. 83 (k obrázku č. 8)

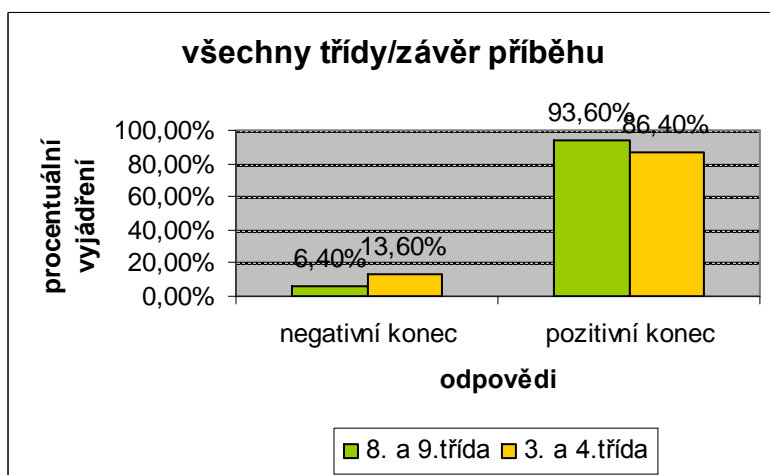
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	4	13,60%
pozitivní konec	24	86,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 86,40% dotazovaných dětí uvedlo pozitivní konec.

Graf č. 49 (k obrázku č. 8)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že více jak 2/3 obou dotazovaných skupin uvedly pozitivní konec příběhu (tj. 93,60% a 86,40%).

Tabulka č. 84 (k obrázku č. 8)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	6	20,80%
nepřítomnost strachu	22	79,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo 20,80%.

Tabulka č. 85 (k obrázku č. 8)

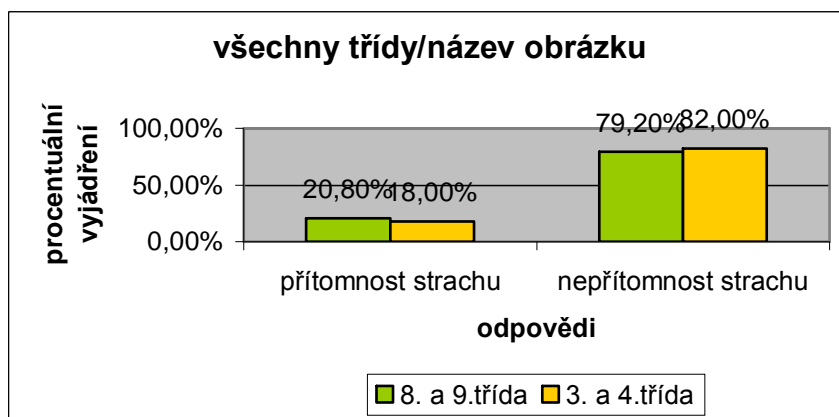
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	5	18%
nepřítomnost strachu	23	82%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky je zřejmé, že přítomnost strachu v názvu uvedlo 18%.

Graf č. 50 (k obrázku č. 8)

Zdroj: Vlastní výzkum

V grafu je zřejmé, že strach v názvu uvedlo minimum dětí z obou dotazovaných skupin (tj. 20% a 18%).

Tabulka č. 86 (k obrázku č. 8)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
cítí se ponížený, méněcenný	8	28,80%
cítí se osaměle a sám	19	68,40%
strach z úrazu	1	3,60%
strach, že mu skateboard nevrátí	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 68,40% dotazovaných uvedlo, že hlavní hrdina se cítí osaměle. Dále pak 28,80% uvedlo, že se cítí poníženi a méněcenný.

Tabulka č. 87 (k obrázku č. 8)

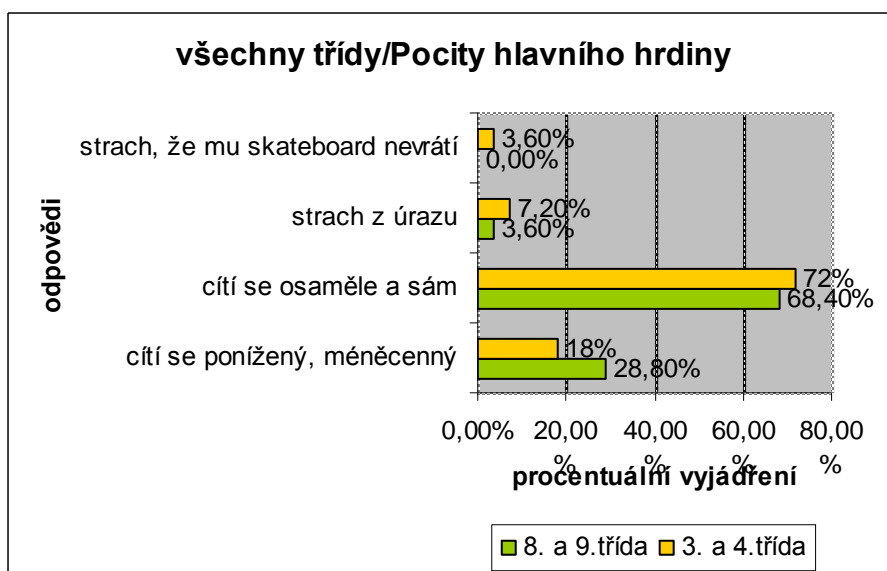
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
cítí se poníženi, méněcenný	5	18%
cítí se osaměle a sám	20	72%
strach z úrazu	2	7,20%
strach, že mu skateboard nevrátí	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 72% dotazovaných uvedlo, že hlavní hrdina se cítí osaměle. Dále pak 18% uvedlo, že se cítí poníženi a méněcenný.

Graf č. 51 (k obrázku č. 8)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že největší procentuální zastoupení u obou dotazovaných skupin mají pocity osamělosti u hlavního hrdiny (tj. 68,40% a 72%).

Obrázek č. 9

Na tomto obrázku je vykreslen žák ve třídě a učitel tahající jej za ucho. Tento obrázek by měl v dětech evokovat strach z učitele či strach ze školy.

Tabulka č. 88 (k obrázku č. 9)

8.a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z učitele a školy	20	72%
o strachu ze špatné známky	8	28%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že podle 72% dotazovaných dětí je příběh o strachu z učitele a podle 28% strachu ze špatné známky,

Tabulka č. 89 (k obrázku č. 9)

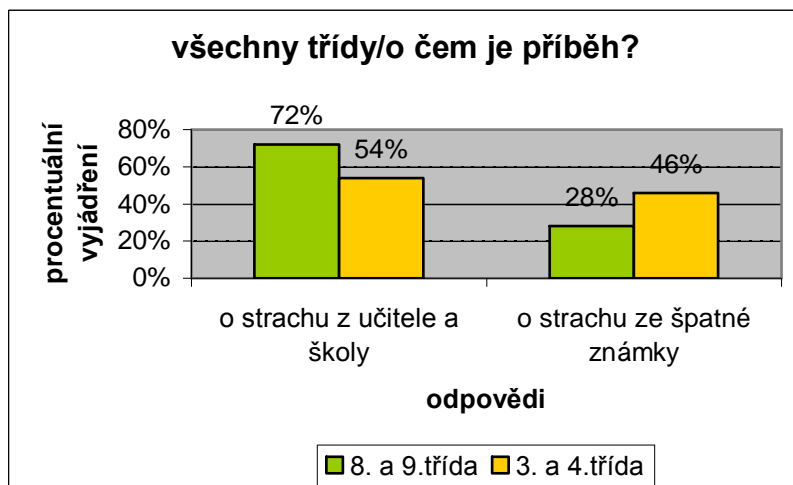
3.a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu z učitele a školy	15	54%
o strachu ze špatné známky	13	46%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že podle 54% dotazovaných dětí je příběh o strachu z učitele a podle 46% strachu ze špatné známky,

Graf č. 52 (k obrázku č. 9)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že se obě skupiny dotazovaných dětí poměrně shodli, že příběh je o strachu z učitele a ze školy (tj. 72% a 54%).

Tabulka č. 90 (k obrázku č. 9)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
přinese domácí úkol	2	7,20%
polepší se a opraví si známku	20	72%
učitele vyhodí	2	7,20%
bude se nadále bát chodit do školy	1	3,60%
přestoupí na jinou školu	3	10,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle tabulky 10,80% dotazovaných dětí si myslí, že hlavní hrdina přestoupí na jinou školu. Dále pak ze 7,20%, že přinese domácí úkol, a nebo učitele vyhodí.

Tabulka č. 91 (k obrázku č. 9)

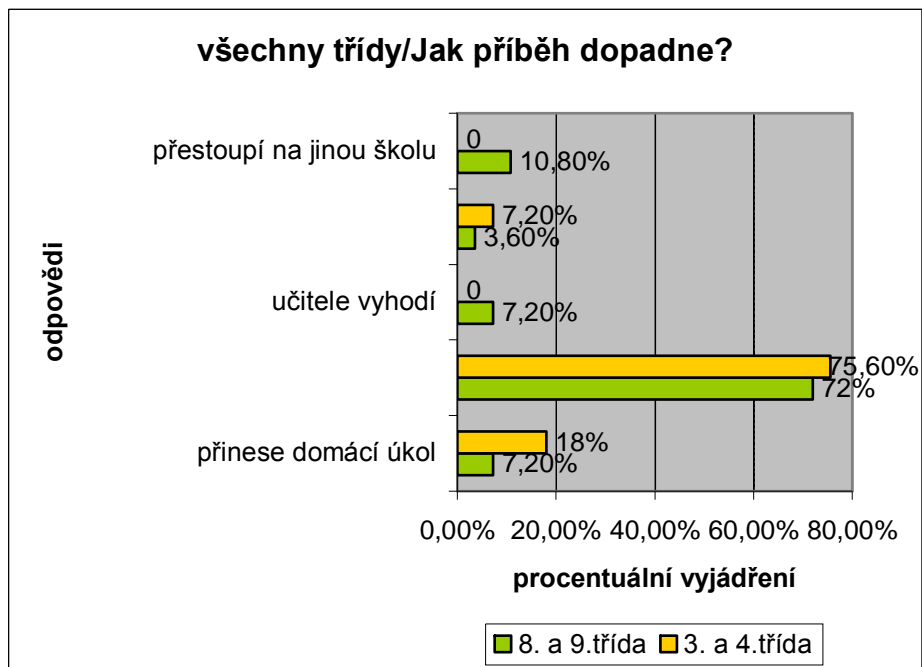
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
přinese domácí úkol	5	18%
polepší se a opraví si známku	21	75,60%
učitele vyhodí	0	0%
bude se nadále bát chodit do školy	2	7,20%
přestoupí na jinou školu	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle tabulky 75,60% dotazovaných dětí si myslí, že se hlavní hrdina polepší a opraví si známku. Dále pak z 18%, že přinese domácí úkol.

Graf č. 53 (k obrázku č. 9)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 3/4 dotazovaných dětí uvedlo jako konec příběhu to, že se chlapec polepší a známku si opraví (tj. 72% a 75,60%).

Tabulka č. 92 (k obrázku č. 9)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	1	3,60%
pozitivní konec	27	96,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 96,40% dotazovaných dětí uvedlo pozitivní konec příběhu.

Tabulka č. 93 (k obrázku č. 9)

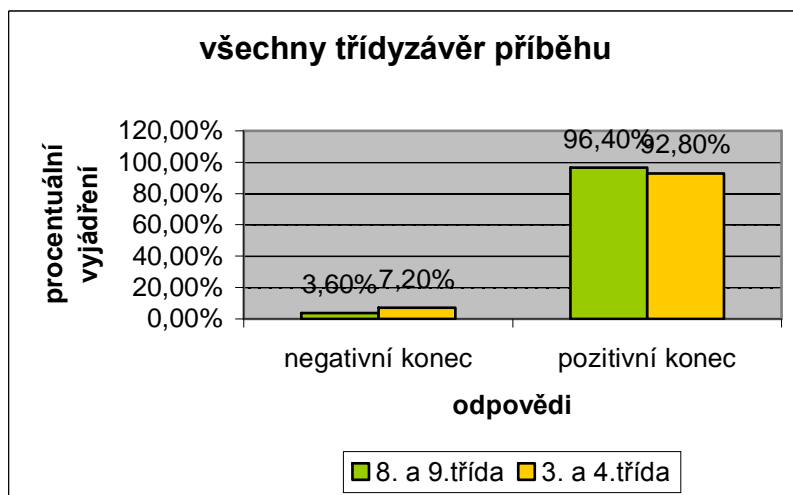
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	2	7,20%
pozitivní konec	26	92,80%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 92,80% dotazovaných dětí uvedlo pozitivní konec příběhu.

Graf č. 54 (k obrázku č. 9)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že u dotazovaných dětí převládá pozitivní konec příběhu (tj. 96,40% a 92,80%) a jen u minima dětí negativní konec (tj. 3,60% a 7,20%).

Tabulka č. 94 (k obrázku č. 9)

8. a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	4	14,40%
nepřítomnost strachu	24	85,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že 85,60% dotazovaných dětí neměli v názvu obrázku přítomnost strachu.

Tabulka č. 95 (k obrázku č. 9)

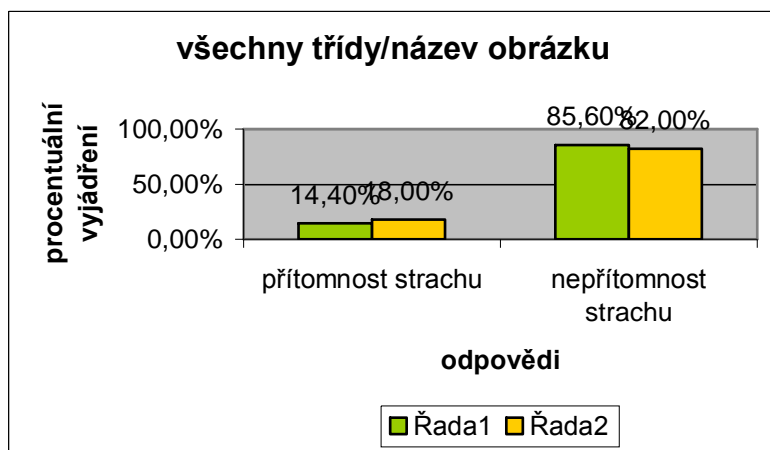
3. a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	5	18%
nepřítomnost strachu	23	82%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je, že 82% dotazovaných dětí neměli v názvu obrázku přítomnost strachu.

Graf č. 55 (k obrázku č. 9)

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle tohoto grafu, se v názvu obrázku jen v minimálních případech a to ve 14,40% a 18% objevil strach: Většina pak v názvu strach neměla.

Tabulka č. 96 (k obrázku č. 9)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
trapně	3	10,80%
strach z učitele	16	57,60%
strach z rodičů a ze špatné známky	9	32,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce dotazované děti uvedly, že z 57,60% cítí hlavní hrdina strach z učitele, z 32,40% strach z rodičů a ze špatné známky.

Tabulka č. 97 (k obrázku č. 9)

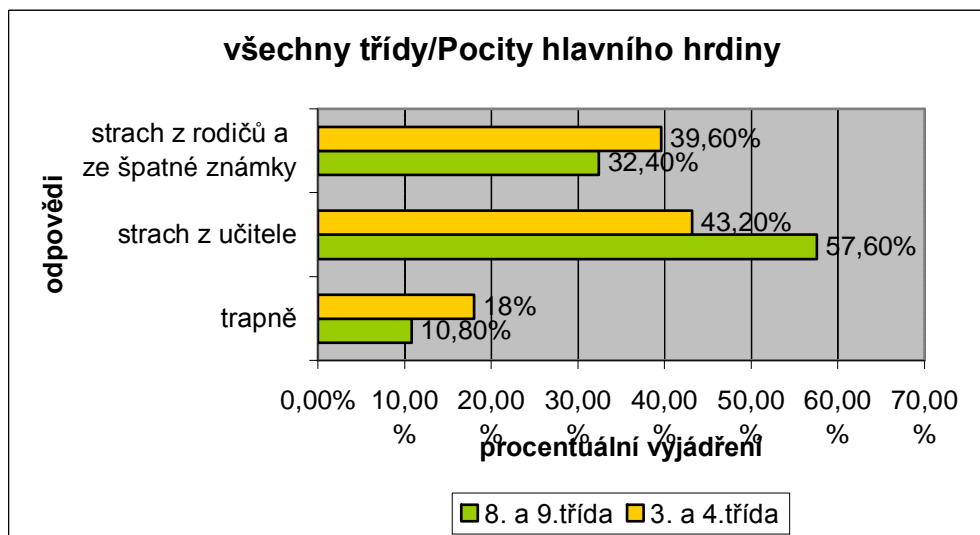
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
trapně	5	18%
strach z učitele	12	43,20%
strach z rodičů a ze špatné známky	11	39,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce dotazované děti uvedly, že z 43,20% cítí hlavní hrdina strach z učitele, z 39,60% strach z rodičů a ze špatné známky.

Graf č. 56 (k obrázku č. 9)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že dle dotazovaných dětí, cítí hlavní hrdina strach z učitele a to v 57,60% a 43,20%.

Obrázek č. 10

Na tomto obrázku je vyobrazen učitel držící písmeno, dále pak otevřená kniha s písmeny a chlapec za ní s udiveným výrazem. Tento obrázek by měl v dětech evokovat strach ze špatné známky, zkoušení či učitele.

Tabulka č. 98 (k obrázku č. 10)

8. a 9. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu ze zkoušení	18	64,80%
o strachu ze školy a z učitelů	15	54%
o strachu ze špatných známek	5	18%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky můžeme vyčíst, že 64,80% dotazovaných dětí se domnívá, že příběh je o strachu ze zkoušení a 54% o strachu ze školy a z učitelů.

Tabulka č. 99 (k obrázku č. 10)

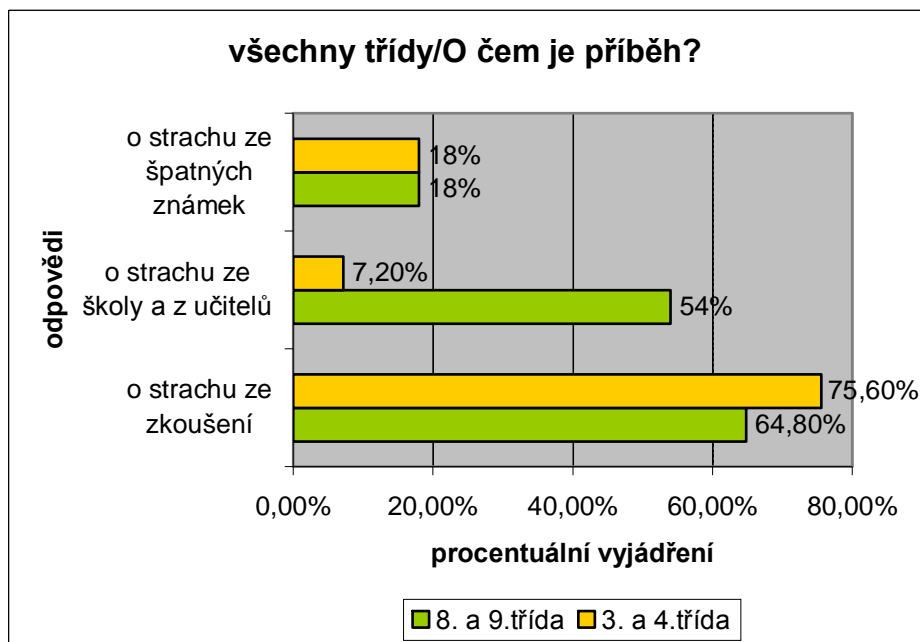
3. a 4. třída

O čem je příběh?	počet	procento
o strachu ze zkoušení	21	75,60%
o strachu ze školy a z učitelů	2	7,20%
o strachu ze špatných známek	5	18%

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky můžeme vyčíst, že 75,50% dotazovaných dětí se domnívá, že příběh je o strachu ze zkoušení a 18% o strachu ze špatných známek.

Graf č. 57 (k obrázku č. 10)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že dotazované děti odpověděly, že příběh je ze 75,60% a 64,80% o strachu ze zkoušení, z 54% pak o strachu z učitele a ze školy.

Tabulka č. 100 (k obrázku č. 10)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
naučí se látku do příště	13	46,80%
dostane pětku	5	18%
dostane jedničku	2	7,20%
bude se špatně učit	2	7,20%
učitel na něj bude hodný	2	7,20%
známky nejsou všechno	1	3,60%
zkoušet se nebude	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce vidíme, že ze 46,80% se dotazované děti domnívají, že příběh skončí tak, že se chlapec naučí látku do příště a z 18%, že dostane pětku.

Tabulka č. 101 (k obrázku č. 10)

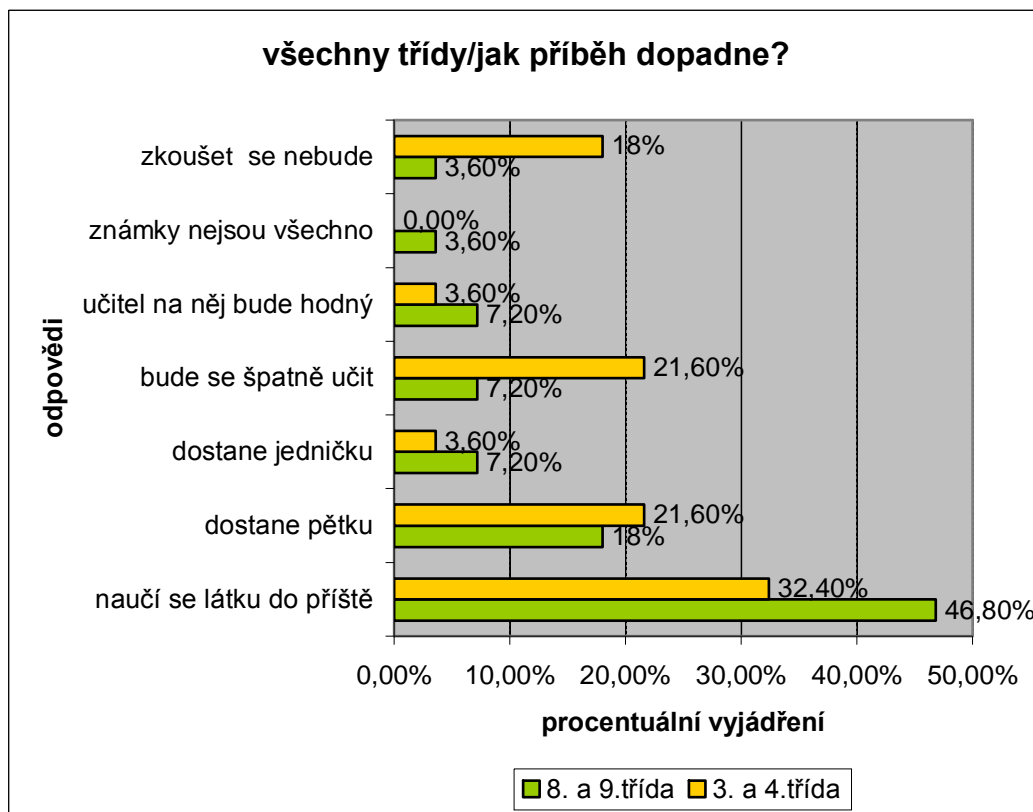
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
naučí se látku do příště	9	32,40%
dostane pětku	6	21,60%
dostane jedničku	1	3,60%
bude se špatně učit	6	21,60%
učitel na něj bude hodný	1	3,60%
známky nejsou všechno	0	0,00%
zkoušet se nebude	5	18%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce vidíme, že ze 32,40% se dotazované děti domnívají, že příběh skončí tak, že se chlapec naučí látku do příště a z 21,60%, že dostane pětku nebo se i nadále bude učit špatně.

Graf č. 58 (k obrázku č. 10)

Zdroj: Vlastní výzkum

Dle grafu 46,80% dotazovaných dětí na otázku jak příběh dopadne, odpovědělo, že se látku naučí do příště.

Tabulka č. 102 (k obrázku č. 10)

8. a 9. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	9	31,60%
pozitivní konec	19	68,40%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že 68,40% dotazovaných dětí odpovědělo, že příběh bude mít pozitivní konec.

Tabulka č. 103 (k obrázku č. 10)

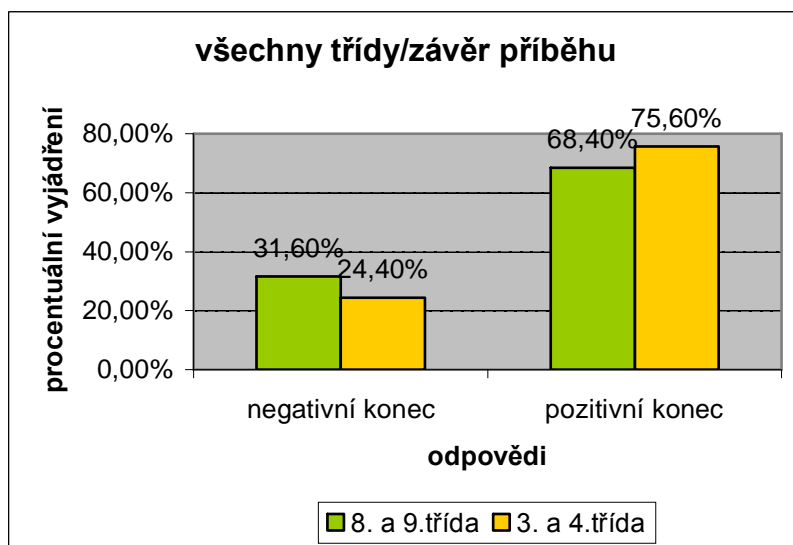
3. a 4. třída

Jak příběh dopadne?	počet	procento
negativní konec	7	24,40%
pozitivní konec	21	75,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce je zřejmé, že 75,60% dotazovaných dětí odpovědělo, že příběh bude mít pozitivní konec.

Graf č. 59 (k obrázku č. 10)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 3/4 dětí hodnotily, že příběh bude mít pozitivní konec (68,40% a 75,60%).

Tabulka č. 104 (k obrázku č. 10)

8.a 9. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	7	24,40%
nepřítomnost strachu	21	75,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka ukazuje u 75,60% dotazovaných dětí, nepřítomnost strachu v názvu obrázku.

Tabulka č. 105 (k obrázku č. 10)

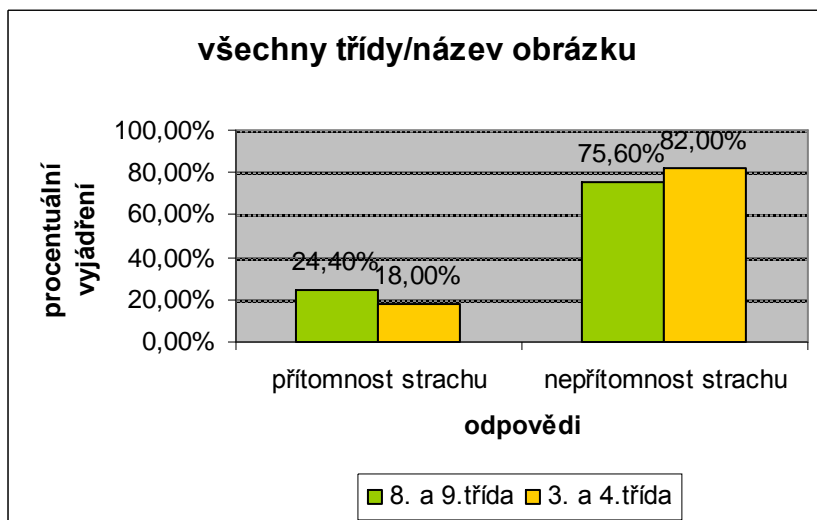
3.a 4. třída

Název obrázku	počet	procento
přítomnost strachu	5	18,00%
nepřítomnost strachu	23	82%

Zdroj: Vlastní výzkum

Tabulka ukazuje u 82% dotazovaných dětí, nepřítomnost strachu v názvu obrázku.

Graf č. 60 (k obrázku č. 10)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že v názvu obrázku ze 3/4 (tj. 75,60% a 82%) dotazovaných dětí nebyl přítomen strach.

Tabulka č. 106 (k obrázku č. 10)

8. a 9. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze zkoušení	9	32,40%
strach z posměchu, ostudu	7	24,40%
strach ze špatné známky	7	24,40%
strach z učitele	5	18%
mrzí ho, že se neučí	0	0%
nevolnost	0	0%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce dotazované děti uvedly, že ze 32,40% cítí hlavní hrdina strach ze zkoušení, z 24,40% strach z posměchu, ostudu a strach ze špatné známky.

Tabulka č. 107 (k obrázku č. 10)

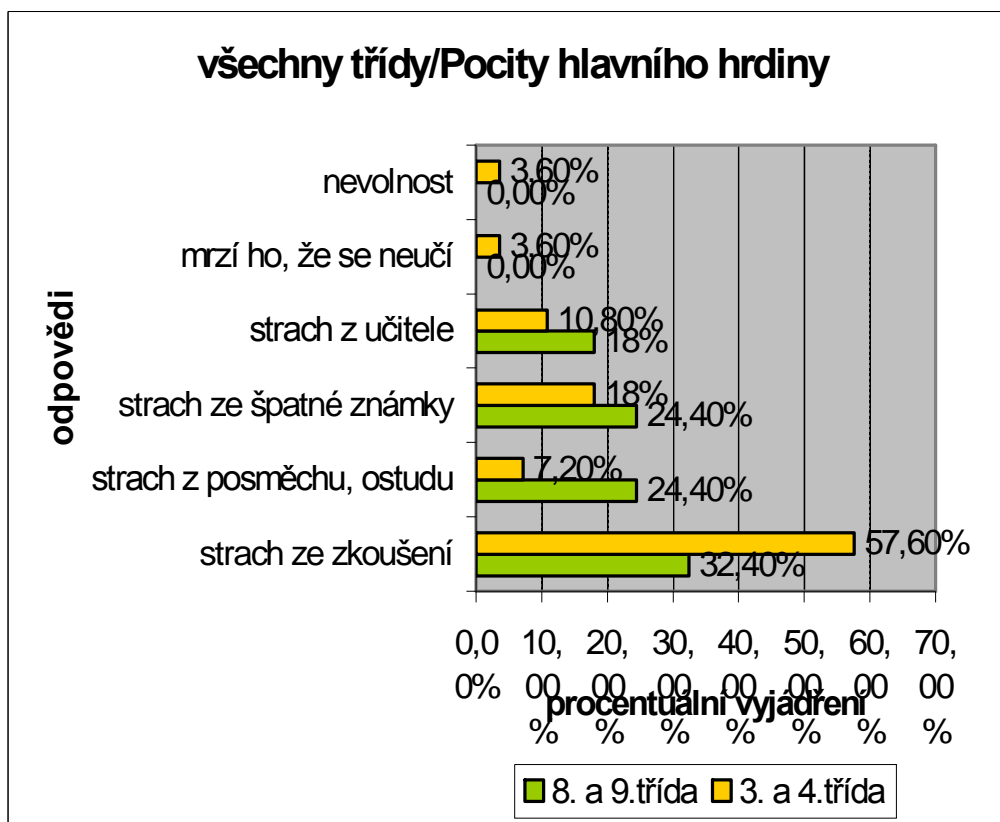
3. a 4. třída

Pocity hlavního hrdiny	počet	procento
strach ze zkoušení	16	57,60%
strach z posměchu, ostudu	2	7,20%
strach ze špatné známky	5	18%
strach z učitele	3	10,80%
mrzí ho, že se neučí	1	3,60%
nevolnost	1	3,60%

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce dotazované děti uvedly, že z 57,60% cítí hlavní hrdina strach ze zkoušení, z 10,80% strach z učitele.

Graf č. 61 (k obrázku č. 10)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je zřejmé, že 57,60% a 32,40% dotazovaných dětí, popisují u hlavního hrdiny strach ze zkoušení.

Obrázek č. 11

Na tomto obrázku je nakreslena osoba topící se ve vodě, kterou pozorují čtyři osoby. Těmto osobám chybí výraz ve tvářích. Vyzývacím charakterem obrázku je možná emocionální reakce na ohrožující událost. Úkolem dětí bylo obrázky dokreslit.

Tabulka č. 108 (k obrázku č. 11)

8. a 9. třída

Přítomnost strachu	počet	procento
ano	26	92,80%
ne	2	7,20%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce můžeme vidět, že přítomnost strachu do výrazu postav dokreslilo 92,80% dětí staršího školního věku.

Tabulka č. 109 (k obrázku č. 11)

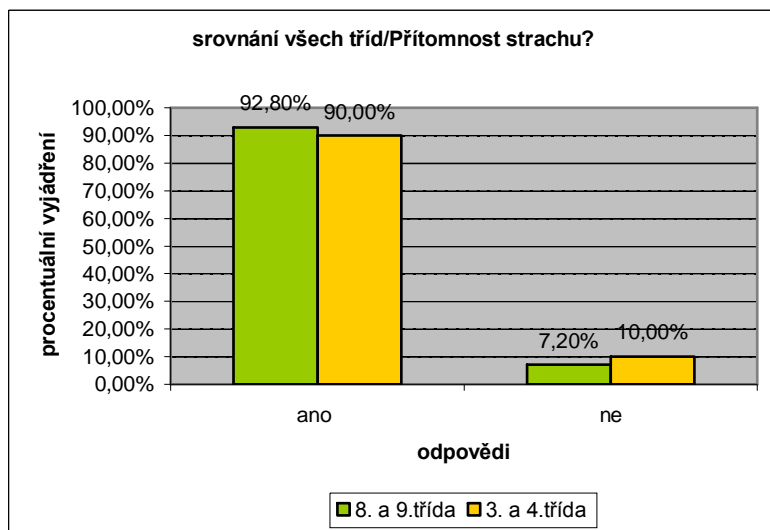
3. a 4. třída

Přítomnost strachu	počet	procento
ano	25	90,00%
ne	3	10,00%

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce můžeme vidět, že přítomnost strachu do výrazu postav dokreslilo 90% dětí mladšího školního věku.

Graf č. 62 (k obrázku č. 11)

Zdroj: Vlastní výzkum

Z grafu je jednoznačně zřejmé, že děti uvedly strach u pozorujících osob poměrně ve shodném procentuálním zastoupení (tj. 92,80% a 90%).

5. Diskuse

Dotazník vyplnilo z každé třídy (3., 4., 8. a 9.) 14 dětí. Tedy 28 respondentů mladšího školního věku a 28 respondentů staršího školního věku, celkem tedy 56 respondentů. Z toho 19 chlapců a 37 dívek. Věkové rozmezí respondentů bylo 9 – 10 let a 13 – 15 let.

Z dotazníku jsme zjistili sociální prostředí, v kterém dítě žije, a to jak z povolání rodičů, tak z počtu sourozenců, úplnosti rodiny, vlastního pokoje a nejčastěji dostávaných známek. Zjištěno bylo, že 39,60% matek pracuje v administrativě, následně pak 32% je v domácnosti. U otců je z 61,20% zastoupená řemeslná profese, následuje dělnická v 39,60%. 3/4 (tj. 82% a 72%) respondentů uvedlo přítomnost sourozence v rodině. Rozvodovost se u dotazovaných objevuje z 1/3 (tj. 32% a 29%). Nejčastěji dostávané známky (tj. 68%) jsou u dětí 3. a 4. tříd jedničky, u dětí z 8. a 9. tříd jsou to dvojky (39,60%).

Ze srovnávací škály bylo zjištěno, že největším strachem obou skupin je strach ze zvířat (tj. v průměru 16,99 a 16,92 dětí) a na místě druhém strach z učitele (tj. v průměru 16,42 a 16,77 dětí). Avšak při možnosti napsat svůj největší strach, se respondenti nejvíce obávali ztráty blízké osoby (u staršího školního věku, tj. 36%) a smrti (u mladšího školního věku, tj. 28,80%). Zjistila jsem, že děti svůj strach zahání z 25,20% u vyšších tříd myšlenkami na něco jiného, u nižších tříd z 25,20% zaženou strach přítulností se k blízké osobě. Stále častěji však u dospívajících zjišťujeme psychosomatické (somatoformní) obtíže, které s velkou pravděpodobností souvisejí s úzkostí, strachem a neodreagovanou agresivitou. Což jsem vysledovala i v zadaném dotazníku. Somatické příznaky při reakci na strach či úzkost uvedlo 50,40% obou skupin shodně. **(28)**

V obrázkové části se nám díky výborně zpracovaným obrázkům, u respondentů projeví jak strachy vědomě popisované v dotazníku výše, tak strachy a úzkosti nevědomé. Dále lze z odpovědí analyzovat nejčastější reakce a obranné strategie proti strachu a úzkosti u dětí. Děti tyto své strachy uváděly jak v příběhu, který k obrázkům vymýšlely, tak do jeho závěru. Dále pak i do názvu a především do pocitů hlavního hrdiny, do kterého se nám samy vžily.

Z obrázku prvního, se jako specificky dětský, častý strach potvrdil, strach ze zvířat a to u 61,20% dětí staršího školního věku a 96,40% u dětí mladšího školního věku. Obrázek druhý nám opět potvrdil domněnky a to strach ze strašidel a to 39,60% u dětí starších a 64,80% u dětí mladších. K třetímu obrázku respondenti projevili strach z osamělosti a to v 39,60% u vyšších tříd a 36% u tříd nižších. Ve čtvrtém obrázku se nám projevila strach ze smrti u staršího školního věku v 32,40% a u mladšího školního věku to byl strach ze ztráty blízké osoby v 46,80%. Obrázek pátý nám jednoznačně potvrdil strach z osamělosti, nevšímavosti a odstrčení, u obou skupin v 79,80% a 64,80%. Též obrázek číslo šest byl jednoznačný a v obou skupinách děti jednoznačně projevily strach z rozvodu rodičů (tj. v 32,40% a v 54%). I v obrázku sedm se respondenti nejvíce odpověďmi shodly na strachu o svůj život a to v 43,20% a 68,40%. Shoda nastala i u obrázku osm, kde se nám po třetí jako nejvíce objevený strach projevila strach z osamělosti, tentokrát ve vysokém procentuálním zastoupení (tj. v 68,40% a v 72%). V obrázku devátém máme potvrzený strach z učitele v 57,60% u staršího školního věku a 43,20% u mladšího školního věku. K obrázku číslo deset nejvíce respondentů přiřadilo strach ze zkoušení a špatné známky a to v 56,80% a v 75,60%. V dokreslovacím obrázku číslo jedenáct nám téměř jednohlasně děti uvedly strach a to v 92,80% u vyšších tříd a 90% u tříd nižšího stupně.

Co je též zajímavé je konec příběhů. Děti staršího školního věku uvedly konec příběhu jako pozitivní v 70% a ve zbývajících 30% jej uvedly jako negativní. Děti mladšího školního věku uvedly v 73% pozitivní konec a v 27% konec negativní.

Z hodnot, které nám děti uvedly, nám celkově vyšlo, že starší školní věk uvedl v celém dotazníku strachy celkem v 60,30% a mladší školní věk v 70,30%. Hypotéza: *Úzkost a strach se více projevuje u dětí mladšího školního věku, než u dětí staršího školního věku, tudíž se s věkem snižuje* se potvrdila. Je to možná tím, že menší děti mají větší fantazii, nemají tolik racionálních obran a mají nezralé logické uvažování. Oproti dětem starším. Stále například věří na strašidla a duchy. Děsí je tma a velká zvířata. Bojí se odloučení od kamarádů, jelikož hraní si s přáteli venku je v tomto věku velice oblíbené apod. Děti staršího školního věku tyto strachy tolik nemývají nebo si je méně

připouští. Každopádně i díky svému věku dokáží stresové situace a tedy námi zkoumané emoce lépe ovládat a poradit si s nimi.

Výsledek je o 10% nižší. Při čemž bereme v úvahu především největší strachy, které byly dětmi uváděny v obrázkové části dotazníku.

Z celého výzkumu se však potvrdilo, že projev je velmi individuální a je jistě dán biologickými dispozicemi, zkušenostmi získanými během života a tím i vlivem prostředí a učení. **(28)**

Na strachu a úzkosti dětí, se při vyplňování dotazníku, podílely též působící vnější i vnitřní podněty z nejrůznějších oblastí. Především aktuální vyladěnost, biologické dispoziční proměnné, psychosociální dispoziční proměnné, kognitivní proměnné a vývojové období včetně věku. Dále pak aktuální situace bezprostředně působící na dítě. Vlivy ze zmíněných oblastí jsou v interakci a výsledný efekt chování jedince je dán touto interakcí. Na jedince působí vnější nebo vnitřní podněty, které selektivně vnímá a interpretuje. Tento proces probíhá velmi často automaticky na nevědomé úrovni. **(26)** Z výzkumu se nám též potvrdilo, že projevy úzkosti a strachu u školních dětí až do puberty nejčastěji souvisí se situací a s postavením ve škole, především školním kolektivu a v hrové skupině. Dále pak s nadměrnou ctižádostí rodičů, náročností učitele a to především, tím, že dokonce u třech obrázků z jedenácti nám největší procentuální zastoupení dotazovaných dětí uvedlo strach z osamělosti. **(28)** Dospívající, ale i mladší děti jsou nesmírně citliví na konflikty mezi rodiči. Což se potvrdilo i v obrázku číslo šest, kde téměř sto procentně děti uvedly strach z rozvodu rodičů. **(28)**. Vliv na dětské strachy i úzkosti má především vývojové období v kterém se nacházejí. Starší děti dokáží strach lépe a rozmanitěji definovat. Kdežto mladší děti Vám spíše odpoví „bojím se“, „mám strach“. Ale jen těžko dokážou popsat z čeho vlastně, nebo co je trápí a vede k úzkostem.

Psychologické výzkumy prokázaly, že socializační vývoj dítěte je v podstatě předznamenán již v osobnostech jeho rodičů, dávno před jeho narozením. Vedle materiálních podmínek, do kterých se dítě rodí, jsou to především rodičovské postoje, jako jeho prvních vychovatelů, které určují míru a kvalitu emocionálního přijetí dítěte a tím i jeho sociální postavení ve společenském okruhu. Z dotazníku jsme částečně zjistili

materiální podmínky v rodinách. Například tím, že respondenti mají vlastní pokoj. Výsledek tohoto byl, že 50% dětí starších a 36% dětí mladších jej vlastní. Dále bychom k těmto podmínkám mohli přiřadit i povolání rodičů. Kdy 18% matek u dětí staršího školního věku pracuje v administrativě, a nebo jsou v domácnosti. Oproti tomu otcové těchto dětí v 32,40% pracují v řemeslné profesi. U dětí mladšího školního věku matky v 21,60% pracují v administrativě a otcové v 28,80% v řemeslné profesi. Kvalitu sociálního prostředí dítěte může ovlivnit též počet sourozenců v rodině. Z výzkumu se ukázalo, že celých 82% dětí vyšších tříd a 72% dětí z nižších tříd mají sourozence. A to u starších v 86% sourozence jednoho, dále pak více sourozenců (dva, tři a pět) uvedlo 4,30% respondentů. U dětí nižších tříd 50% uvedlo jednoho sourozence v rodině, dále 14,40% sourozence dva a 7,20% sourozence tři. **(6)** Socializační proces je významným faktorem při vzniku strachu i při tvorbě mechanismů jeho zvládnání. **(16)** Rodina i škola hraje ve vzniku strachu a úzkosti též svou roli jak v socializaci, tak ve výchově. Prostřednictvím rodiny si dítě také uvědomuje své postavení a místo ve společnosti. Díky ní si osvojuje i základní vzorce chování, návyky, dovednosti a strategie, které jsou následně rozhodující pro jeho orientaci ve společnosti, a to především v interpersonálních vztazích. Způsob výchovy a sociální citění v rodině je následně velice důležité pro budoucí zázemí vlastní vytvořené rodiny. Pokud však dojde ke kolapsu v rodině. Tím je myšlen rozvod rodičů, je socializace dítěte ohrožena. Z dotazníku vyplynulo, že u obou zkoumaných skupin je 1/3 rodin rozvedených (tj. u starších respondentů 32% a u mladších 29%). **(6)** Výchovně podmíněný strach a trvajících sociální úzkostlivost nejčastěji vzniká, když mají rodiče či učitelé na děti příliš velká očekávání, nebo když nerespektují přiměřenou potřebu péče dětí. Rodiče své nároky na dítě často odvozují ze získávaných známek ve škole. A právě díky nim vznikají přílišná očekávání. Rodiče po dětech vyžadují pouze jedničky a dvojky a neuvědomují si, zda na tyto známky intelekt dítě vůbec dostačuje. Z výzkumu vyplynulo, že děti staršího školního věku dostávají v 68% jedničky, ve 25% dvojky a následně v 7% pětky jako nejčastější známku. U dětí mladšího školního věku dostává 36% jedničky, 39,60% dvojky, 21,60% trojky a 3,60% čtyřky jako nejčastější známku. **(20)**

Práce se opírá jak o poznatky z odborné literatury, tak vychází z dotazníků, které byly rozdány dětem staršího a mladšího školního věku. Snažila jsem se zjistit, jakými strachy děti trpí, jak je prožívají a jak na ně reagují. Z výzkumu se toto podařilo zjistit a následně i výzkum ukázal, že děti mladšího školního věku projevují strach více než děti staršího školního věku. Cíl práce byl splněn.

6. Závěr

V práci jsem se zaměřila na základní vymezení strachu a úzkosti v dětství a dále na vznik a průběh těchto emocí a předcházení jejich patologickým formám. Cílem práce bylo zjistit vliv sociokulturního prostředí na vznik strachu a úzkosti. Cíl byl splněn. Výsledky této bakalářské práce mohou přispět k odkrytí rizik a faktorů, které spoluúčinkují při vzniku normálních a patologických strachů a úzkostí v dětství. A tím může sloužit i jako podklad pro učitele a rodiče k lepšímu pochopení dětí.

Na základě zhodnocení dostupné literatury byla stanovena hypotéza. *Úzkost a strach se více projevuje u dětí mladšího školního věku, než u dětí staršího školního věku, tudíž se s věkem snižuje.* Hypotéza byla potvrzena. U dětí mladšího školního věku se častěji objevuje strach či úzkost. Různorodé strachy má na svědomí též vývojové období, ve kterém se dítě nachází. Každé totiž s sebou přináší jiné strachy a úzkosti a pro kompletní bio-psycho-sociální vývoj je nutné, aby si jimi dítě prošlo.

7. Seznam použitých zdrojů

1. BÁRTLOVÁ, S., HNILICOVÁ, H. *Vybrané metody a techniky výzkumu zjišťování spokojenosti pacientů*. 1. vyd. Brno: IDVPZ, 2000. 118 s. ISBN 80-7013-311-2.
2. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 1 – Citace: metodika a obecná pravidla*. Verze 3. 3. Poslední aktualizace 11.11. 2004. 16 s.
3. BOLDIŠ, P. *Bibliografické citace dokumentu podle ČSN ISO 690 a ČSN ISO 690-2: Část 2- Modely a příklady citací u jednotlivých typů dokumentů*. Verze 3. 1. Poslední aktualizace 11.11.2004. 16 s.
4. BOUČEK, J. *Úzkostné stavy-charakteristika, diagnostika, léčba*. Přednáška pro psychiatriy a psychology, dne 3. března 2006.
5. DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost: Příručka pro uživatele*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2000. 374 s. ISBN 80-7066-822-9.
6. DUNOVSKÝ, J. a kol. *Sociální pediatrie: Vybrané kapitoly*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 1999. 284 s. ISBN 80-7169-254-9
7. HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. 776 s. ISBN 80-7178-303-X
8. HORT, Vl., et al. *Dětská a adolescentní psychiatrie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2000. 496 s. ISBN 80-7178-472-9
9. HOSCHL, C.,LIBIGER, J., ŠVESTKA, J. *Psychiatrie. 2.*, doplněné a opravené vyd. Praha: Tigris, 2004. ISBN 80-900130-7-4
10. HUBÍK, S. *Hypotéza: Metodický nástroj výzkumu ve společenských vědách*. 1. vyd. 2006. 80 s. ISBN 80-7040-842-1.
11. KENNERLEYOVÁ, H. *Jak zvládat úzkostné stavy: Příručka pro klinickou praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 1998. 192 s. ISBN 80-7178-266-1
12. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: Psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 4. vyd. Praha: Portál, 2000. 147 s. ISBN 80-7178-429-X

13. MATĚJČEK, Z. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1992. ISBN 80-04-25236-2
14. MATĚJČEK, Z., DYTRICH, Z. *Děti, rodina a stres*. 1. vyd. Praha: Galén, 1994. ISBN 80-85824-06-X
15. MIOVSKÝ, M. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. 1.vyd. Praha: Grada, 2006. 332 s. ISBN 80-247-1362-4
16. NÁDENÍČEK, P. *Strachy a úzkosti* (online) Platný e-mail: chelsie@email.cz od pete.nade@tiscali.cz, 22. května, 2006.
17. PRAŠKO, J. *Jak se zbavit napětí, stresu a úzkosti: Výuková pomůcka pro studenty středních a vyšších zdravotních škol*. 1. vyd. Praha: Grada, 2003. 204 s. ISBN 80-247-0185-5
18. PRÁŠKO, J. *Úzkostné poruchy: Klasifikace, diagnostika a léčba*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 416 s. ISBN 80-7178-997-6
19. RIEMANN, F. *Základní formy strachu: Typy lidské osobnosti, jejich vznik, charakteristiky a formy vztahů*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 200 s. ISBN 80-7178-313-7
20. ROGGE, J-U. *Dětské strachy a úzkosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 216 s. ISBN 80-7178-237-8
21. ŘÍČAN, P., KREJČÍŘOVÁ, D. *Dětská klinická psychologie: 4.,přepřacované a doplněné vydání*. 4. vyd. Praha: Grada, 2006. 604 s. ISBN 80-247-1049-8
22. SURYNEK, A., KOMÁRKOVÁ, R., KAŠPAROVÁ, E. *Základy sociologického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-038-4.
23. SVOBODA, M., KREJČÍŘOVÁ, D., VÁGNEROVÁ, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 792 s. ISBN 80-7178-545-8
24. ULČ, I. *Úzkost a úzkostné poruchy*. 1. vyd. Praha: Grada, 1999. 88 s. ISBN 80-7169-790-7
25. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0
26. VYMĚTAL, J. a kol. *Speciální psychoterapie*. Praha: Psychoanalytické nakladatelství-J. Kocourek, 2000. ISBN 80-86123-15-4

27. VYMĚTAL, J. *Lékařská psychologie*. 3. vyd. Praha: Portál, 2003. 400 s. ISBN 80-7178-740-X
28. VYMĚTAL, J. *Úzkost a strach u dětí: Jak jim předcházet a jak je překonávat*. 1. vyd. Praha: Portál, 2004. 184 s. ISBN 80-7178-830-9

8. Klíčová slova

strach

úzkost

dětství

mladší školní věk

starší školní věk

socializace

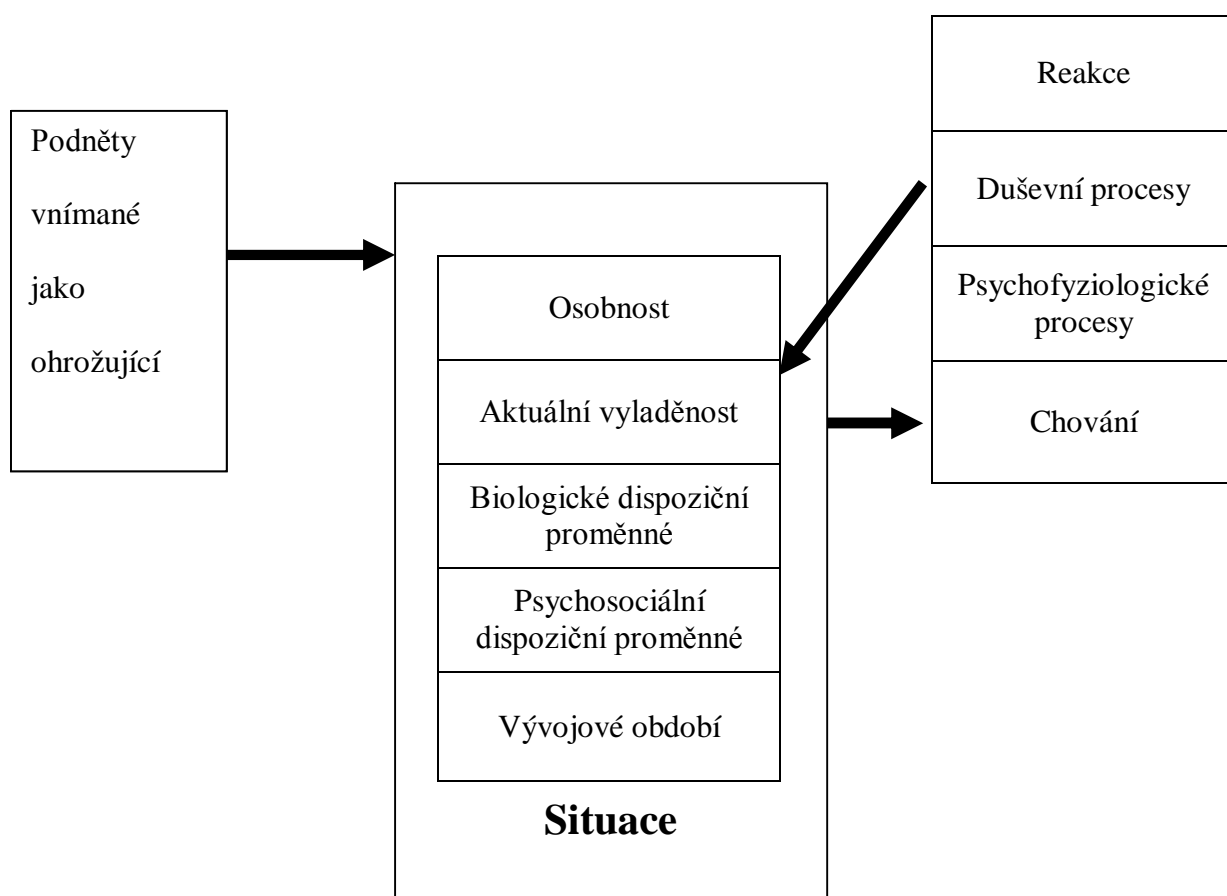
úzkostné poruchy

edukace

9. Přílohy

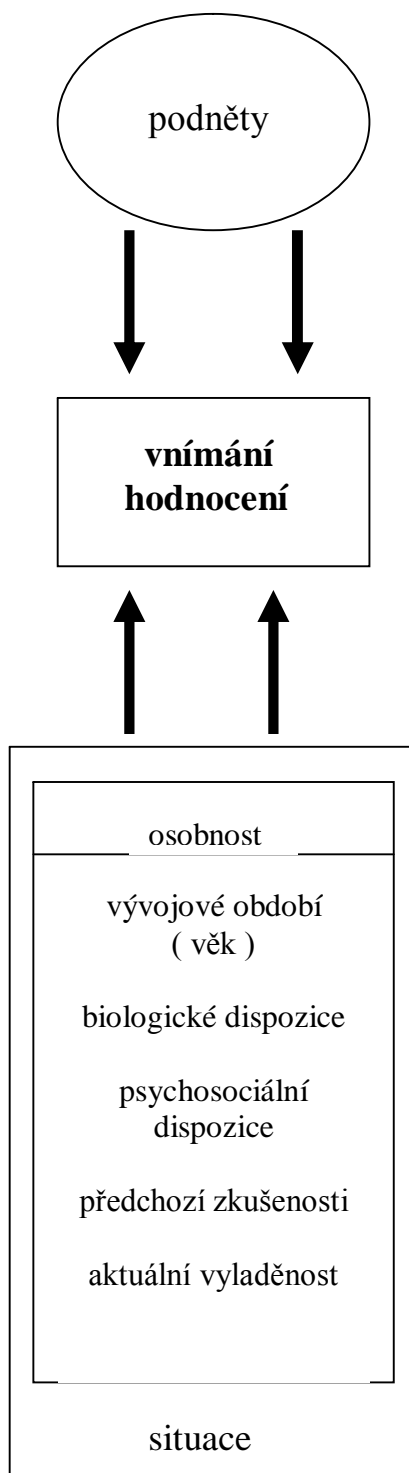
Příloha 1.

Vznik a rozvoj úzkosti a strachu

Příloha 2.

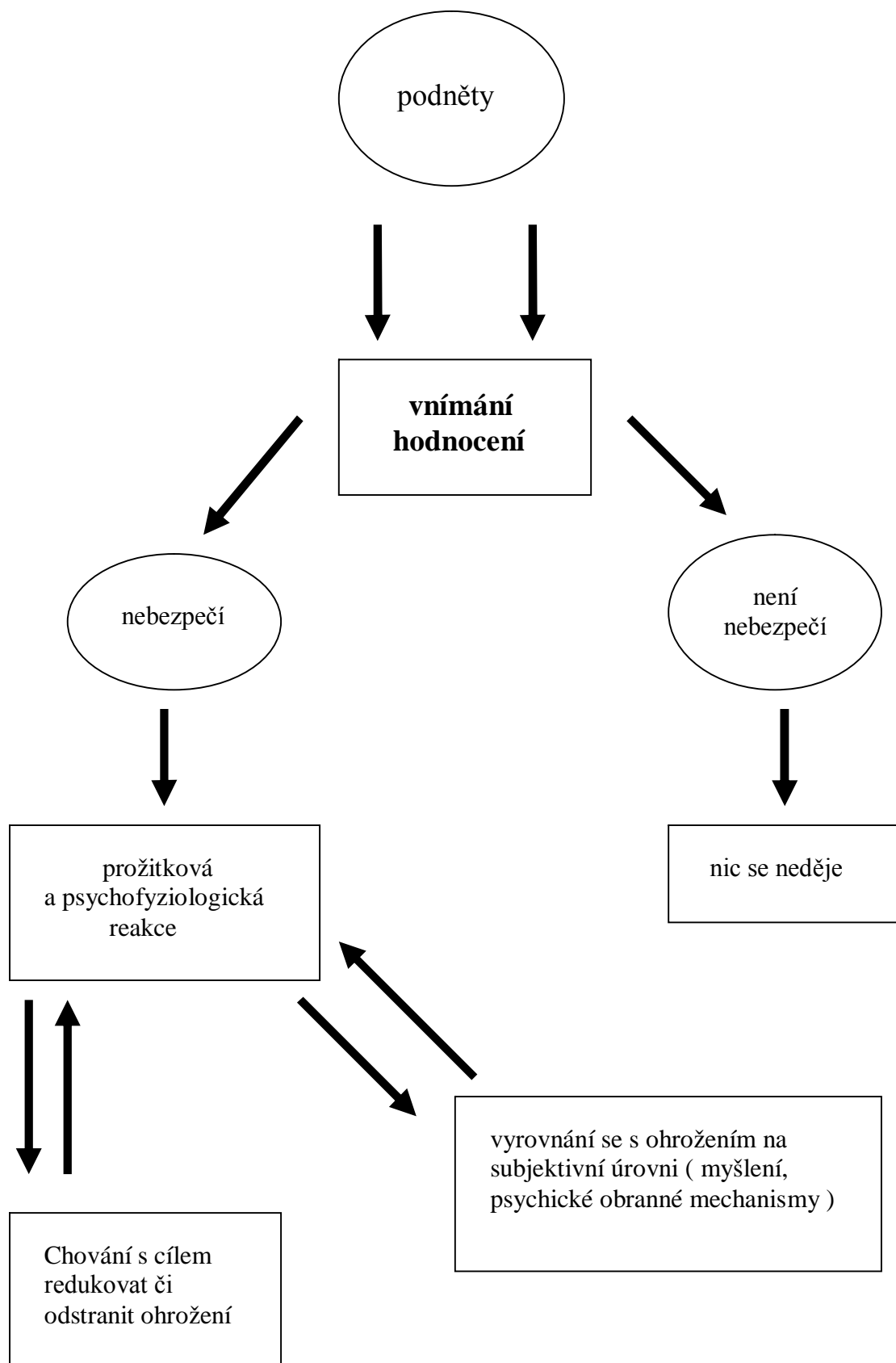
Vliv osobnosti a situace na vnímání a hodnocení

Zdroj: (28)

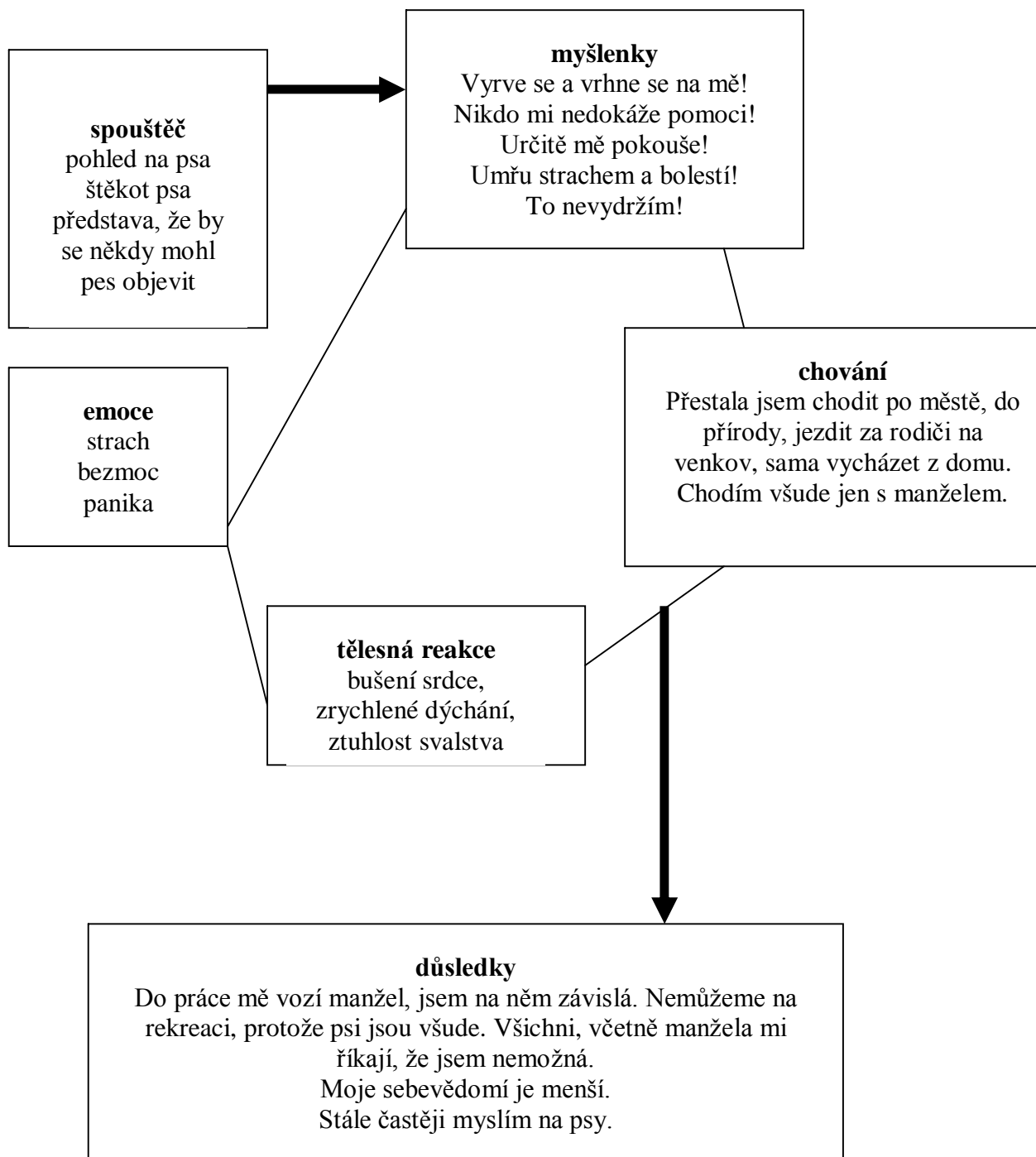
Příloha 3.

Vliv vnímání a hodnocení na psychiku a reaktivitu člověka

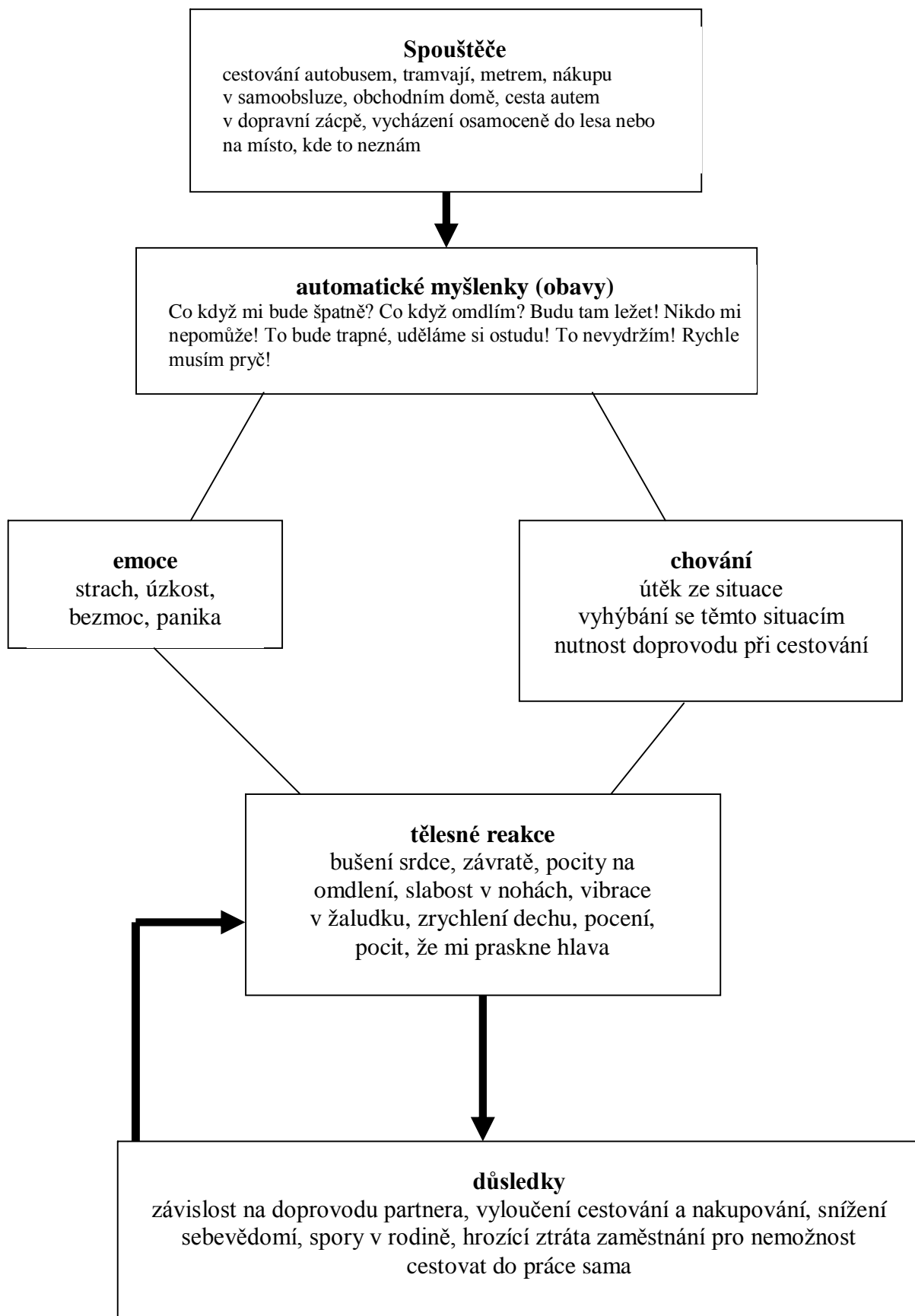
Příloha 4.

Bludný kruh příznaků u fobie ze psů

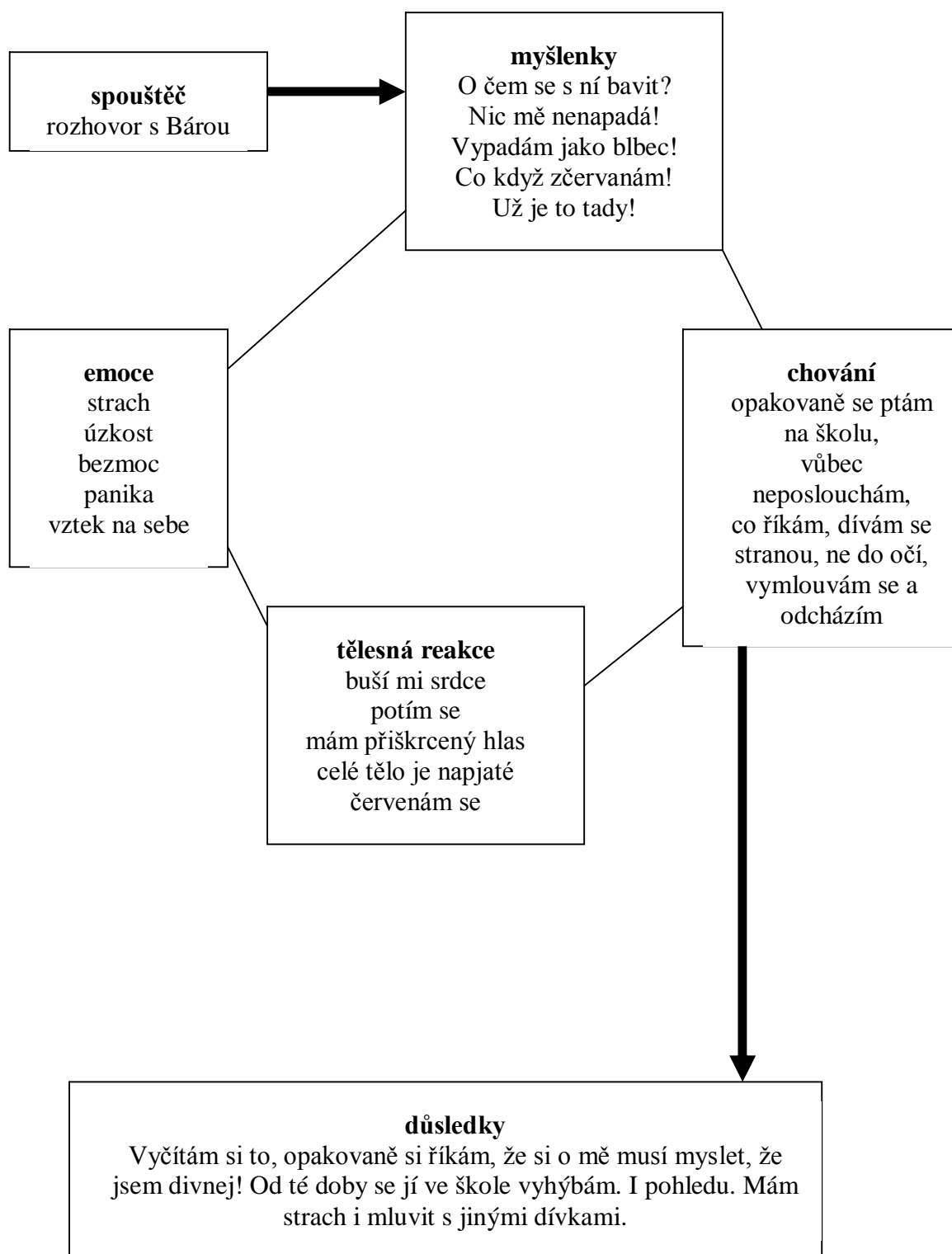
Příloha 5.

Příklad bludného kruhu příznaků u agorafobie

Příloha 6.

Bludný kruh příznaků u sociální fobie

Zdroj: (9)

Příloha 7.

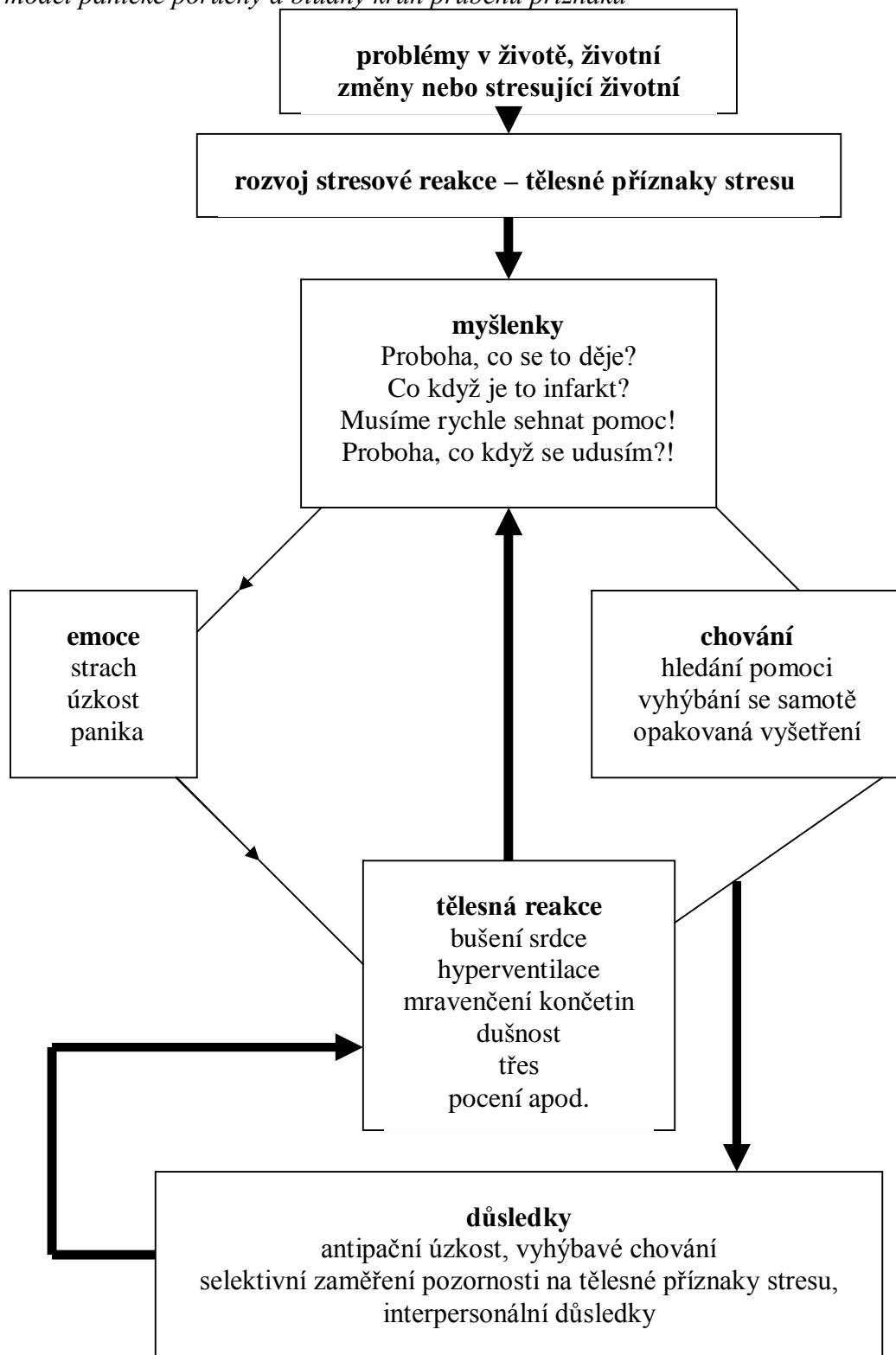
Nejčastější druhy obsesí a kompulzí

obsese	kompulze
kontaminace	umývání, čištění
katastrofy, zavinění	kontrolování
exaktnost, preciznost, symetrie	opakování činností
religiózní	počítání
s agresivním či sexuálním obsahem	uspořádávání / organizování
somatické	dotýkání
zabývání se dobrem a zlem	hromadění / sbírání
plané filozofování	mluvení
smíšené	smíšené

Zdroj: (9)

Příloha 8.

Zjednodušený model panické poruchy a bludný kruh průběhu příznaků

Zdroj: (9)

Příloha 9.

DOTAZNÍK

Dobrý den, jmenuji se Šárka Štrosová a studuji na Jihočeské univerzitě, Zdravotně sociální fakultě. Tento dotazník, o jehož vyplnění Tě prosím, mi bude sloužit při tvorbě mé bakalářské práce na téma : Vliv sociokulturního prostředí na vznik strachů a úzkostí v dětství, psychosociální podpora a edukace. Tento dotazník je zcela anonymní a jeho výsledky budou použity pouze pro potřebu mé bakalářské práce. Předem Ti děkuji za vyplnění.

1. jsi chlapec – dívka ?

2. Napiš svůj věk:

.....

3. Do kolikáté třídy chodíš?

3. třída

4. třída

8. třída

9. třída

4. Jaké je povolání tvých rodičů ?

matka:

.....

.....

.....

otec :

.....

.....

.....

5. Máš sourozence ?

Ano

Ne

6. Pokud jsi odpověděl (a) ano, napiš kolik sourozenců máš.

.....

.....

7. Máš rozvedené rodiče?

- Ano
- Ne

8. Máš vlastní pokoj ?

- Ano
- Ne

9. Zaškrtni, kterých známek dostáváš nejvíce :

- 1
- 2
- 3
- 4
- 5

10. V následující tabulce jsou napsány nejrůznější formy strachů. Připiš mi do prázdného sloupečku čísla podle toho, čeho se nejvíc bojíš a čeho nejméně. (číslo 1 bude tedy tvůj největší strach a číslo 11 strach nejmenší) Vytvoř stupnici strachu od nejmenšího k největšímu :

FORMY STRACHU	OČÍSLOVÁNÍ
strach z nemoci	
strach ze smrti	
strach z učitele	
strach ze špatných známek	
strach ze ztráty blízké osoby	
strach z rozchodu rodičů	
strach ze tmy	
strach ze zvířat	
strach z příšer a duchů	
strach ze zesměšňování	
strach z osamělosti	

11. Napiš, čeho se nejvíc bojíš Ty sám ?

.....

.....

.....

.....

12. Napiš, čeho si myslíš, že se nejvíce bojí děti ve Tvém věku?

.....
.....
.....
.....
.....

13. Jak zaháníš strach ?

.....
.....
.....
.....

14. Představ si, že prožíváš svůj největší strach, jakpak u Tebe probíhá ? (co s Tebou strach dělá ?

.....
.....
.....
.....

Zdroj: vlastní výzkum

Příloha 10.

OBRÁZKOVÁ ČÁST

Podívej se na obrázek, zkus vymyslet příběh k němu a napiš mi :

1. O čem příběh je ?
2. Jak příběh dopadne ?
3. Jak bys nazval(a) obrázek ?
4. Co cítí hlavní hrdina na obrázku ? (strach, radost, smutek, zlost, údiv....) ?

Zdroj: vlastní výzkum

Obrázek 1.

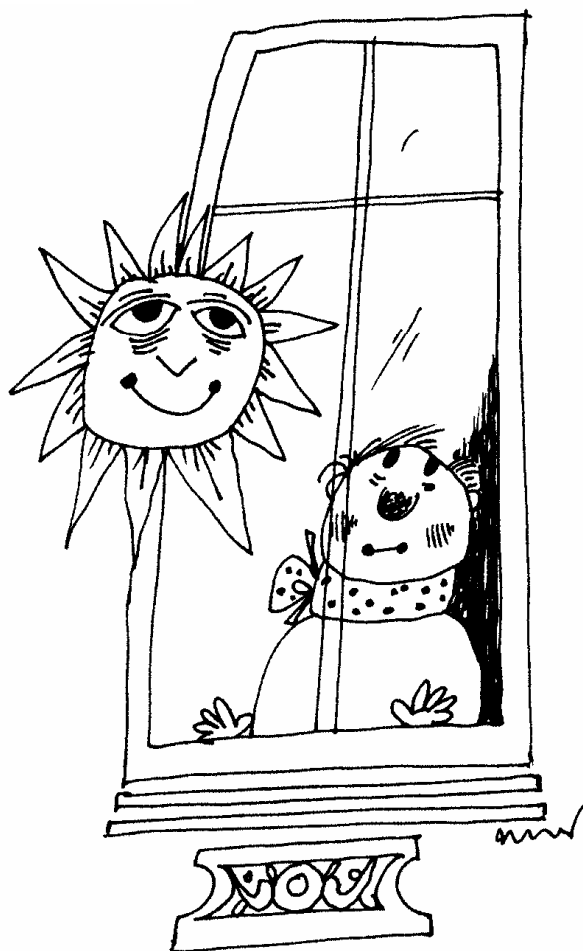
Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 2.

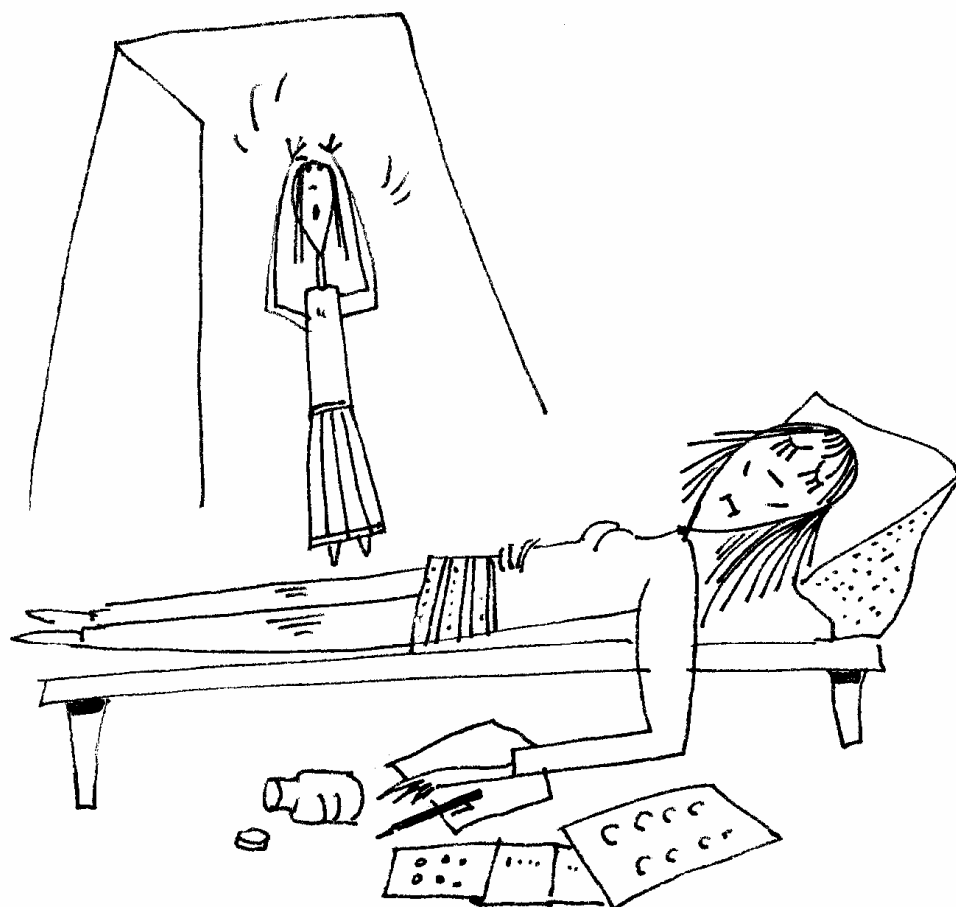
Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 3.

Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 4.

Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 5.

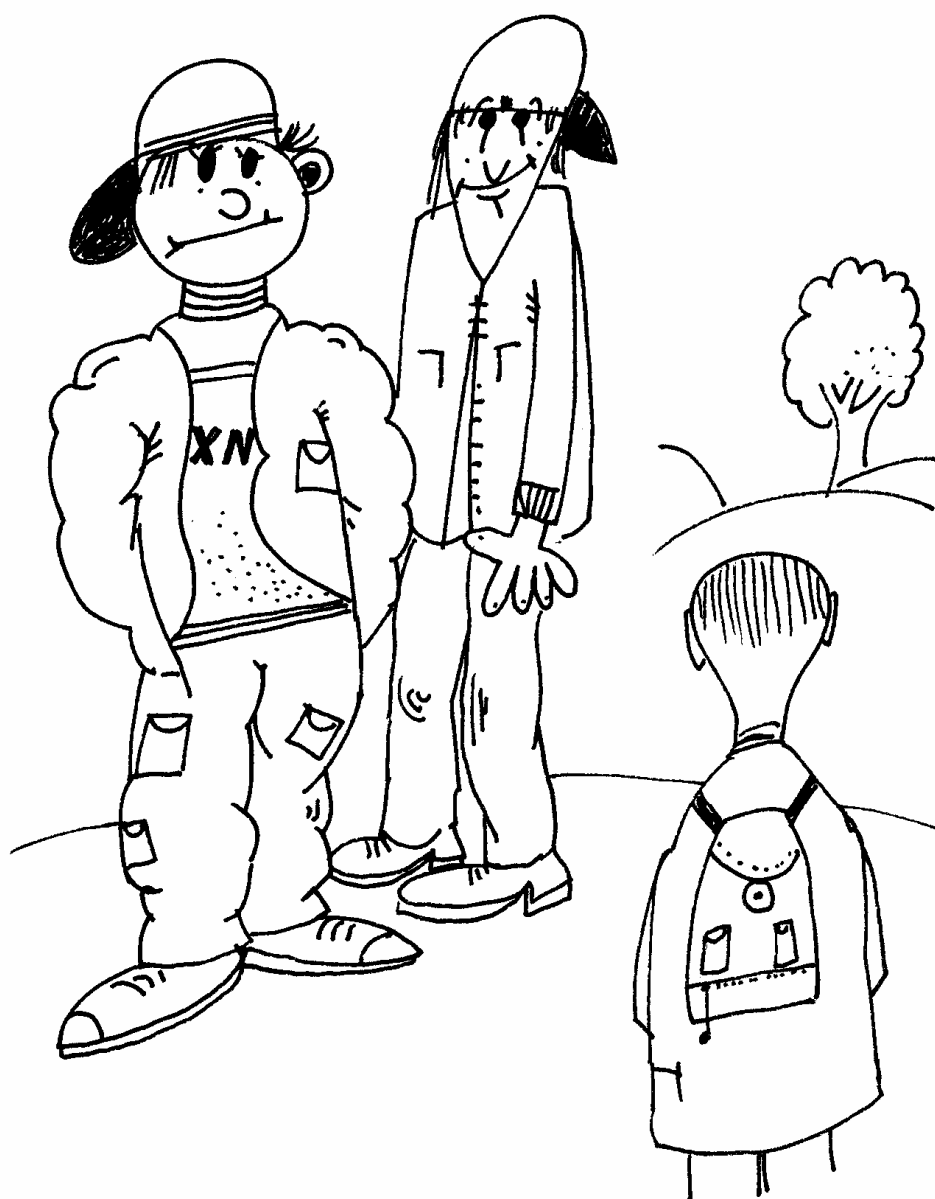
Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 6.

Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 7.

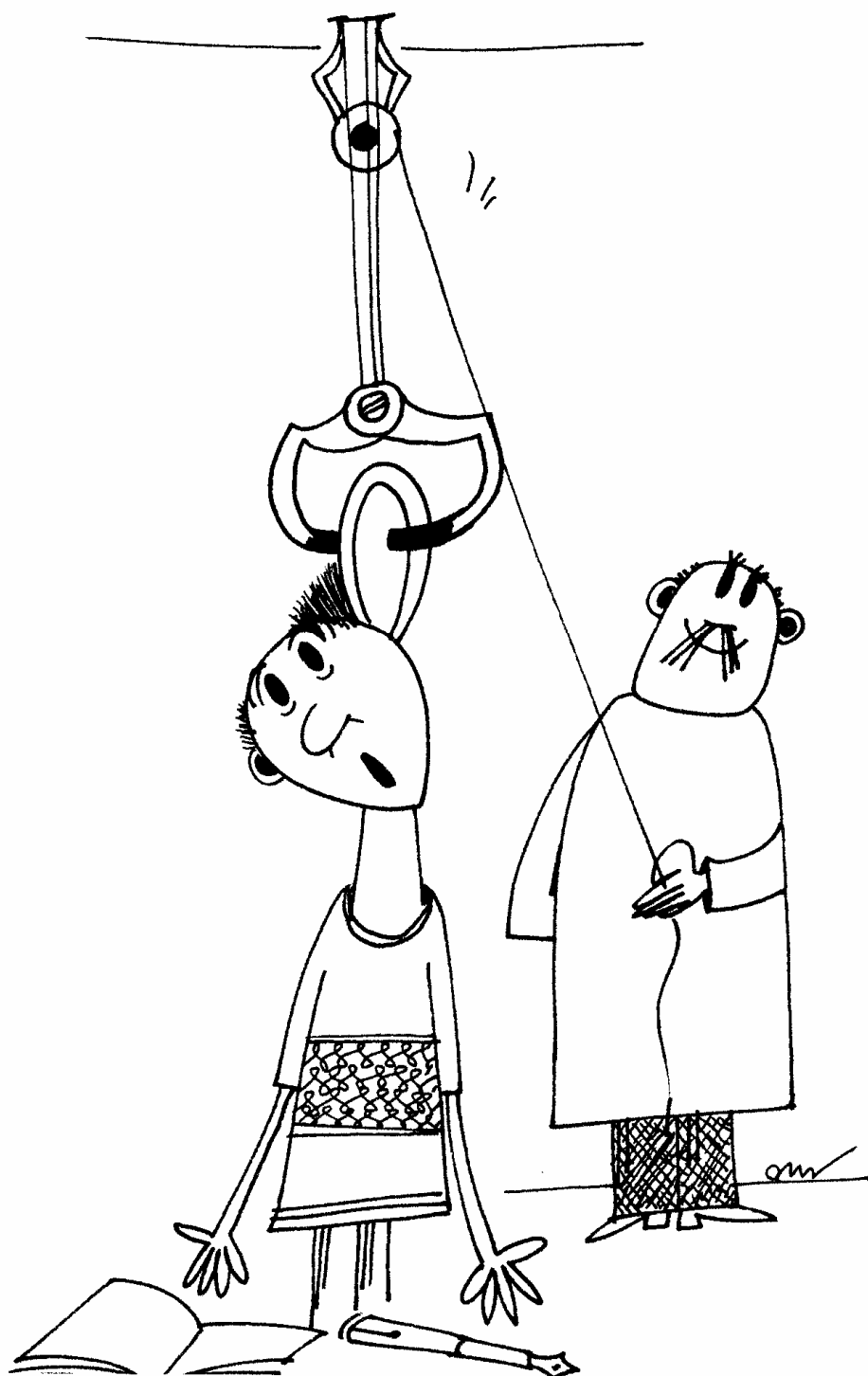
Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 8.

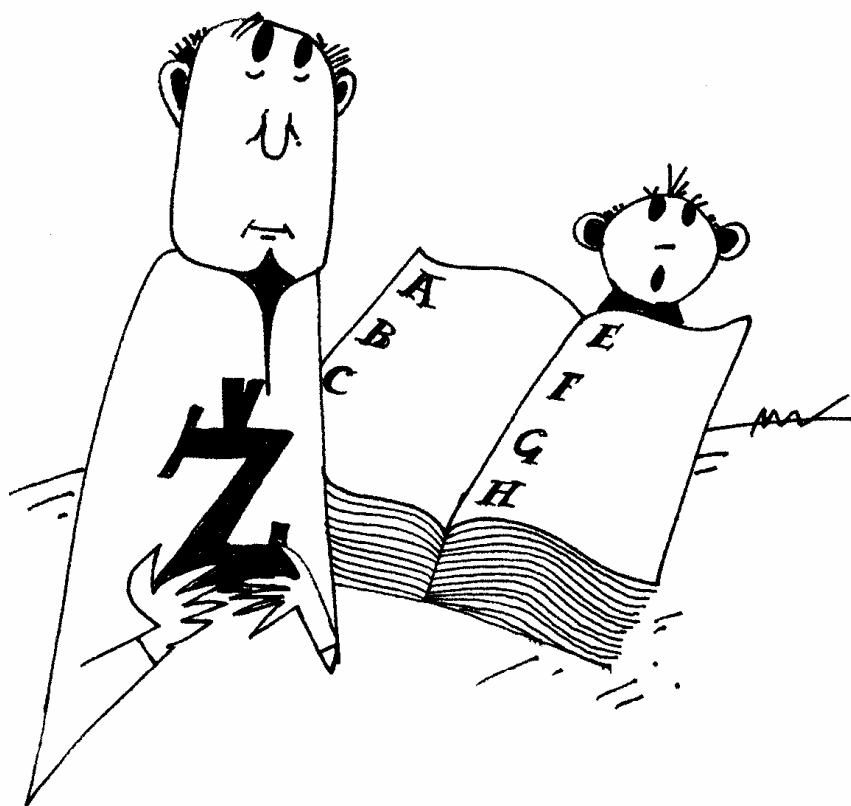
Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 9.

Zdroj: MuDr. Václav Morava

Obrázek 10.

Obrázek 11.

